

УКРАЇНСЬКИЙ ДЕТЕКТИВ

Віталій ЛЕУС

Багатотомне видання

ТОМ 7

ТЕРОРИСТ ЖРИЦІ КОХАННЯ НЕОСУДНИЙ

Повісті, оповідання

Видавець Лозовий В.М.
Чернігів
2016

УДК 82-312.4
ББК 84(4 Укр–Укр) – 44
Л 52

Серія “Український детектив” заснована в 2006 році

Редактор Сергій Дзюба

Л 52   **Леус В.М.**

Український детектив: багатотомне видання. Т. 7: Терорист. Жриці кохання, Неосудний: повісті, оповідання. – Чернігів: Видавець Лозовий В.М., 2016. – 136 с.

ISBN 978-966-340-350-2 /Багатотомне видання/
ISBN 978-617-7223-82-4 /Т.7/

Радомир Мірошник, повернувшись додому з далекого розпеченого Афганістану, будував райдужні плани: закінчити вуз, одружитися, мати житло і власну родину. Та, на превеликий жаль, цим мріям не судилося здійснитися. Під час роботи у студентському будівельному загоні зазнав тяжкої травми. Після тривалого лікування залишився в інвалідному візку. Опинився віч-на-віч із жорстокою немилосердною дійсністю. Прийшла певність: крім рідних – підтримки ніякої. Для держави – він баласт. Уперше зіткнувся з чиновниками та бюрократами. Допомоги чекати ні від кого. З неправдою вирішив боротися самотужки. Як розгорталися подальші події, читачі дізнаються з повісті українського письменника, лауреата Всеукраїнського творчого конкурсу імені Ярослава Мудрого Віталія Леуса «Терорист».

Про дівчат легкої поведінки, які поїхали за кордон у пошуках багатства, а повернулися додому духовно спустошеними і з порожніми гаманцями, розповідає повість «Жриці кохання».

До нової книги увійшли оповідання, котрі розповідають про нелегкі будні вже знайомого читачам за попередніми творами інспектора карного розшуку капітана міліції Богдана Стоколоса.

Усі збіги з реальними людьми та подіями є випадковими.
Для широкого кола читачів.

УДК 82-312.4
ББК 84/4 Укр-Укр/-44

ISBN 978-966-340-350-2 /Багатотомне видання/
ISBN 978-617-7223-82-4 /Т.7/

© Віталій Леус, 2016

ТЕРОРИСТ

I

Радомира Мірошника розбудила гроза. Десь, там, у чорному проваллі високостя, тріщало небо, переблисками гострих лез змигували блискавиці, встромлювали свої гострі, мов мечі, кінці у завагітнілу землю. Здавалося, зловмисниця-блискавка ось-ось влучить у будинок – розтрощить, розверне і тоді все – кінець його мукам, яким, здається, на цій грішній землі ніколи не буде ні кінця, ні краю. Радомиру наснилося, що він не у своїй затишній квартирі, а там, у далекому й розпеченому Афганістані, де кожен камінь палахкотить, немов сковорідка на вогні. А він, у важкому армійському обмундируванні, просякнутому солоним солдатським потом, стиха крадеться в горах, зусібч оточених душманами. Ось він картинно постав на вершині гори в білому, немов саван, одязі, підняв автомат. Іще мить – і смертельна свинцева куля поховає його на своєму холодному дні. Під пластом років розчиниться тіло, лише кістки відсвічуватимуть загадкою наступним поколінням.

Та Радомир Мірошник випереджає свого супротивника на якусь долю секунди. Той не встигає натиснути на гашетку. Мить – і душман, задерши ноги та скинувши руки, летить у чорну прірву. У снайпера Радомира влучне око і холодне серце. У нього залізна витримка й висока внутрішня дисципліна. Зібраність і – жодної хвилини на розслабленість. Сильний, бійцівський характер. Радомир схильний до ризику і активних дій. Він не губиться у раптових і несподіваних ситуаціях, натомість миттєво зорієнтувавшись, оцінивши обстановку, діє планомірно, чітко й виважено.

Радомир Мірошник розплющив очі. Сонне видиво пішло слідом за чорною грозою, за вибухами грому і спалахами нічних блискавиць. Крізь не зашторене вікно ліхтар на вулиці освітлював одну й ту ж саму кімнату. Чотири стіни, чотири кутки. На стіні висить персидський килим, котрий свого часу був у моді, біля нього стоїть обладнане для Радомира металеве ліжко. Неподалік трикутником притулився журнальний столик, на якому впереміжку лежать книги, газети й журнали, пригніздився вишневого кольору міський телефон. І він, інвалід, першої групи, прикутий до ліжка. Так є. Так буде завтра. Так буде завжди, доки в його широких грудях битиметься серце. З далекого

Афганістану, розтерзаного на найдрібніші частинки вибухами мін і снарядів він, Радомир Мірошник, повернувся живим і неушкодженим. Він був щасливим тим, що кулі оминули його, що повернувся додому з руками і з ногами, а не калікою, як інші, що не потрапив до полону і не прийняв мусульманську віру. Ще по дорозі додому, коли з усіх гір обстрілювали душмани, він вибудовував мирний план: вступить до вузу, отримає квартиру, на все життя обере вірну та кохану дружину, яка народить йому дітей. «Моя дружина скільки разів вагітнітиме – скільки й народжуватиме», – розмірковував. О, як він любить дітей! І як ненавидить тих жінок, котрі, зачавши життя, переривають вагітність, не дають дозріти плоду. Таких би власними руками душив. І навіть їх тільки земля наплодила!

Помічений кулями, обпалений гарячими вітрами Афгану, Радомир упевнено переступив поріг батьківської оселі. Мама не приховувала сліз, із криком кинулася до сина і птахою впала на груди, обвішані медалями. Батько змахнув скупі чоловічу сльозу, обняв і пригорнувся до шорсткої синовій щоки.

Минув рік. Схоже, плани Радомира почали здійснюватися. Він успішно склав екзамени і став студентом Харківського інженерно-будівельного інституту. Одразу після першого курсу за комсомольською путівкою поїхав до Славутича – містечка, яке в лісах, неподалік Черняхівська, на голому місці впевнено набирало життєвих контурів. Тут із групою бійців студентського будівельного загону споруджував будинки для переселенців із Чорнобиля. Згодом їх перекинули до села Великий Зліїв – там мали споруджувати будинки для тамтешніх мешканців. Вони були ще дуже молодими. Налляті силою руки горіли до праці. Робота просувалася швидко. З кожним відірваним листком календаря все чіткіше окреслювалися обриси житлових будинків. Так минуло півтора місяця. Час було братися й за навчання. Студенти будівельного загону вже пакували валізи. Попереду – лекції в затишних аудиторіях, романтичні вечори у студентському гуртожитку, а потім семінарські заняття, заліки та екзамени. Згодом – випускний вечір, диплом і – здрастуй, життя! Можливо ще прибуде до Славутича, а коли й ні, то повернеться до рідного Черняхівська – мальовничого міста над красунею-рікою. Це вже достеменно.

Славутич від Черняхівська – за кілька десятків кілометрів. Майже кожного вихідного Радомир приїздив до батьків – мама прала брудний одяг, навзамін давала чистий, пропахлий сонцем і вітром. Радомир приймав ванну: полоскав своє тіло в теплих струменях, витирався махровим рушником і неодмінно щось наспівував. Життя таке хороше – воно ж у нього тільки розпочалося. Під час останнього візиту мама не стрималася, попрохала, аби він був обережним. Їй супроти п'ятниці

такий поганий сон наснився, буцім він їхав на чорному коні. Радомир усміхнувся: «Пусте, мамо. То все – пережитки. Не беріть близько до серця». «Кажуть, аби сон не збувся, то нікому не треба розказувати, – щиро зізналася мама. – Я навіть батькові не розповідала. Оце тобі тільки й сказала».

Цього фатального дня, здається, ніщо не передбачало біди. Робота йшла, як і завше. На даху спорудженого будинку стояла порожня баддя. Тут уже вона була не потрібна, будівельники вирішили перекинути її на інший об'єкт. Студенти Мишко Арцимович і Кирило Байдала, взявши баддю за боки, підштовхнули її до краю. Але сил не стачило – баддя була хоч і порожня, та велика, довжиною у два метри. Важила вісімсот кілограмів. Унизу стояв Орест Галах. Він виконував роль спостерігача, аби в цей час ніхто не проходив мимо вниз.

– Ох і важенна! – вигукнув Арцимович.

– Не говори, – додав Байдала. – Так це ж порожня. А що коли б із розчином. Та ми б її з місця не зсунули.

– Слухай, Оресте, там унизу нікого немає? – запитав Арцимович.

– Нікого.

– Тоді йди до нас на хвилинку. А то ми геть чисто упріли.

Орест Галах хутенько піднявся на горище. Взятися втрюх. Баддя поволеньки, але впевнено наближалася до краю.

– Три, чотири. Взяти! – скомандував Байдала.

Дружний поштовх міцних дужих рук – і баддя летить до низу. Але трапилось непередбачене. Радомирові знадобилася сокира і саме в цю мить він проходив під стіною. Баддя впала просто на Радомира, замортизувала і припечатала його спиною в кам'яну стіну. Юнак не встиг зопам'ятатися. Раптовий удар – і темна ніч...

Очі розплющив у білосніжній палаті. Біля нього сиділа медична сестра – молода дівчина в білому накрохмаленому халаті, такому ж білому ковпаку і тримала його за пульс. Серце билось, воно не бажало йти на поклін до смерті. До палати зайшов лікар – огрядний чоловік, із пишними вусами.

– Як пульс? – поцікавився.

– Буває різний. Але зараз п'ятдесят.

... Лікарі вже не перший день чаклували над людиною, яку майже вирвали з лабетів смерті. Вони вкотре не переставали приємно дивуватися: після такої травми, як правило, потерпілі не живуть. Стан хворого був дуже тяжкий: розтрощена голова, зламані ребра і ключиці, а легені взагалі скрутило в трубочку. Здається, юнака складали по частинка. Навіть сивочолі лікарі з величезним досвідом скрутно хитали головами – такого в їхній практиці ще не бувало. Таке навантаження могло витримати лише металеве, а не людське серце. Схоже, Радомир

іще зарані готувався до цього нещастя і тренував його безпощадно: легкоатлетичні пробіжки, стрибки, лижні походи, заняття на турніку, купання в зимовій ополонці.

Минуло три тижні. Лікарі полегшено зітхнули – найстрашніше залишилося позаду. І тоді ніхто з них не міг передбачити, які тяжкі випробування в подальшому випадуть на долю цього мужнього і витривалого юнака.

– Сьогодні ми стаємо на ноги, – мовив лікар-хірург.

Дві молоденькі симпатичні медсестри допомогли Радомирові підвестися. Юнак коротким поглядом окинув палату, рукою взявся за бильце ліжка.

– А тепер пустіть його! – наказав лікар.

Як тільки медсестри перестали підтримувати Радомира, він, немов набитий піском мішок, упав на ліжко, тільки болісно вискнули пружини.

Цю процедуру повторили ще кілька разів, але безуспішно.

– Розумієте, – винувато мовив Радомир, – я ворущу пальцями, відчуваю ноги, але щоб ось стати на них – не можу. Можливо, потрібний час, іще занадто рано я на них став.

– А що у вас іще болить? – поцікавився лікар.

– Коли лежу, ніби нічого, а як підведуся, дуже спина болить.

– Усе зрозуміло, – сумовито мовив лікар.

Зробили рентген. З'ясувалося: двох хребців практично немає.

– Бачите, уламки кісток, – мовив рентгенолог, – перемішані швидше за все зі шматочками цегли й піску.

Невзабарі каретою «швидкої допомоги» Радомира Мірошника доставили до нейрохірургічного відділення обласної лікарні. І знову операція. Та цього разу після неї Радомиру стало ще гірше – недуга затиснула спинний нерв і паралізувала все нижче пояса.

Про страшне лихо дізнався голова Черняхівської міської організації ветеранів Афганістану Олександр Воскобойников. Одного похмурого дня заявився він до палати. Усміхнувся, схоже, сонце пробило товщу хмар і своїми лагідними променями крізь вікно залетіло до палати.

– Будемо жити! – ствердно мовив Воскобойников. – І не тільки жити, а й вести активний спосіб життя. Ми тобі, Радомире, придбали путівку – поїдеш на лікування до самісінької Куби. Думаю, мій бойовий друже, там тебе поставлять на ноги.

З якими надіями на одужання летів Радомир до далекої і сонячної Куби. Під крилами літака вирували бурхливі простори океану, а йому праглося швидше-швидше дістатися тієї маленької острівної держави, в яку так вірив. Вірив і надіявся. Жив цими сподіваннями.

Поряд із Радомиром у кріслі сиділа його чотирнадцятирічна сестричка Олена. Вона довго дивилася у кругле, мов сонечко, вікно

ілюмінатора, потім переводила погляд на брата, ніби читала його потаємні думки, й усміхалася. Оля також вірила у диво. Вірила в те, що на зворотному шляху брата не ввезуть до літака на інвалідному візкові, а він сам зайде чіткою і впевненою ногою.

Стюардеса – висока, з чіткими, виразними рисами обличчя, молода жінка у форменому одязі – зайшла до салону літака.

– Прошу пристебнути ремені! Ми перебуваємо в небі над островом Куба. Через кілька хвилин ідемо на посадку.

Радомир Мірошник знову перевів погляд на ілюмінатор – безмежний водний простір. Куба омивається водами Атлантичного океану, Карибського моря й Мексиканської затоки. Крім островів Куба і Хувентуд, держава розташовувалася більш як на 1600 прилеглих островах. Покраяна численними затоками, береги оточені кораловими рифами. Поверхня простиралася рівниною, лише де-не-де погляд вихоплював невеликі нагір'я. Наприкінці п'ятдесятих ХХ століття в країні було повалено американський диктаторський режим. Перемогла народно-демократична революція. Куба почала будувати нове, соціалістичне суспільство.

«Як могло таке статися, – розмірковував Радомир, – що маленька острівна держава здобула такі успіхи в області медицини? Ми, певне, від них відстали назавжди».

За кілька хвилин літак приземлився в аеропорту. Кілька формальних хвилин – проходили митницю – і ось уже автобус везе їх вулицями красивого міста. Радомир незмигну вдивлявся в кожную вулицю, в кожний проспект, кожний будинок, цікавий у своєму архітектурному вирішенні. Згодом вони з сестрою дісталися лікувального закладу. Головне, що тут вразило, це – люди. Зустріли тепло, привітно, гостинно. Невдовзі Радомир уже був у палаті. Ліжко виявилось настільки зручним, здавалося, воно було виконане на його замовлення. Скрізь море сонця і стерильна чистота. На білому фоні Радомиру трішки дивно було бачити засмаглих людей. Але придивився: на жодному з облич – жодної тіні, абсолютно ніякої пихатості й зарозумілості, натомість тільки вуста зблискують у сонячних посмішках. Здається ці смагляволиці люди зіткані з промінчиків сонця й доброти. Все це додавало Радомиру сил і віри.

...Минуло кілька тижнів. Та, на превеликий жаль, стан здоров'я не поліпшувався. Одного дня присуд чорношкірого лікаря прозвучав, мов постріл із пістолета:

– Ми вас трохи підлікуємо, але на ноги поставити не зможемо. Наша медицина безсила будь-що вдіяти. Втім... – чорношкірий лікар Рауль дістав товсту, як палець, гаванську сигару, – надія є...

– Є!?! – аж сколихнувся візок під Радомиром.

– Так, – лікар струсив попіл у попільничку, – можна провести операцію власним коштом. Приховувати не буду – вона коштує великі гроші.

- Скільки? – поцікавився Радомир.
- Двісті тисяч доларів!
- Двісті тисяч... – у Радомира й руки опали.

Це було за часів Радянського Союзу, коли радянські люди не те що не мали жодного centa, а й тих американських доларів навіть у вічі не бачили.

Радомир зблід, потім ніби аж почервонів, низько опустив важку голову, сповнену невеселих думок.

– Не переймайся, братику, – заспокоювала Олена. – Я тебе доглядатиму. Навіть тоді, коли вийду заміж і матиму власних дітей.

За час польоту на зворотному шляху рейсу Гавана-Москва Радомир не проронив жодного слова. Він примирився з думкою про те, що вже більше ніколи не підведеться з інвалідного візка, не пробіжитья босими ногами по ранковому, сивому від роси споришу, не подолає стометрівку, не стане на лижі... «Все, життя закінчено», – свердлила мозок думка.

По поверненні краще не стало. Ноги не розгиналися, так і залишилися зігнутими. Мало того, додалися нові болячки. Через довге лежання в одному положенні атрофувалася нирка – довелося вирізати. Лікарі ВТЕК дали позитиву першу групу інвалідності. Уранці самостійно сісти на візок Радомир не міг. Тоді друзі змайстрували й прикріпили до билець ліжка металеву перекладину. З її допомогою хлопець підводився, а Оленка допомагала йому пересувати нерухомі ноги. «Ну, навіщо? Кому я потрібний отакий німецький?» – думка не раз пронизувала мозок. Особливо вона докучала, коли в оселі не було нікого. «Навіщо мучити себе й інших?» Радомир вирішив виправити цю прикру помилку. Коли нікого не було вдома, він спрямував свій візок на кухню. Спочатку нагрів води, потім взяв бритву, гострим лезом черкнув по венах на ногах. Бризнула кров. Аби було легше помирати, лив із кухля теплу воду. На щастя, додому повернулася Олена. Дзвеніли ключі у серцевині замка, лунав у передпокої її голос. Але дівчину насторожила якась глуха могильна тиша. Вона хутко влетіла до кімнати брата.

– Радомире!

... Схоже, гроза проминула. Її глухі, розкотисті удари віддунювали все далі й далі. Радомир перевів погляд на годинник. Шоста ранку. Була неділя – вихідний день. В оселі ще всі спали. Йому ж спати не хотілося. Від тяжких дум нестерпно боліла голова.

Коли звалилося на нього це горе, довелося забрати документи з

Харківського інженерно-будівельного інституту. Донедавна він ніколи нічого не встигав: навчання, громадська робота, поїздка додому, заняття в бібліотеці. Відтепер часу було більше ніж досить. Чим заповнити цей вакуум? Спочатку Радомир кинувся читати. Читав усе підряд, але серед цього читива віддавав перевагу класиці. Колись на неї часу бракувало, все відкладав на потім. І ось те «потім» настало. З прочитаної всесвітньої літератури можна було би скомпонувати солідну бібліотеку.

Потім спало на думку: в дитинстві непогано грав у шахи. На день народження йому принесли в подарунок цю старовинну гру. Приходили друзі, однокласники, сусіди, рідні. Всі, хто мав хоч невелике уявлення про гру, сідав за шахову дошку. Як Радомир радів перемогам, поразки ж довго й ретельно аналізував. А коли залишався наодинці в чотирьох стінах кімнати, грав сам із собою.

Згодом у його життя прийшов комп'ютер, справжнє диво ХХ століття. Десь читав у газетах, буцім цей витвір на планету Земля принесли інопланетяни. Так чи ні, але комп'ютер повністю захопив Радомира. Особливих знань бракувало і на перших порах Оленка купувала йому в магазині спеціальну літературу, а то й просто брала в обласній бібліотеці. Кожного дня Радомир долав сходинки до розкриття таємничих загадок і радів, мов дитя, коли поволеньки розкривалася ця таємниця. Почав входити в Інтернет, відтак у нього з'явилося багато друзів не лише на теренах СНД, а й у всьому світі. До його голосу уважно прислухалися, потім радили, підтримували, щось пропонували. Радомир дуже пишався своїми новими знайомими. Оленка, як і запевняла, стала його правою рукою – навчилася робити ін'єкції, їздила з ним по санаторіях та курортах. Здається, де тільки й сили бралися у цієї невисокої на зріст тендітної дівчинки. І, як обіцяла, коли вийшла заміж і народила трьох діток, знаходила час доглянути братика. Племінники, підрастаючи й пізнаючи цей світ, зітканий не лише з добра, а й із жорстокості, допомагали чим тільки могли своєму дяді.

Радомир увімкнув телевізор. Деякий час до його кімнати підключили кабельне телебачення. З раннього ранку й до пізньої ночі – всілякі концерти, шоу, фільми й вистави. Було ще рано. Чималенько каналів не працювали, мигтіли сірим фоном. А ті, котрі і показували щось, Радомира не зацікавили. Зупинив увагу на передачі місцевого каналу. Міське телебачення рекламувало черняхівського бізнесмена Аркадія Тхоренка, який рвався в мери. Багатій заробляв свої «бабки» на культурному дозвіллі жителів і гостей Черняхівська. Продаж спиртного, ігровий бізнес, нічні заклади – все це захочувало молодь до комплексу розваг. Мав ще пару невеликих заводів у Києві та Черняхівську, а також близько п'ятнадцяти фірм. В одних був акціонером, в інших –

вкладником. Так чи інакше, але з усіх цих підприємств отримував левову частку прибутку. Крім цього, за розпорядженням Аркадія Тхоренка було створено двадцять фірм, які використовувалися для відмивання великих грошей і їх присвоєння. Потім показали крупним планом молоде, самовпевнене обличчя з їжакуватою зачіскою. У холодному з металевим відблиском погляді Радомир побачив велику дистанцію між бізнесменом і простою робочою людиною. Навряд щоб, ставши мером, він прийняв у своєму розкішному кабінеті, з розстеленим на підлозі товстим килимом знедолену вдову чи робітника зі шкарубкими долонями, в які в'їлося мастило. Радомир давав голову на відтин: навряд щоб цей Тхоренко допоміг багатодітній родині з квартирою, прислухався до його болів. Такий мер, якщо й був потрібний місту, то лише таким самим олігархам, як і він сам, – із тугим набитим турецьким портмоне.

– Живуть же люди! – Радомир зле вилаявся й опустил погляд на свої нерухомі ноги. – Жиріють. Уже й не придумують куди вкладати свої капітали. А спробуй, звернися по допомогу, аби хоч якусь сотню спонсорської допомоги виділив – і розмовляти не стане, або в кращому випадкові почне плакатися, мовляв, такої можливості немає.

Радомир знову пробігся по клавішах і вимкнув телевізор.

Узяв до рук транзисторний радіоприймач. У ньому спочатку щось затріщало, засвистіло. Радомир повернув рукоятку наладки й кімнату заповнив кришталево чистий голос. Свою нову пісню виконувала Алла Кудлай. Після неї хтось там іще продеренчав, прогугнявив. Не пісня, а казна що. Потім почали передавати новини. Радомир прислухався.

– Уряд Віктора Януковича, залишивши своїм наступникам економіку України в жалюгідному стані, очевидно, був переконаний, що ті просто загнуться під тягарем проблем, і процес відставки Юлії Тимошенко буде лише справою часу. Натомість заручником політичних інтриг став бюджет України.

– І тут плетуть казна що, – Радомира взяла злість і він вимкнув радіо. – Наволоч, ох і наволоч ці депутати, – розмірковував про себе. – Уряд уперше на митниці і податках заробив величезні кошти – 32 мільярди гривень. Юля Тимошенко просила депутатів, аби внести поправки до бюджету. Непередбачувані кошти пішли б на розвиток промисловості, сільського господарства, футбольного Євро-12, яке на грані зриву. Із зекономлених добавили б зарплати бюджетникам, інвалідам, пенсіонерам. Щось би і йому перепало. І не економив би на гривнях, не жив би від пенсії до пенсії, рахуючи дні. Якби хоч один депутат хоч на один день опинився на його місці... Жирують, купатються в маслі: їдять бутерброди з чорною ікрою, п'ють заморські вина. Мають пільги. Каста недоторканих. А поправки до бюджету так і не прийняли.

Проте кожен депутат відпускні отримав. По 33 тисячі і 333 гривні та ще й по 33 копійки. І роз'їхалися по санаторіях та курортах. Тільки на позачергову сесію їх зібрало велике народне горе – постраждало з півдесятка областей Західної України. Та й то не всі. А ось... Елтон Джон заспівав на ювілеї экс-президента Леоніда Кучми за 5 мільйонів доларів. Це ж треба отак дурні гроші викидати!

Радомир вимкнув радіо. Почав переглядати газети. Тема одна й та ж сама – батько, а чи сусід з'їхав малолітню, хтось кудись пішов і не повернувся. А ще війна за землю, тисячі хабарів доларами. І не бояться ж нікого. Бо закон не діє. У Китаї немає цього. Там викрили мафіозі, приставили до стінки і – шуруй у пекло, де чорти смолу варять, якщо не забавав жити в раю. «А тут для таких, як я, – розмірковував Радомир, – справжнісіньке пекло». І ніколи з нього не вибратися. Пенсію по інвалідності виплачував будівельний трест, який мистився у Славутичі. Та на початку XXI століття він збанкрутів і перестав існувати. І тут у державі було створено Фонд соціального страхування від нещасних випадків на виробництві. Але Радомир залишився поза бортом цього Фонду, мовляв, травма трапилася ще до часів його створення. Відділ соціального забезпечення також не приймав – до травми не мав ніякого відношення: одержана ж бо вона на виробництві. Радомирові нічого не залишалося робити, як судитися. Колись іще у сиву давнину наші діди казали: «Якщо хочеш виграти суд, заколи ранесенько кабана, завантаж на підводу й вези судді».

Часи давно змінилися. Уже й діди давно лежать на кладовищах, а суть лишилася одна: помажеш волосату руку – виграєш справу. І Радомир судився. Довго й терпляче. Дійшов навіть до Верховного суду. І таки домогся пенсії у Фонді соціального страхування. Якби тільки хто знав, яких зусиль, здоров'я і нервів це коштувало.

Але якби тільки один суд. А їх, здається, й перелічити на пальцях не можна. Що тільки не доводилося вимагати через суди. Якось виділили Радомиру Мірошнику путівку в санаторій для спинальних хворих у Слов'янську. Є таке курортне містечко на Донеччині. У цьому санаторії Радомиру ще жодного разу не доводилося бувати. Тому їхав він до нього з великою радістю і з великими надіями. Та коли чоловіка поселили до палати й Радомир побачив непристосоване ліжко, настрої, мов корова язиком злизала. Він не міг уночі самотійно перевернутися чи підвестися вранці. Йому потрібне було металеве бильце. Саме його і бракувало в цьому ліжкові. Одну ніч Радомир промучився, другу. Настрої зіпсувався остаточно й безповоротно. Піднявся артеріальний тиск, чого вдома ніколи не траплялося. До кого не звертався по допомогу – всі тільки руками розводили: мовляв, що ми можемо вдіяти? Більше терпіти не зміг. Попросив дівчат-медсестр, аби допомогли зателефонувати до

дирекції Слов'янського таксопарку. Коли на протилежному кінці дроту наслухав коротке «алло», представився, розповів про свою біду. Їхати в переповерхньому, просякнутому палаючим південним сонцем вагоні та ще й без супровідника, він практично не міг. Треба віддати належне: дирекція з розумінням поставилася до прохання афганця-інваліда. За годину «Волга» з чорними шашечками вже була під вікнами санаторію.

Проводжали Радомира і лікарі, й медсестри. Допомогли сісти в машину.

– Ви вже вибачайте, – мовив лікар. – Так склалися обставини. Але не ображайтеся на нас. Приїжджайте наступного року. До того часу, я думаю, ми зуміємо вибити ортопедичне ліжко. Не ви перший. Такі нарікання вже були не раз.

На душі в Радомира ніби полегшало. Уже не було образи, він на прощання подав лікареві руку, дівчатам у білих халатах помахав із віконця. У житті все буває, мовляв, чого доброго, може, колись і зустрінемося.

Водій – молодий чорнявий чоловік зі жвавими карими очима – увімкнув швидкість, і машина стрімко помчала вперед. Радомир дещо недовіркою оглянув автівку. Водій усміхнувся:

– Не переймайтеся. Машина старенька, але мотор порівняно новий. До вашого Черняхівська доїдемо. Будьте певні. Дорогу я добре знаю. Між іншим – я ваш земляк – із Прилук. У Слов'янську пристав у прийоми, одержав квартиру. Так там і залишився, – потім скинув поглядом Радомира, – де це тебе, друже, так?

Радомир Мірошник від початку й до кінця переповерхів свою історію. Водій уважно слухав, тільки сумно хитав головою.

– У нашому під'їзді, поверхом нижче, – почав він, – живе один хлопчина з матір'ю. Йде йому вісімнадцятий рік. Народився без рук. Коли про це горе дізнався батько, полишив матір і пішов до іншої.

– Я в Бога не вірую, але це великий смертельний гріх, – мовив Радомир. – Настане час – і він понесе заслужене покарання.

– Мама виховувала його до семи років, – продовжував водій. – одній було дуже важко. Потім вона віддала сина на виховання до Херсонського інтернату для інвалідів. Коли виріс, знову додому забрала. Хлопчина у школі опанував комп'ютер. Ви б тільки бачили, як він лівою ногою ходить по клавіатурі. Інший так руками не може. Я оце вчора з мамою зустрівся. Каже, Алік хоче на роботу влаштуватися, та ніде не беруть.

– Кому-кому, а мені це добре відомо, – сумно зітхнув Радомир. – Я сам це відчув на власній шкірі.

Автомашина нестримно мчала вперед. Позаду пролітали села й містечка, обіч у віконці змигували яблуні з дорідними плодами.

– Бачиш, які гарні яблучка висять, – мовив водій. – Аж скуштувати хочеться. Та небезпечно. Скільки вони тієї газюки увібрали, тільки їм відомо.

І знову під колесами сіра асфальтована стрічка. Раптом попереду серед дороги забачили якийсь натовп. Коли підїхали ближче, з'ясувалося: автомобільна катастрофа. «Москвич» виїхав на смугу зустрічного руху і врізався в «КамАЗ».

– Задрімав, певне, – із сумом мовив водій. – Та ми, щоб не задрімати, будемо насіння лузати. Я його перед відїздом спеціально придбав. Бери, друже, лузай за компанію.

– Красно дякую, – чемно відказав Радомир.

Він не хотів ображати водія, мовляв, лузання насіння вважає за пустопорожню справу, прекрасно розумів: водій робить це з метою безпеки.

Цього дня пекло немилосердно. Червона жилка на термометрі різко підсочила вгору. Навіть на крутих поворотах до салону автомашини не вривався жодний подих свіжого повітря. Розстебнув усі ґудзики на сорочці, пив мінералку, але це не дуже допомагало. Машина стрімко пішла вниз, потім також стрімко піднялася вгору, повернула трохи праворуч. Перед ними відкрилася еротична картина, яка нараз розвеселила і водія, й Радомира. Схоже, на якийсь час вони забули про клятву спеку. Обіч до бордюра притулився «КрАЗ», біля нього стояв молодий чоловік у самих лише плавках, поряд переминалася з ноги на ногу молода симпатична жінка. Вона була також у плавках і ліфчику. Трохи попереду стояла машина ДАІ. Молодий даїшник із суворим виразом обличчя розмахував жезлом і щось говорив. Зрештою, крізь розчинене віконце «Волги» наслухали:

– А це що за секс?

– Та немає ніякого сексу, пане даїшнику, – водій стенив плечима й усміхнувся. – У кабіні така духота – сидіти просто неможливо. Мені нічого не залишалось робити, як роздягтися до плавок. Цей приклад наслідувала і моя супутниця.

– А вона хто така? Плечова? – уточнив даїшник.

Жінка удавано обурилася:

– Хто, хто? Кінь в пальто!

– Та ну що ви, пане даїшнику! – вигукнув водій. – Це з нашого підприємства. Бухгалтер Зіна Воронова. Ми їдемо до міста по гроші.

– А чому на «КрАЗі»?

– Та щоб не гнати легкову автомашину, вирішили вбити двох зайців. Поки вона в банку отримає гроші, я завантажуся і поїдемо додому.

– Ну гаразд, – даїшник змінив гнів на милість. – Їдьте з Богом, тільки хоч наготу прикрийте. Сорочки зодягніть.

Водій, а звати його було Гена, і Радомир деякий час їхали під враженням щойно побаченого. Аж ось на шляху вихопилася бензоколонка. Заправилися і знову рушили в путь. Перед колесами слалася чиста, мов вибілене полотно, автострада. Проїхала «швидка допомога», навіть пожежна кудись помчала на виклик. «Волга», керована вправними руками Гени, нестримно мчала вперед, з кожною годиною скорочуючи відстань між ними й Черняхівськом. «А будь він неладний, отой санаторій», – думав про себе Радомир. – У ньому не відпочив, а тільки встиг намучитися. До того ж занудьгував за рідними, а особливо за племінниками. Шкода тільки, що за негараздами й гостинця не купив. Якщо проїжджатимемо повз якусь забігайлівку, – думав Радомир, – треба буде попрохати водія, аби купив шоколадок на гостинця».

...Наступного дня по поверненні зателефонував у Фонд соціального страхування, розповів про свою поїздку до санаторію, мовляв, на зворотному шляху довелося викликати автомашину з таксопарку, і просив оплатити дорогу. Жінка його уважно вислухала, але у відповідь довго мовчала, певне, збиралася з думками. Радомир також мовчав, чекав на відповідь. Зрештою, йому набридло мовчати, він хотів мовити слово, як жінка розсміялася. Радомир розгубився, він також не знав що сказати. Та ось наслухав у трубці:

– Чекайте, я покличу начальника.

За кілька секунд трубку взяв чоловік:

– Я вас слухаю, – мовив грубо і аж занадто офіційно.

Радомиру Мірошнику довелося переповісти все заново.

Начальник чемно вислухав і тут же мовив:

– Я розумію ваше становище, але, на жаль, ми вимушені вам відмовити. Таких коштів у нас не передбачено.

– Шкода. Дуже шкода, – мовив у відповідь Радомир і тут же додав: – У такому випадкові я вимушений буду подати до суду.

– Я нічого не маю проти, – пролунав усе той же грубий чоловічий голос. – Ви на це маєте повне право.

Почалася тяганина по судах. Тривала вона не день і не тиждень. Чималенько сил, нервів і здоров'я забрала у Радомира. Та, на щастя, закінчилася перемогою – витрати таки відшкодували. І не від нічого роботи судився афганець. Він хотів тільки одного – справедливості.

Речі, як і люди, мають свою молодість, і свою старість. Радомир помітив: за сімнадцять років інвалідний візок уже вичерпав свої технічні можливості. Нічого не залишалось робити, як знову звернутися до Фонду з проханням про виділення нового візка. Цього разу до воїна-інваліда поставилися з розумінням – візок виділили, але він явно не підходив. Довелося Радомиру знову стукати у двері Фонду соціального

страхування. І писав, і телефонував, але кожного разу у відповідь наслухав одне й те ж:

– Вибачте, але у нас бракує такої можливості.

– Та кинь ти з тим візком, – ставши свідком неприємної розмови, мовила сестра Олена. – Бережи радше свої нерви і здоров'я. Я займаюся бізнесом, гроші у мене є. Скільки він там коштує? Це ж не автомашина! Я можу дозволити собі його придбати для рідного брата.

– Оленко, – Радомир приклав руку до серця. – Та хіба справа тільки в тому візкові? Зрозумій мене правильно: я прошу те, що мені належить. І ні грама більше. Ти ж сама чудово розумієш: сита й запаніла державна система презирливо ставиться до таких людей, як я. Тепер уяви: що буде, коли ми всі складемо руки й не перестанемо боротися. Треба ж комусь відстоювати нашу позицію, захищати права всіх знедолених інвалідів.

Олена погодилася. Справді ж бо, брат міркує цілком тверезо й логічно.

І ось настав той день, коли в окружному адміністративному суді слухалася справа про той злочасний візок. Радомир зрозумів уже з перших хвилин – без бою не обійтися. Суддя Капітолина Кузнецова зайняла позицію Фонду соціального страхування.

– Факт про те, що вам дали візок, мав місце? – допитувалася суддя.

– Звичайно, мав, – уже вкотре повторював Радомир. – Візок й справді дали, але мені він абсолютно не підходить.

Суддя була незворушна, мов скеля.

– Ото ж і катайтесь на ньому, а нам не морочте голову і на заважайте працювати. У нас і без вас багато справ. Ви вільні.

– А я звідси нікуди не поїду, поки ви позитивно не вирішите мого питання.

– Як це «не поїду»? – витріщила зелені очі суддя.

– На знак протесту оголошую голодовку й із залу суду виходити не збираюся.

– У такому випадкові сидіть хоч і всю ніч, – суддя зібрала папери й демонстративно вийшла.

Згодом вийшли й інші учасники судового процесу, Мірошник залишився один. Залу з часом заповнили сутінки, які перетворилися на густу, темну ніч. Радомиру праглося ввімкнути світло, але до вимикача він дістатися не зміг.

Заплющив очі... Пригадалася мама. Хвора, немічні жінка, інвалід другої групи. Вже ось кілька років поспіль її мучить цукровий діабет. Ноги болять невимовно. Без палички по хаті і кроку ступити не може. Двічі упала, один раз боляче вдарилася головою – отримала струс мозку. Півмісяця провалялася в лікарні. Головні болі зникли, а ось ноги

болять... Мама з татом познайомилися в далекій приморській Одесі. Це місто ще лагідно називають Південна Пальміра. Тато – уродженець Рівненщини, а мама із Запорізької області. Там, в Одесі, вони одружилися, там народився й Радомир. Після того, як тато закінчив інститут харчової холодильної промисловості, отримав призначення на постійну роботу до Черняхівська. Яким він був у дитинстві, Радомир не пам'ятає. Мама каже, ніби слухняний, ні в які бійки ніколи не встрявав, навчався на відмінно. А ось що був наполегливий, це – достеменно. Коли постало питання про вступ Радомира до вищого навчального закладу, батько заявив категорично: мовляв, у Дніпропетровську мешкає його студентський приятель, кандидат фізико-математичних наук. Мовляв, поїдемо туди, там він трохи його «накачає» й допоможе вступити до вузу. Поки мама з татом їздили до сонячного Криму, повертаються, а Радомир кидає з порога: «Проблем зі вступом уже немає. Я – студент Харківського інженерно-будівельного інституту». Батьки тільки радо усміхнулися й руками розвели. Хто ж міг подумати, що та професія поставить хрест на його подальшому житті.

Не спалося... Та й як можна заснути в цьому візку, коли чоловік звик спати в ортопедичному ліжку з матрацом. У пам'яті постав далекий, пропахлий воєнними грозами Афганістан. Спека... Піт ллється градом. Вузькою дорогою, що змією плазує в гірській ущелині, яку з двох боків затиснули гори, пробираються дві автомашини. І раптом попереду – неймовірний вибух. Машина натрапила на міни. Розлетілася на друзки. У ній перебував бойовий побратим Радомира Іван Солохенко. Драма, яка розігралася на очах Радомира, завдала йому психологічної травми. Спершу ніяк не міг прийти до тями. Таке враження, буцім мову відбрало – двох слів не міг зв'язати...

У думках знову постала Одеса. Місто, в якому він народився, зробив перші кроки. І хоч зовсім не пам'ятає його, але Одесу Радомир вважає своєю батьківщиною. Перечитав багато історичної літератури. Донедавна було прийнято вважати: Одесу засновано 2 вересня 1794 року. Та якось, пробігаючи по Інтернеті, Радомир надібав, що цю дату, мовляв, радше вважати датою заснування Одеського порту. Датою ж заснування міста слід вважати 1415 рік, коли в письмових джерелах було вперше згадано попередника Одеси – поселення Коцюбіїв чи Качубеїв, автор цієї гіпотези посилався на працю польського історика Яна Длугоша, котрий категорично стверджував, що в 1415 році з Коцюбієва польський король відправив транспорт з турками в Константинополь. На той час у Коцюбіїві вже існували корабельні стоянки, була митниця, функціонував маяк – усі атрибути портового міста. Щоправда, деякі дослідники вважають: до з'яви Качубеїв були й інші попередники Одеси, зокрема, містечко Джінестр, назва якого

значилася на морських портах 1311 року, а також у рукописних лоціях XIII-XVII століть. Як би там не було, а Радомир пишався тим, що він народився в цьому місті. Йому гадалося: ось, найближчим часом, він отримає путівку до одного з одеських санаторіїв. Отоді вже роздивиться місто по справжньому.

Знову щось пригадалося, але контури були бліді й невиразні. Радомир схиливши набік голову, спочатку задрімав, а потім і заснув...

Уранці Капітолина Кузнецова, як тільки прийшла на роботу, поцікавилася у нічного сторожа, чи сидить у залі той інвалід-афганець?

– Сидить, – ствердно кивнув головою сторож.

Кузнецова спокійно зайшла до зали, навіть не привітавшись і не поцікавившись здоров'ям, викликала охоронників, розповіла про ситуацію, що склалася. Охоронці – три дебелі здоров'яки – витягли Радомира з візка, взяли за руку та ноги й затягли до салону таксі, яке викликала суддя. Після цього довгов'язий охоронник зателефонував на домашній телефон Мірошника. Трубку взяла сестра Олена.

– Вашого брата ми відправили додому на таксі. Зустрічайте!

Олена навіть не встигла подякувати, як у трубіці зазвучало коротке: пі-пі...

З великими труднощами Радомира вдалося підняти на шостий поверх – саме, як на зло, ще й ліфт зіпсувався. Хтось там у ньому застряг – чекали на ремонтників-ліфтерів.

– Гарзд, – Радомир нервовим порухом руки витирав сріблясті краплі поту на чолі. – Більше мене за так із залу суду не викинуть.

III

Того дня Радомир прокинувся рано. Аби не будити рідних, взяв до рук газету. Спочатку прочитав одні заголовки, потім знову почав читати з останньої, двадцятої сторінки, читав із середини і з першої. Та текст аж ніяк не йшов у голову. Його заповонила інша думка – сьогодні має бути суд. Радомир уже вкотре судиться з відділом виконавчої дирекції Фонду соціального страхування від нещасних випадків. За законом він має абсолютно повне право кожного року оздоровлюватися. Але щоразу так складалися обставини, що з тих чи інших причин його не влаштовував санаторій. Останні три роки чоловік узагалі не скористався путівками. Радомир позивався до Фонду, аби йому компенсували вартість санаторного лікування в розмірі 21 тисячі гривень і 15 тисяч за моральні втрати.

– Доброго ранку, Радіку! – прочинила двері Олена. – А ти вже не спиш? Не переймайся. Гадаю, цього разу суд буде на твоєму боці.

– Знаєш, Оленко, – мовив Радомир, – у нас такі суди, як дишло – куди повернеш, туди й вийшло.

– Та воно й таке, – погодилася сестра.

Потім Олена допомогла Радомирові здійснити ранковий туалет, погодувала. Суд було назначено на одинадцяту ранку. Годинник показував о пів на десяту. Радомир зателефонував своєму приятелю Артему. З ним вони грали в шахи, обмінювалися книжками, обговорювали політичні події. Коли Радомир почав освоювати комп'ютер, Артем одним із перших прийшов на допомогу. Крім того, Артем мав власну легкову автомашину – досить часто возив свого друга по місту, виїжджали на лісову прогулянку, на дачу, смажили шашлики.

– Слухаю, друже, – м'який, приємний голос пролунав на зворотньому боці. – Куди сьогодні поїдемо?

– До суду, брате, поїдемо, – сказав, як відрубав, Радомир.

– Коли потрібно до суду, поїдемо й до суду. На котру годину?

– На одинадцяту.

– Я буду у тебе о пів на одинадцяту. Гадаю, часу у нас вистачить.

– Абсолютно.

Цього разу до судового засідання Радомир готувався як ніколи – дуже серйозно. Здається, все продумав до найменших дрібниць. «Головне спокій», – наказував сам собі. А витримки і спокою у нього не бракувало, хоч інколи траплялося – здавали нерви. Відчинив горішню шухляду письмового стола, дістав пістолет, поклав до шкіряної кишені. «Тепер, – зазначив про себе, – все гаразд, можна й до суду їхати». Цієї миті обізався мобільний телефон. На малесенькому екрані висвітилося ім'я двоюрідної сестри Мирослави, яка разом зі своєю сім'єю мешкала на протилежному кінці міста – на Подусівці.

– Радик, привіт! Як твоє нічого?

Радомир розповів, що збирається до суду і ось зараз з хвилини на хвилину по нього мають заїхати.

– А що у тебе нового? – поцікавився Радомир і, відчувши схвильований голос, додав:– Ти чимсь занепокоєна?

– Наталочка прихворіла. Учора до лікаря ходили. Кажуть: потрібне свіже повітря. Ще, може, доведеться будинок продавати. Тут же жити не можна. Люди мруть, як мухи. Особливо похилого віку. Оце наш сусід помер – Гаврило Дем'янович. До останнього на дачі порався, не хворів ніколи, а це – раз і готовий. Сьогодні ховаємо. Той підприємець усіх нас до могили зведе.

– Гаразд, Мирославо, я ще раз зателефоную до міської ради. Коли вже цього разу не допоможе, будемо судитися. Я в цій області висококласний спеціаліст.

Радомир вимкнув мобільний. «І справді, що твориться? – роздумував. – Ніхто нікого не розуміє, кожний робить, що хоче, а головне – «бакси» вирішують усе». Якось Радомир приїхав на гостину

до Мирослави. Сіли за столом під яблунею, випили по чарчині, почали закусувати. Коли подув вітерець, у повітрі запахло випарами ацетону, якихось лаків та фарб.

– Що це у вас тут таке? – поцікавився Радомир.

– А це Анищенко провонявся, - відповів зять. – Є у нас тут підприємець. Відкрив майстерню по ремонту і фарбуванню автомашин. Уже з перших днів дихати стало просто неможливо.

– І оце міськрада виділила йому землю на побудову майстерні? – спитав Радомир.

– Та чи він тут питав у когось дозволу, – вигукнула Мирослава. – Будівництво було закінчене ще задовго до виділення землі. Сам, кажуть, захопив. Певне, комусь волосату руку помазав.

– Дивно, – мовив Радомир. – Все це відбувається у спальному районі міста, й нікому до цього діла немає.

– А немає, – махнув рукою зять. – До яких тільки інстанцій ми не зверталися: писали головному санітарному лікарю, телефонували в обласне Товариство охорони природи, ходили до самого мера.

– ... І яку горохом об стіну, – додав Радомир.

– Відповідь була одна: Анищенко притягнутий до адміністративної відповідальності. Йому ніби й заборонили проводити фарбування, та нічого не змінилося. Всі заборони залишилися на папері.

– Ще ж ми й до головного архітектора міста зверталися і до прокуратури, і до природоохоронної прокуратури, – сумно зітхнула Мирослава. – Ці вже пішли далі. Відповіли зухвало, мовляв, порушень законодавства не встановлено. А головний санітарний лікар узагалі відповів, що не знайшов перевищення концентрації шкідливих речовин.

– Оце їх тут поселити, побачили б ми, скільки вони протягли. Люди втрачають свідомість. Із лікарні не виходять. За останні три роки померло 23 людини. Двоє перенесли тяжкі інсульти, залишилися прикутими до ліжка. А то болячки – як не бронхіт, так ларингіт.

– Пам'ятаєш, Михайле, тьотю Лиду? Вона сюди приїхала доглядати хвору маму. То у неї пухлину щитовидної залози виявили. Та хто закриє ту майстерню, як там самі начальники машини фарбують.

– А спробуй тільки слово мовити! – вигукнув Михайло. – Он Никін Івкін вчитав, так йому у вікно спальні кинули пляшку із запалювальною сумішшю.

– А до міліції звертався? – поцікавився Радомир.

– Та звертався, – мовив у відповідь зять. – З Анищенком міліціонери провели бесіду, а у кримінальній справі відмовили.

– Та яку там бесіду! – обурилася Мирослава. – По-панібратськи поговорили. За чаркою коньяку.

... У передпокої пролунав дзвінок. Оленка відчинила двері.

– Доброго дня. Вдома Радомир?
– Здрастуй, Артеме, – усміхнулася Олена. – Вдома... Вдома. Він на тебе чекає.

– Привіт, дружище! – Артем викинув десницю. – Трохи затримався. Розумієш, до «пробки» потрапив. М-да, стільки транспорту в нашому Черняхівську не було.

– Кажуть, погано живемо, а машин розвелосся... Де вони ті гроші беруть.

– Якщо, по совісті сказати, – стєнув плечима Радомир, – половина машин крадена. Бачив, у газетах оголошення: куплю старі номери, куплю документи на розбиті автомашини?

– Та бачив, звісно.

– Ото ж бо й воно.

Артем допоміг Радомирові спуститися вниз, сісти до автомашини. Скригнули дверцята. Ще мить і – авто, за кермом якого сидів Артем, стиха рушило з місця. Під колесами потріскував зернистий гудрон. Стояло літо, з неба лилося море сонячного світла. Довкруг – транспорт і люди. Молоді, стрункі, красиві, граціозні. Дівчата напівоголені. Так і прикипаєш поглядом до молодого побронзовілого тіла. А він – немічний і безпорадний на інвалідному візку. Без родини, без майбутнього. Добре, що живі батько і мати, що є сестричка Оленка, яка за ним і догляне, їсти подасть, і памперси поміняє.

Автомашина стрімко мчала запрудженими черняхівськими вулицями. Позаду залишилися старовинні красені-будинки, над якими вже встигли почаклувати будівельники-косметологи. Раз-по-раз погляд вихоплював свіжий дощаний паркан – там здіймалася у голубе небо чергова висотка. Радомир дуже любив своє місто й радів, як воно з кожним днем забудовувалося, оновлювалося, ставало невпізнаним. Десь заасфальтують тротуар чи викладуть плиткою фігурного мощення, з'являться перші білосніжні поверхи майбутньої будівлі, Радомир радіє, немов дитина. Значить, з'явилися кошти у міській скарбниці, місто ожива, життя продовжується. Щоправда, інколи будови виростають не в тому місці, в якому б їх хотіли бачити черняхівці. Останнім часом багато галасу наробило прокладання вулиці Савчука в районі Центрального парку культури і відпочинку. «Отам би й не варто було будуватися, – розмірковував Радомир. – Вільних захаращених площ, на яких стоять кособокі хатини з підсліпуватими вікнами, у місті он скільки. А ми ліземо хтозна й куди, руйнуємо природоохоронні пам'ятки. Ця забудова на думку нормальних людей, може викликати підняття ґрунтових вод і затоплення заглиблених комунікацій, фундаментів будинків. Утім, їм видніше. До нашого голосу поки прислухатися не будуть».

За п'ять хвилин до одинадцятої Артем зупинив автомашину біля

районного суду. Ліворуч виднілося красиве чотириповерхове приміщення. У ньому за часів Радянської влади містився райком партії і райвиконком. Нині райкому вже давно немає – його місце зайняв районний суд. Радомир із допомогою Артема піднявся на другий поверх.

– Чекай, друже, я зараз дізнаюся, де проходитьиме судове засідання.

Артем повернувся за хвилину.

– Дізнався? – запитав Радомир.

– Так. Другий поверх. Кімната шоста. Суд відбуватиметься просто в кабінеті судді.

– Давня знайома, – усміхнувся Радомир. – Там я вже раз судився.

Біля кабінету стояли два охоронники в чорній уніформі. Візок не вписувався в рамку через свою ширину, і охоронники пошкодували хвору людину – не стали виймати з візка, обшукувати. Пістолет так і залишився спокійно лежати в боковій кишені піджака.

У кабінеті їх було четверо – суддя, середнього зросту молода жінка, секретар, трохи вища, дещо розповніла, він, Радомир Мірошник, і відповідач – середніх років чоловік із сивиною на скронях.

Суддя чомусь пильно подивилася на Радомира і суворим офіційним, дещо холодним голосом, мовила:

– Слухається справа за позовом Радомира Мірошника до Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві.

Уже з перших хвилин Радомир зрозумів: справу він не виграє. Прислухався:

– Встановлено, – продовжувала суддя, – позивач отримував путівку в санаторій у серпні 2005 року... В матеріалах справи відсутні докази того, що позивач звертався із заявами до відповідача про надання йому путівок до санаторію у 2005-2006 роках... Судом встановлено, що відповідач щорічно із 2005 до 2007 року замовляв для позивача путівки в санаторій, що підтверджується матеріалами справи, але за відсутності бажання позивача, останній не скористався своїм правом на санаторно-курортне лікування... Враховуючи, що позивач, незважаючи на пропозиції відповідача...

Ні про які пропозиції відповідача Радомир Мірошник не став слухати. «Оце й усе, – думав про себе. – Чергова демагогія». Перевів погляд на вікно. За ним вирувало життя: мчали в різні боки автомашини, йшли перехожі! Йому нараз запраглося бути там, серед людей, а не сидіти в задушливому від літньої спеки кабінеті і слухати нудне пасталаккання. Та ось Радомир напружив слух:

– Керуючись статтями 2, 3, 158, 163, 186 Кодексу про адміністративне судочинство України суд у задоволенні позову Мірошника Радомира Євгеновича постановив: відмовити. Постанову може бути оскаржено до Київського адміністративного апеляційного суду. Заяву про апеляційне

оскарження може бути подано протягом десяти днів після складання повного тексту постанови.

У судовому засіданні Радомиру вкотре відмовили. Поставлено останню крапку. Більше нікому він скаржитися не буде. Радомир низько опустил голову, скосував погляд у куток, у якому сходилися плінтуси. «Ось і я. А хто я такий? – розмірковував Радомир.–Ніхто. У цьому житті я перебуваю нижче отого плінтуса. Ні, – наказав сам собі. Себе образити не дам. Я буду боротися».

– Поїхали, друже! – рука Артема опустилася на широке плече Радомира.

Радомир, не кажучи жодного слова, раптово вихопив із кишені пістолет, перезарядив і спокійно мовив своєму давньому приятелю:

– Повертайся додому. Я сам доїду.

Артем спочатку не зрозумів: то була справжня зброя чи дитячий іграшковий пістолет.

– Заспокойся, друже! – наказав. – Поїхали додому.

– Я ще раз тебе прошу: не потрібно мене заспокоювати. – І вже суворим тоном додав: – Іди звідси!

Радомир Мірошник підвів голову, спрямував гострий погляд на суддю:

– Чого ж ви зі мною так? Га?

На ці слова суддя Таміла Карпівна не відреагувала ніяк, схоже, вона їх і не чула, таким завороженим поглядом дивилася на монітор комп'ютера. Все ж краєчком ока помітила, як на обличчі секретаря застиг німий переляканий вираз.

– Якщо ви так, справедливість відновлюватиму іншими методами, – слова позивача у притихлому кабінеті прозвучали чітко й виразно.

Суддя підвела очі і помітила в руках Радомира пістолет. Нараз уся обмерла, серце закалатало невимовно.

– Що це за жарти? – обурилася.

– З пістолетом не жартують! – владно наказав Мірошник. – Іще одне слово, один необережний порух – і я стріляю. Без попередження.

«Що робити?» – нервово стрибала думка. Та інша заспокоювала: «Спокійно. Візьми себе в руки. Головне – не розгублюватися. Натисни кнопку охорони». Таміла Карпівна машинально потяглася до столу, але кнопки не було. За злою іронією долі деякий час тому кнопки поставили в усіх кабінетах, крім її, – тоді вона ще не працювала. Секретарка Зіна сиділа бліда, як смерть. Радомир глухо кинув у її бік:

– Ідіть звідси. Ви вільні.

Секретарка кулею вилетіла з кабінету. По дорозі зачепилась об одвірок і мало не впала. Забила коліно, але, схоже, болю не відчула. Мов навіжена, влетіла до кабінету голови суду. Ігор Карлович аж відсахнувся:

- Що трапилося?
- Там... Там... Терорист. Із пістолетом.

Голова суду попрохав секретарку заспокоїтися й розповісти все по порядку.

– Позивач узяв у заручники суддю. Він не згоден із рішенням суду. Допоможіть! Він м... Може будь-якої миті вбити Тамілу Карпівну, – заїкаючись, мовила Зіна.

Голова суду Ігор Карлович Гордієнко зв'язався по телефону зі службою «Грифон» і доповів ситуацію.

Минуло кілька секунд – і у дверях приймальні постав охоронник.

Радомир Мірошник, забачивши охоронника, який був у чорному одязі і форменому кашкеті, одразу вистрілив. Сержант нараз зігнувся, обома руками схопився за живіт і вигукнув:

- Кидай зброю!
- Стріляй у мене! – наказав Радомир і додав: – Я ж у тебе стріляв.

Тільки запам'ятай: перша куля була травматична, друга буде бойова.

Охоронцю було не до стрільби. Руки закровилися. Скорчившись, він вийшов до коридору. Зачувши постріл, на допомогу вже біг інший охоронник.

- Викликай «швидку» і міліцію, – розпорядився потерпілий.

IV

Суддя Таміла Карпівна опинилася в полоні – інвалідний візок із позивачем стояв між столом і дверима. Вийти було практично неможливо. Стрибати? Але у школі відмінних оцінок з фізкультури жінка не мала і подолати такий бар'єр за допомогою стрибка, звісно, не могла. Перевела погляд на широке відчинене вікно. Може, з нього стрибнути? Але її кабінет містився на другому поверсі. Якщо вистрибнути – можна ноги зламати й назавжди лишитися калікою. Це у кращому випадкові, а в гіршому – смерть. Залишалося одне: заспокоїтися, чого б це їй тільки не коштувало. Просто в очі незмигним чорним поглядом дивився пістолет. Один необережний крок, гнівний погляд і з його хижого зловісного дула вилетить смертельна куля. Обірветься її життя у неповних тридцять років. П'ятирічний синок Богдан залишиться круглим сиротою – з чоловіком вона нещодавно розлучилася, той забрав свої манатки і поїхав десь аж у Середню Азію. Зрештою, Таміла Карпівна оволоділа ситуацією і спокійним голосом мовила:

– Давайте домовимося цивілізованим шляхом. Якщо ви не згодні з рішенням суду, його можна оскаржити в законному порядку. Навіщо вдаватися до силових методів?

Позивач ближче підсунув інвалідний візок. У душі Таміли Карпівни, схоже, знову все обірвалося.

– Я вас дуже прошу, – перейшла майже на шепіт, – не убивайте мене. У мене на руках п'ятирічний синок... Він тоді назавжди залишиться круглим сиротою.

– Убивати вас я і не збираюся, – спокійно мовив Радомир. – У мене до вас особисто ніяких претензій не має. У всьому винна наша система.

Від цих слів на душі Таміли Карпівни ніби трохи полегшало. «Боже, якщо ти є, – подумала, – збережи моє життя». Знову подумки звернулася до сина.

Невеселі думки Таміли Карпівни перервала секретар суду Вероніка Журавльова, яка майже вихором влетіла до кабінету.

– Голубчику! – мало не з порога вигукнула жінка, – відпусти нещасну. Навіщо тобі через неї брати гріх на душу? Вона ще молода дуже. Синок у неї маленький, дошкільного віку. Відпусти її, друже.

Вероніка наче не вимовляла слова, а виспівувала. Таміла Карпівна в суді працювала якийсь тиждень. Як слід і познайомитися з Веронікою не встигла, тільки віталися. Секретарка говорила настільки щиро, гаряче й задушевно, що Таміла Карпівна подумала: вони, напевно, давні знайомі. Звідки було знати судді, що Вероніка Журавльова вперше бачила інваліда-позивача. Суддя також не знала: Журавльова, крім усього, мала освіту психолога і достеменно знала, як вести переговори і процеси.

– У вас робочий день до п'ятої вечора? – зрештою обізвався Радомир.

– Так, – головою кивнула у відповідь Журавльова.

– Ось і сидітимемо до цього часу. Закінчиться робочий день і я її відпущу.

– От і добренько, – лагідно мовила Журавльова. – Ти не стомився, друже? Може, б водички подати?

– Ні, дякую, – мовив у відповідь Радомир. – Я за своє життя стільки настраждався, що вже й не стомлююся.

– Вірю, голубчику мій, вірю, – защебетала пташкою Вероніка. – І у мене таке ж горе. Син Ярослав у мене також інвалід. При пологах лікарі перевертали новонародженого і дуже травмували. Уявляєш, голубе, у нього була вражена вся центральна нервова система. Права рука не працювала взагалі, а ліва зламалася у передпліччі й неправильно зрослася, знову її ламали. Добре, що лікарі одразу нам сказали жорстоку правду: «Хлопчик не ходитиме. Ви його роститимете у інвалідному візку». Уявляєте, як мені, мамі, це було страшно і боляче слухати.

– Ох і наволочі ці лікарі, – люто вилаявся Радомир. А до суду ви не зверталися?

Потім додав:

– Та які зараз ці суди. Хоч ви у ньому і працюєте.

– Тоді не до судів було, мій голубе сизокрилий, – Вероніка Журавльова змахнула непрохану сльозу. Ми з чоловіком кинулися шукати лікарів, які б допомогли нашому синочку. Всі відмовлялися, казали: дуже маленький, нехай трохи підросте. Та ми боялися запустити хворобу. Коли йому виповнився місяць, провели перший курс голковколуювання. Я вже працювала, а моя мама кожного дня носила його на електропроцедури, на масаж. Яюсь вчитала в газеті, що такі патології лікують у Донецьку, та на лікування потрібні були великі гроші. Тоді ще купони ходили. Назбирали ми з горем пополам ці кошти, та доки збирали, ціна за лікування підвищилася в півтора рази.

Радомир дуже проинявся болями співрозмовниці, він дивився на неї незмигно. Кому, як не йому були знайомі ці проблеми.

– Де ж ви дістали кошти на операцію?

– На наше щастя, – продовжувала Вероніка, – у Черняхівську відкрився реабілітаційний центр для дітей «Відродження». Спочатку сина там не брали на лікування, та подивилися на наші сльози і погодились. І вже, вірите, десь на другому курсі лікування на правій ручці сина заворушився палець. До чотирьох років він у нас ходив навшпиньках, а потім почав ставати на всю ступню.

Суддя Таміла Карпівна також із великою увагою слухала Журавльову. Вона разом з нею співпереживала й раділа першим перемогам. Звідки було знати Тамілі Карпівні, що Вероніка розповідає драматичну історію про хлопчика-інваліда, яку вона нещодавно вчитала в обласній молодіжній газеті «Гарт». Ніколи зроду у Журавльової не було сина. Навпаки – у неї дві майже дорослі доньки – Анжела і Валерія. Просто Вероніка Журавльова задурювала голову позивачу-терористу, знімала напругу, інтригуючою розповіддю заповнювала час, згладжувала гострі кути. Вона боялася одного – аби позивач не був передплатником молодіжки і, звісна річ, не читав статті журналістки Аліни Долінець. Судячи з того, як Радомир уже з перших хвилин зацікавився розповіддю, вона була твердо переконана: позивач цю історію чує вперше. Використовуючи весь свій психологічний талант, Журавльова майстерно перевтілилася мало не в актрису.

– Дякувати Богові, – продовжувала Вероніка, – права рука почала рухатися. І сьогодні, нехай у добру годину це буде сказано, хлопчик нічим не відрізняється від своїх ровесників. Мало того, за всі його страждання Бог винагородив хлопчину неабияким музичним даром.

Ще коли ходив до дитячого садочка, наслухав, як вихователька майстерно грала на піаніно. А ввечері, повернувшись з садочка, синок сідав до столу й барабанив пальчиками, немов по клавішах.

Потім на день народження дідусь із бабусею подарували внукові музичний синтезатор. Із часом Ярик плакав, прохав улаштувати його до спеціальної музичної школи – він хоче серйозно навчатися музиці. Ми обійшли з ним усі школи. Вчителі, прослуховуючи хлопчика, відзначали неабиякий музичний дар, але на навчання не брали. Ще рано, мовляв, нехай підросте. І тільки на Шерстянці вчителька Наталія Мишакіна погодилася прийняти мого сина до свого класу. Зараз немає такого конкурсу, на якому не виступав би Ярослав. Чи то міський, чи обласний – завжди з Дипломом і Грамотою. А ще наш хлопчик не тільки відмінно грає, а й в'яже гачком, мені на 8 Березня навіть подарував кілька серветок, – Вероніка Журавльова розкрила сумочку, дістала одну з них: – подивіться, яка гарна!

Радомир узяв до рук, усміхнувся:

- І оце ваш хлопчик таку виготовив?
- Так. Власними руками. Тими руками, які навіть спочатку не рухалися, – мовила Вероніка. – Візьміть собі на пам'ять.
- Дякую, – чемно мовив Радомир, переклав пістолет у ліву руку, а правою сховав серветку до кишені.
- Бачили б ви, як він чорні фігурки з дерева вирізає. Різьблення по дереву розвиває синові пальчики.
- Хоч і за сумних обставин, але мені було приємно з вами познайомитися, – мовив Радомир. – У мене до вас одне прохання: якщо мене не стане, потурбуйтеся про дітей моєї сестри.

V

Голова суду Ігор Карлович Гордієнко одразу зателефонував начальнику обласного управління внутрішніх справ генералу-майорові Горносталю.

– Товаришу, генерал-майор, вас турбує голова Залізничного районного суду Гордієнко. – У нас трапилася надзвичайна подія. Позивач інвалід–візочник захопив у заручники суддю і тяжко поранив міліціонера – охоронця.

– Все зрозуміло, – лаконічно відповів генерал. – Чекайте нас. Ми скоро будемо.

Отримавши таку інформацію, Горносталь одразу зв'язався по телефону з начальником СБУ Запорожченком, мером Олександром Орловим, також колишнім воїном–афганцем, і двома прокурорами. За лічені хвилини всі вони були на місці події. Спочатку евакуювали працівників усіх служб із чотирьох поверхів. Потім у кабінеті голови суду Гордієнка провели оперативну нараду. Обговорювали кілька варіантів: терориста нейтралізувати фізично, або ж вести з ним переговори. Об-

рали другий варіант. Склали список осіб, із якими терорист виявив би бажання поспілкуватись. Заступник голови суду Валерій Радчук і поніс терористу цей список.

– Ми пропонуємо вам вирішити це питання мирним шляхом, – Радчук подав папірець, – ось вам перелік керівників правоохоронних закладів області. Скажіть, із ким би ви хотіли поспілкуватись?

Радомир узяв папірець, напружив чоло, потім навпроти прізвища начальника обласного управління внутрішніх справ, генерал-майора Горносталя поставив галочку.

– Генерал-майор! – однозначно мовив Мірошник.

– Товаришу Горносталя! – Валерій Радчук спрямував ходу до Івана Олексійовича. – Терорист хоче розмовляти тільки з вами.

– Виклик приймається! – чітко підвівся з місця Горносталя. Далі під сорочку він одягнув бронезилет, узяв службове посвідчення.

– А зброю покладіть тимчасово до сейфу, – Горносталя подав Гордієнку кобуру з табельним пістолетом.

Коли Горносталя переступив поріг кабінету, думав лише про одне: як би визволити з полону двох жінок і щоб ніхто при цьому не постраждав. Біля столу судді на інвалідному візку сидів терорист. Це була кремезна людина в коричневій шкіряній куртці. Високе чоло із залисинами, продовгуватий орлиний ніс, гострий погляд. А на обличчі – абсолютний олімпійський спокій. Він сидів обличчям до дверей, у правій руці тримав пістолет. Горносталя звернув увагу: курок зведений. А це – небезпечно. Ліворуч від терориста сиділа суддя, з протилежного боку, неподалік дверей – секретар. Навпроти був вільний стілець, на нього й сів Горносталя.

– Скажіть, будь ласка, – першим почав розмову генерал-майор, – чому ви пішли таким шляхом?

– Розумієте, відколи я став інвалідом, – сумно зітхнув терорист, – життя моє потекло в іншому вимірі. Я ніби живу, а насправді – існую, мучуся. Всі важливі для мене питання вирішую з допомогою судів. І то не завжди вони до мене прихильні. Мені вже остобісило ходити по судових інстанціях, молити, випрошувати те, що мені належить за законом, кланятися в ноги. Я не винен, що зі мною так жорстоко обійшлася доля. Пішов на ці крайнощі тільки тому, що можливо, хоч тепер звернуть на мене увагу.

– Ви цілком здравомысляча людина, – мовив генерал-майор Горносталя, – і цілком усвідомлюєте: своїми непоправними діями вчинили кримінал, на який рано чи пізно доведеться відповідати.

– У цьому житті найстрашніше вже позаду. Я розумію: попереду – нові випробування. Я до них готовий. А якщо по совісті сказати, мені все набридло. Я не хочу жити на цьому світі. Одне вас прошу: радше мене вбийте.

– Гарзд, заспокойтеся! – владно наказав Горносталя. – Я не думаю, що ви мене викликали, аби я вас тут убив. Ви ось не хочете жити, а ці дві жінки хочуть. У обох із них є діти. Давайте будемо говорити по-діловому й конкретно. Що вам зараз потрібно?

– У мене проблеми з інвалідним візком. Той візок мені видали ще за часів Радянського Союзу. Моєму «транспортіві» близько двадцяти років. За цей час він розхитався й поіржавів. У Фонді соціального страхування я почав добиватися нового візка. Привезли, але зовсім не такий, який був мені потрібний. Спинка не відкидалася, підніжка зовсім не така, яка потрібна для моїх скрючених ніг. Я прекрасно розумію: нормальним людям цього ніколи не зрозуміти. Всі гадають: інвалід капризує.

– Де зараз цей візок, у вас удома?

– Та ні, звичайно, ми його повернули. Тепер. Мені кожного разу дають путівки в санаторії, але вони не завжди задовольняють. Я хотів би аби їх вартість компенсували, або пропустити кілька років, а потім одразу взяти дві-три путівки. Мені дуже важко добиратися в інший кінець держави, скажімо, на Південь. Мені думалося: якщо вже заїду, то пробуду там не місяць, а може, два, або й три. Але у Фонді цього не розуміють.

– Гарзд, – генерал-майор злегенька кашлянув у кулак. – Я вам даю слово: спільно з органами прокуратури з'ясую, чому ви не отримали належної допомоги від спеціальних фондів. А тепер хочу сказати: перед приїздом ми зв'язалися з начальником Черняхівського відділення виконавчої дирекції Фонду соціального страхування від нещасних випадків Олегом Горбуновим. Він повідомив, що у Фонді вже місяць лежить путівка до санаторію. Тепер: вам три роки підряд пропонували путівки, ви весь час відмовлялися, або, як кажете, просили по дві-три підряд. Розумієте, кожного року вам виділяються путівки до різних санаторіїв. Тож це зробити практично неможливо. Та якби й було можливим, то за законом не положено.

У цей час до кабінету влетіла молода вагітна жінка і зі сльозами на очах кинулася до Радомира:

– Радіку! О Боже, що ти наробив? Це ж тебе тепер посадять. Вибачся негайно перед ними і сховай свій пістолет.

У проймі дверей з'явилася двоє громадян у цивільному:

– Ось вам новий інвалідний візок, який ви просили.

– Отже, ще раз обіцяю, – ствердно мовив генерал-майор Горносталя, – усі питання, які ми ще не встигли вирішити, вирішимо позитивно. Будьте певні. А тепер прошу: віддайте ваш пістолет.

Радомир подав пістолет.

– Будь ласка, мобільний телефон, годинник і носову хустинку, якщо така є.

Радомир вийняв усе це і подав Горносталю. Генерал-майор поклав у носову хустину годинник, мобільний телефон, загорнув і подав Олені. Пістолет поклав до кишені.

– А тепер усе, – дещо іронічно мовив Радомир. – Арештуйте мене. Я небезпечний злочинець.

– Ви ще й іронізуєте, – скрушно похитала головою Таміла Карпівна. – Та ви ж стріляли в людину! І пістолет зуміли самостійно роздобути. За десять тисяч гривень. Та цієї суми вистачило б на три інвалідні візки.

– А чим мені було захищатися? – запитав сам себе Радомир і тут же відповів: – Хіба що палицею.

VI

За фактом нападу на життя співробітника правоохоронних органів було одразу порушено кримінальну справу. Стаття передбачала до п'ятнадцяти років позбавлення волі. Постало питання: що робити з терористом?

– Я вимагаю арешту для обвинуваченого, – категорично мовив прокурор Подкопитов.

Державний адвокат В'ячеслав Губченко, який представляв інтереси Радомира Мірошника, був іншої думки:

– Прошу звільнити під підписку про невиїзд. Мій підзахисний не в змозі вільно пересуватися, і навряд, щоб він становив загрозу для суспільства. До того ж у Черняхівському СІЗО бракує відповідних умов для спинальних хворих.

Суддя Олександр Самохвалов був налаштований гуманно:

– Я до деякої міри згодний з адвокатом, але все таки вважаю: Радомира Мірошника слід ізолювати. Але утримувати його на в СІЗО, а, скажімо, в лікарні, або краще – в геріатричному пансіонаті.

Олена приїхала до батька й матері. Вони вже про все знали. Сиділи за столом, низько опустивши голови, й мовчали.

– І що йому прийшло в голову? – витираючи сльози, мовила мама.

– А пам'ятаєте, як він ніч провів у залі судового засідання, а тоді вранці його винесли три охоронники? – спитала Олена.

– Хочеш сказати, – мовив батько, – що він передбачав такий хід подій і, цього разу подібного не трапилось, взяв пістолет, щоб залякати.

– Так, – мовила Олена й додала: – Але ж він вистрілів!

– А ось цього робити не потрібно було, – суворо мовив батько. – Раз таке накоїв – відповідатиме. Вони не подивляться, що інвалід.

– Така вже, мабуть, його судьба, – мати дістала з коробки пігулки.

– Щось мені знову так погано стало...

Зібрали передачу – їжу, поклали памперси. Олена сіла за кермо

автомашини і спрямувала свій шлях на околицю міста, де в обрамленні сосен та ялин містився геріатричний пансіонат. Коли Олена розповіла про все черговій, та лише руками розвела:

– Справді, до нас міліція привозила якогось інваліда, але дирекція відмовилася прийняти.

– То де ж він? – зі сльозами на очах вигукнули Олена. – Невже в СІЗО?

– Про це нам не дано знати, – чергова байдуже стонула плечима.

Олена жажнулася: брат може висидіти годин зі дві, від сили три, потім у нього починаються неймовірно дикі болі. Аби уникнути їх, потрібно лягти на спеціальне ліжко. Крім цього, у нього ще запалення сечового міхура. Постійно доводиться міняти памперси – нижче поперека Радомир нічого не відчуває.

– Чекайте, ану я зараз зателефоную. Вона набрала на диску номер: – Гордійовичу, ви не знаєте, куди відвезли інваліда? Так-так... Я їм це також сказала, – повернувшись до Олени, чергова мовила: – Я телефонувала директору, але він також не знає. Сказав, аби зверталися до міліції.

Олена поїхала до міського відділення внутрішніх справ. Черговий молодий симпатичний майор, уважно вислухавши Олену, чітко мовив:

– Так, справді, Радомир Мірошник зараз перебуває у нас. У ці хвилини його допитують.

– О, Боже! – вихопилося у Олени, – ще й допитують. «Та що там допитувати!? Адже й так усе ясно», – мовила про себе і звернулася до майора: А не скажете, де він ночуватиме?

– Ще зовсім не відомо. Але, швидше за все, у нас. Утім, не хвилюйтеся – ми йому забезпечимо нормальні умови.

2008

ЖРИЦІ КОХАННЯ

Повість

I

Спочатку познайомилися їхні діти. Донька Ірини Михайлової Лариса заприятелювала з донькою Світлани Крикун – Нілою. Мешкали неподалік, разом ходили на дискотеки, танці. Та мало їх куди запрошували молоді кавалери з тугими гаманцями. Матері – Ірина Михайлова познайомилася зі Світланою Крикун трохи пізніше. Кажуть: перше враження – оманливе. Світлані здалося: Ірина – чесна, добропорядна жінка, одразу пройнялася її проблемами. А їх у Світлани Крикун було чимало. Донька Ніла навчалася в інтернаті, виховувала сама, без батьківської допомоги. Рідна мама не просихала – мало не щодня заглядала до чарки. Життєвий рівень у родині був дуже низький, можна сказати, мізерний. Основною болючою проблемою було безгрошів'я. Під час таких задушевних бесід Ірина все більше співчувала своїй новій подрузі, а та за кожним разом, немов дверцята оселі, відчиняла свою душу. Ірина знала: у Світлани багато боргів, які найближчим часом мала повертати.

Той просякнутий холодним дощем листопадовий день круто змінив подальшу долю Світлани. З Іриною вона випадково зустрілася на тролейбусній зупинці.

- О, привіт! – радо вигукнула Ірина.
- Доброго дня! – знічено відповіла Світлана.
- Як твої справи? Чимось занепокоєна?
- справи як завжди. На тому тижні маю повернути борг. Але чим віддавати, просто не знаю. Попередили: якщо не віддам, звалтують доньку, в кращому випадкові увімкнуть лічильник. Мені, напевно, скоро буде гаплик.
- Ти кудись поспішаєш?
- Особливо нікуди. Їду на ринок, може, хоч курячих лапок куплю на супчик.
- Знаєш що, у мене до тебе є ділова розмова, – утаємничено мовила Ірина.
- Я вся увага, – Світлана насторожилася.
- Не розмовляти ж нам на вулиці, та ще й під дощем, – сіпнула Світлану за рукав. – Ходімо радше до мене. Я тут живу неподалік.

Світлана погодилася. І ось вони вже сиділи у просторій і затишній кухні. Гостя позирки окинула приміщення. Стіни обкладено кафелем, стеля також обклеєна світлим пластиком, підлога викладена плиткою з орнаментом.

«М-да, це не те, що в мене: на підлозі обшарпаний лінолеум, а панелі пофарбовані синьою фарбою. Живуть же люди, – подумала. – І за який кошт?»

Ірина Михайлова дістала коробку цукерок, налила по сто грамів коньяку, заварила каву. Смачний гарячий напій розплився одразу, зігрівши її заскорузлу душу і холодне тіло. Світлані враз зробилося тепло і затишно.

– За майбутній успіх! – Ірина підняла чарку.

– Цікаво, за який?

– Слухатимеш мене – житимеш, як королева, – вуркотіла господиня. – Гарзд, давай вип'ємо, а потім поговоримо.

Усе так було любо: гаряча кава, смачні цукерки, тепло і затишно. Світлані здавалося, буцімт вона прочинила дверцята до раю.

– Ну, подруго, які ти мої майбутні успіхи мала на увазі? – гостя осмілилася запитати.

– Розумієш, – вийняла з коробки довгу цигарку і закурила, – розумієш... Є дуже гарна робота. Тільки, звичайно, за кордоном.

– Де, може в Америці? Читала колись: там потрібні танцівниці, стриптизерки, офіціантки, няні, доглядачі за хворими старими людьми. Але те не для мене.

– Та ні. Америка то дуже далеко. Навіщо так. Ось, скажімо, Югославія чи Польща, або Туреччина. Будеш надавати секс-послуги.

– Це повію в борделі? – Світлана ледь не вдавилася цукеркою. – Та чи ти при своєму розумі? Я там махатимусь, а донька з ким житиме?

– О-о-о, чому так грубо? Бордель... Скажімо, ресторани-бари, отелі. А донька... За доньку не хвилюйся. Поки ти перебуватимеш за кордоном, Ніла навчатиметься в школі-інтернаті, а на вихідні буде в мене. Я її контролюватиму. А ти за цей час заробиш гроші. Багато доларів. Повернешся додому, одразу розрахуєшся з боргами.

– Знаєш, подруго, що я тобі скажу: і не думай, і не гадай. Якщо є в тебе бажання, сама й їдь.

– Я вже була там. І не шкодую. Раджу і тобі побувати.

– І не збираюся, – Світлана різко підвелася і, навіть не попрощавшись, зодяглася й пішла додому.

Після цієї розмови Світлана Крикун намагалася не спілкуватися з Іриною, але оскільки доньки продовжували приятелювати, то вона періодично зустрічалася. Через тиждень доля їх знову звела наодинці.

– Ти вже трохи відтанула? – Ірина усмінулася.

– Відтанула, – іронічно мовила у відповідь Світлана.

– Добре поміркуй над тим, що я тобі сказала. Коли забулася, ще раз повторю: за якихось три місяці ти заробиш стільки грошей, що віддаси борги за квартиру, одягнеш себе й дочку, та й взагалі вирішиш

всі питання матеріального характеру. А за Нілу я вже тобі говорила – наглядатиму.

Такий психологічний тиск Ірина Михайлова здійснювала на Світлану протягом місяця. І жінка не витримала – все частіше почала задумуватися, а може, дійсно вона права. Інші ж їдуть за кордон і повертаються з грошима. Поїде й вона, заробить купу грошей, тим самим допоможе і собі й своїй дитині. Ще деякий час вагалася, зрештою, прийшла до Ірини. Та, відчинивши двері і забачивши на порозі Світлану, приємно здивувалася.

– Я згодна, – тихо мовила Світлана і додала: – Які там умови праці?

– Мешкатимеш у борделі-барі, безкоштовно харчуватимешся, у вільний час гулятимеш по місту, а в робочий – обслуговуватимеш клієнтів. З тобою усі гарно поводитимуться. А коли вважатимеш за потрібне, повернешся додому без перешкод. Але є одна умова, – Ірина попередила одразу, – ти маєш відпрацювати три місяці. Кожного місяця отримуватимеш тисячу доларів.

– Гарзд, – погодилася Світлана, – такі умови мене цілком влаштовують.

– Всі витрати щодо поїздки беру на себе. Це – оформлення закордонного паспорта, відкриття візи, квиток на дорогу в один кінець, надам тобі кошти на харчі. Ці витрати мені компенсують.

Наступного дня Ірина Михайлова організувала зустріч Світлани Крикун з громадянином Югославії Рістічом Йоце. На своїй іномарці югослав відвіз її до будинку побуту, де вона сфотографувалась на закордонний паспорт. Фотокартку Йоце забрав одразу, потім на автівці відвіз жінку до ЖРЕДУ, де вона взяла довідку про склад родини, яку також передала югославу.

Ірина Михайлова періодично привозила документи, які вже були замовлені. Хто їх заповнював, Світлана не знала. Та, власне, це мало її цікавило. Михайлова запевнила, мовляв, ці документи мають відношення до оформлення її закордонного паспорта і вона їх тільки підписувала.

Протягом тижня Ірина разом з Йоце оформили закордонний паспорт, після чого їй сказали: час їхати. Світлана попрощалася з донькою та мамою. Ненька буцім передбачала: дорога, яку обрала донька, буде тяжкою, сумною і тяжко зітхала, краєчком хустини витирала зволожені очі. Цього разу вона була твереза, мов скляночка, а наступного дня – дала собі волю, напилася до нестями.

Коли Світлана Крикун прийшла до Михайлової, та попрохала зачекати: з хвилини на хвилину мала прибути автівка. Але того дня автомашини так і не прибула. Не виїхала вона ні другого, ні третього дня. Під домашнім арештом в Ірини просиділа цілісінький тиждень.

Господиня не дозволила не те, що вийти на вулицю, а навіть до порога наблизитися. Коли Світлана не витримала, влучила момент (Михайлова мешкала на першому поверсі) і через балкон вистрибнула на подвір'я. Пригнувши голову, хутко гайнула додому. Так занудьгувала за донькою, хоч би на хвилику побачити. Але Ніли вдома не було – кудись повіялася. На ліжку лежала напівп'яна мати.

– О-о-о, а ти вже приїхала!? – вона підскочила, немов ошпарена.
– Я ще, мамо, й не їздила, – донька кинула сердито, – автівка поламалася. Сьогодні виїжджаю. Я прийшла вас провідати.

– Ти ж, доню, й не призналася: куди виїжджаєш?
– До Німеччини їду. Там живуть мої друзі. Може, вони мені роботу підшукають.

– Та й далеко зібралася. Давай я тебе хоч на вокзал проведу.
– Та лежить уже, як з самого ранку напилися. Вам тільки на вокзал і їхати. Я сама поїду. Нас у Київ автомашиною повезуть. Тепер, мамо, я хотіла Нілу побачити, та раз її немає, не кажіть, що я приходила – плакати буде. Як приїду, зателефоную по мобільному.

Коли Світлана Крикун повернулася до Михайлової, та місця не знаходила:

– Де ти ходиш? Югослав уже приїжджав, тобою цікавився. Сказав: прийде, нехай зачекає, я скоро повернуся.

– Додому я бігала, хотіла з донькою ще раз попрощатися. Замість неї п'яну матір побачила.

– Гм... Попрощатися. Й вигадала таке. Так ніби назавше виїжджаєш. Дивись, через три місяці й повернешся.

За хвилину біля будинку, в якому мешкала Ірина, зупинилася автівка «Ауді» сірого кольору. Коли Світлана вийшла на подвір'я, Рістіч Йоце нервово ходив по тротуару і на безіменному пальці на шворці крутив ключ. У салоні сиділи ще дві дівчини. Коли Світлана сіла до салону, автомашина хутко гайнула з місця.

II

Адже тепер роздивилася – дівчина, біля якої сіла, була ще зовсім юна.

– Скільки тобі років? – не стерпіла аби не запитати.
– П'ятнадцять.
– А як же ти паспорт закордонний отримала?
– Я прибрехала.
– А звати ж тебе як?
– Оксана. Оксана Негаразд. Це в мене таке прізвище, – кисло усміхнулася.

- Ти хоч знаєш, Оксано, куди і чого їдеш?
- Знаю.

Чим далі автівка віддалялася від рідних місць, тим чіткіше в думках Оксани поставало рідне село, батьківська хата, подвір'я в багнюці. Пройти ним можна було лише в гумових чоботах. По ньому, якщо вільно й походжали, то лише дві курки. У глибині подвір'я, неподалік тину, стояв напіврозвалений хлів, в якому утримувалися дрова. Та ще оті дві курки. Хату оселею можна було назвати суто умовно. Зовні обідрана, бозна коли й мазалася. Стіни заставлені скляними банками, порожніми пляшками, в кутку – купа лахміття. У світлиці на стінах обірвані шпалери, ні тобі картинки якоїсь, ні українського вишитого рушничка. На печі і припічку жодної ряднинки. На ній вічно сплять п'яні батько й мати. І її, Оксану, мати з п'яти років на всі гулянки водила – там хоч нагодують. Для сміху підпилий господар наливає матері чарку і її капне на дно. Вип'є, було, і не скривиться. А коли підросла, сама просила сто грамів. Випивала, як за себе кидала. Ледь встигла закінчити п'ять класів, як восьмирічну школу в селі закрили – не було учнів. До сусіднього села не пішла – що ні в чому, та й до науки бажання особливого не було. З батьком і матір'ю ходила по людях. Тому город оброблять, іншому дрова попиляють і порубають, третьому – худобу відпасуть. Платили по-всякому: то грошима, а, здебільшого, горілкою. Гроші також пропивали, усі до копійчки.

У хаті було своєрідне кубло. Хто забажає випити, з пляшкою під полою так і поспішає туди. Одного дощового дня негода привела сюди Василя Білоголового. А тут уже господарі сидять «тепленькі», носами клюють. Випили пляшку, здалося мало. Василь побіг ще за однією – добре, що на днях вигнав. Опісля батько з матір'ю полізли на піч. Ледь забралися, Василь обох ще й підсаджував. Йому ж випало лягати з Оксаною на голому полу. Не втримався п'ятдесятирічний дядько, спокусився на молоду. Оксана виявилася дівчиною. Звідтоді і пішло. Як тільки вип'є, так і до чоловіків залицяється. Мати мовчки байдуже дивилася, дивилася, а тоді й каже: «Чого ти їм задарма віддаєшся? Бери з них гроші». І донька за кожним разом просила, аби платили. Одні гривнями розплачувалися, інші горілкою. Віддати дочку для роботи за кордоном батьків умовила одна добра тьотя, яка випадково завітала до села. Побувавши в хаті, відзначила про себе: таких злиднік вона не бачила у своєму житті. Запевнила: через три місяці дівчинка повернеться з повною валізою американських доларів. Отоді й хату відремонтуюте, лад і порядок наведете. Буде за що харчуватися, не жебракуватимете по людях. Іншими словами, намалювала їм райське життя. Батьки повірили і погодилися. Оксана також була не проти поїхати і побачити світ.

У кабіні автівки була ще Олена Козаченко. З чоловіком життя не склалося – розлучилися. Той частенько прикладався до горілочки, поки й Богові душу не віддав. Доньку виховувала сама. Бракувало коштів – ні поїсти нормально, ні зодягнутися. І тут раптом на її шляху зустрівся Рістіч Йоце, який запропонував поїхати до Югославії працювати повією в одному з барів. Він змалював щасливе і багате життя – все буде добре, кожного тижня додому надсилатимеш гроші. А якщо не сподобається, силою ніхто не триматиме, одразу повернешся. Олена щоденно відчувала необхідність в додаткових коштах, а тому на пропозицію югослава погодилася одразу. На той час у неї вже був закордонний паспорт. Витрати на оформлення візи та на дорогу взяв на себе Йоце.

Автівка їхала у напрямкові прикордонного міста Чоп. Водії – молоді, чорняві, кремезні хлопці почергово за кермом змінювали одне одного. Неподалік кордону Йоце віддав дівчатам закордонні паспорти та дав по сто американських доларів.

– Якщо на кордоні вас запитають про мету поїздки, скажете, їдете в гості, коли поцікавляться чи є у вас гроші, покажете долари. А зараз виходьте з цієї машини і пересідайте до іншої, – Йоце поглядом показав на темно-синій джип.

Дівчата на знак згоди кивнули головами, забрали свої речі – ось тільки в Оксани Негаразд не було нічого – і пішли до автівки. Як тільки вони зайшли до салону, худорлявий водій з плескатою головою, відібрав у них стодоларові купюри. Йоце їхав слідом за ними. Потім джип зупинився, їм наказали повернутися до автівки, яку керманів югослав.

Спочатку дівчат привезли до Белграда і передали чоловікові, який розмовляв російською мовою. Посадили у двокімнатній квартирі. Незнайомець справив на жінок приємне враження. Він кожного дня привозив їм їжу, не кричав і не бив. Тільки, коли виходив з квартири, замикав – вийти на подвір'я у них не було можливості.

– Оце так довго триватиме? – Світлана осмілилася запитати.
– Я шукаю місце, де можна влаштувати вас працювати.
– Ми дуже просимо вас, – благали дівчата, – зробіть так, аби ми й надалі були разом. Не розлучайте нас. Ми так здружилися, немов рідні сестри.

Минула година-дві, як двері відчинилися і до квартири зайшли двоє молодих людей. Розмовляли чужою мовою і дівчата нічого не могли зрозуміти, про що вони говорять, лише здогадалися: це – сутенери. Один з них попросив їх роздягнутися наголо і по черзі пройти по кімнаті.

– Каращо, даже очень, – усміхнувся.

Наступного дня їхній знайомий господар уже прибув сам.

– Так, дівчата, – кинув з порога, – збираємося. Я вже підшукав для вас місце.

Вони хутко підвелися, зібрали свої пожитки і пішли до автівки. Їхали поміж горами, вкритими оголеними деревами та кущами. Зрештою, зупинилися у невеличкому містечку Багатич. Коли вийшли з машини, роздивилися краще. Неподалік виднілося двоповерхове приміщення бару. Територія була огорожена високим парканом з колючим дротом. Їх провели через вузьку хвірточку, передали власникові бару.

– Будемо знайомі: я ваш новий господар, – мовив високий смаглявий чоловік з гакуватим носом. – Звати мене Джок. Ви вже, певне, звернули увагу: приміщення, в якому мешкатимете, – двоповерхове. На першому поверсі міститься бар, на другому – кімнати. У них ви житимете і працюватимете. За межі території, – окинув поглядом колючий дріт, – виходити суворо заборонено. За вас я заплатив великі гроші і ви їх маєте старанно відпрацювати. Отже, деякий працюватимете безкоштовно. Після того, як відшкодуєте, від кожного клієнта платитиму п'ятдесят відсотків.

Навіть не відпочивши з дороги, пішли на роботу. Коли клієнт вибирав одну з них, підходив до бармена Аца і замовляв. Після цього бармен наказував повії йти за клієнтом до кімнати. Гроші замовник віддавав бармену, той вів реєстрацію – своєрідну бухгалтерію. Занотовував скількох клієнтів повія обслужила за вечір.

Власник бару надавав їм продукти харчування. Інколи пропонував предмети гігієни. Все інше вони купували за чайові, які надавали клієнти. Вихідних у повії не було. Під час критичних днів також доводилося надавати сексуальні послуги. Вночі майже не спали – клієнти були до самісінького ранку. Удень мали не більше чотирьох годин сну, але не завжди.

Дівчата боялися Джокка – він постійно на них кричав, за найменшу провину погрожував побиттям, завжди був незадоволений, міг ніби ненароком штовхнути. Протягом доби повії обслуговували до десяти клієнтів, а іноді й більше. Година їхньої праці коштувала клієнтові до шістдесяти американських доларів. Джокка запевняв дівчат: гроші отримають наприкінці місяця, коли повертатимуться додому.

Через деякий час господар повів Світлану, Олену та Оксану до поліції, аби там продовжили візу, однак здійснити це не вдалося. У їхніх паспортах поставили відмітки про депортацію з країни, на що дали два дні. Джокка вирішив не ризикувати, аби не мати неприємностей. Вночі на власному автомобілі перевіз дівчат до Боснії, де продав власникові нічного бару «Кінг» Еді. При цьому за роботу не виплатив жодної копійки. Єдиною втіхою слугувало запевнення, мовляв, у нового господаря ви заробите багато грошей. У мене, що заробили те й проїли.

Уже з перших днів дівчата відзначили про себе: ставлення до них у барі «Кінг» дуже погане. Їх насильно примушували танцювати стриптиз, а потім займатися проституцією. Залишати бар категорично заборонялося. Коли повія, зіславшись на погане самопочуття, відмовлялася обслуговувати клієнта, на неї кричали і погрожували побити. В українок не було іншого вибору, вони змушені були відпрацьовувати гроші та заробляти на повернення додому.

У цьому барі було трохи справедливіше – п'ятдесят відсотків від отриманих коштів дівчата залишали собі, а решту – віддавали бармену. Режим був аж занадто жорсткий – двері бару постійно зачинені. Повії приймали клієнтів у своїх номерах. За ними постійно здійснювала нагляд чорноока Тетяна з Молдови – вона ж цивільна дружина Еді. Інколи дівчат Тетяна змушувала надавати послуги одночасно кільком клієнтам. При відмові Тетяна з криком і матюками нападала на дівчат. Залишити бар можна було лише в тому випадкові, коли повію замовляв клієнт. Тоді її відвозив і забирав назад бармен. За проживання дівчата не платили нічого, а ось харчі коштували дорого. Хворіти на можна – медична допомога не надавалася. Умови праці були такі ж, як і в Джока. Уночі не знали ніякого відпочинку. Коли бракувало клієнтів, доводилося танцювати стриптиз, незважаючи на те, вмієш його виконувати чи ні. Вдень їм дозволялося спати чотири години і то лише тоді, коли їх не замовляли. Вихідних не було. В критичні дні дівчата також надавали сексуальні послуги. У барі «Кінг» українки пробули три місяці. Усі кошти, які вони заробили, пішли на оплату їжі. В окремі дні годували дуже погано і дівчата просто голодували. Світлані Крикун більше не стачило сил терпіти знущання Тетяни, вона посварилася і господар продав її до іншого бару, який містився у боснійському містечку Киселяки. Оксана з Оленою залишилися працювати у барі «Кінг» – відтоді більше вони не бачилися.

Бар у Киселяках був значно більший за два попередні. У ньому працювало багато дівчат, як з України, так і з Молдови та Румунії. Ім'я нового господаря українки не знали. Контроль з його боку був значно менший – вони мали згоду вільно виходити на вулицю, хоч закордонні паспорти дівчат, новий власник утримував у себе. Умови праці були трохи кращі. Щоправда, вони так само спочатку повинні були відпрацьовувати гроші. Трохи згодом господар почав платити за роботу. Світлана двічі відправляла доньці грошові перекази по сто євро. А на день народження Ніли їй навіть дозволили зателефонувати і привітати доньку.

Протягом двох місяців, які там перебувала, збирала кошти на авіаквиток – прагнула повернутися додому. Заперечень з боку господаря щодо від'їзду не було.

І ось нарешті настав той довгоочікуваний день. Зібравши гроші, Світлана без перешкод дісталася аеропорту в Сараєво. Тут вона придбала квиток до Чехії, а звідти срібнокрилим лайнером вилетіла до Борисполя.

III

Телефон, що стояв на журнальному столику, раптово задзвонив. Наталя Кухарчук ще спала. Телефон дзвонив настирливо. У дівчини після нічної зміни в готелі «Градецький» дуже боліла голова. Та ще й випила трохи – змішала коньяк з шампанським. Щедрий і багатий трапився клієнт. І все ж віднайшла в собі сили – рвучко скинула з себе ковдру, взяла трубку.

– Так, слухаю, – мовила спросоння.

– Це ти, Наталю?

– Я. А це хто?

– Лариса Беспала. Ти що, не впізнала?

– Сказати по совісті, ні. Багатою будеш.

– Та вже не говори.

– Як ти живеш?

– Та нічого, – сонно позіхнула. – Дві години, як з роботи повернулася.

– Вибач, я не знала. У «Градецькому» працювала?

– Атож. Там, розумієш, у мене гарні стосунки з бабутьками-вахтерами. Я їм тільки моргну, а вони вже надають притулок у номері.

– Гривень двісті п'ятдесят маєш за годину?

– Буває по-всякому. На якого натраплю. Платять і по двісті і по двісті п'ятдесят. Та ще ж «мамці» півсотню маю віддати. Правда, оце на неї були менти наїхали. Порушили кримінальну справу. Судили. За звідництво, за заняття проституцією, утримання місць розпусти. Суд призначив умовний термін покарання.

– Слухай, є цікава пропозиція.

– До Польщі? – Наталя пригадала, як вона з Ларисою два роки тому обслуговувала молодих поляків.

– Ні, бери далі. До Туреччини. Там зараз Аллочка Туз працює. Пам'ятаєш, вона з нами в Польщі була?

– Така маленька, чорнява, гарненька?

– Ага. Днями вона телефонувала, не нахвалиться. Каже: умови просто вищий клас. Можна заробити великі гроші і повернутися додому без проблем. Каже: якщо є бажані дівчата, нехай їдуть, не задумуючись. Так що, давай, подруго, збирайся. Ми тобі з Іриною допоможемо.

– Гарзд, Ларисо, я подумаю. А зараз так спати хочу, що очі самі злипаються.

Наталія Кухарчук таки погодилася на поїздку до Туреччини. Потягом, що йшов за маршрутом Черняхівськ–Одеса, спочатку доїхала до причорноморського міста. Її супроводжували Ірина Михайлова та Лариса Беспала. Згодом винайняли таксі і прибули до аеропорту. Тут уже гуртувалася група дівчат з Молдови. Та ось з динаміка прозвучав м'який мелодійний голос – оголошували посадку. Дівчата одна за одною попрямували до трапу літака. Лариса з Іриною помахали їм на прощання. Минуло кілька хвилин і білосніжний лайнер крилами, немов руками, розсовував чорні хмари, в такий спосіб прокладаючи шлях. Під ним зблиснули багатоповерхівки Одеси, потім розлилося Чорне море. Незабаром хмари розступилися, яскраво сліпуче сонце освітило все довкруги, під ними гострими вершинами пролягали гори. Вузенькими стрічками зміїлася дорога. По ній мчали автівки, де-не-де плуганилися осли, запряжені у невеличкі прямокутні вози.

Літак здійснив коло і пішов на посадку. Колеса безшумно торкнулися злітної смуги аеродрому. У віконці ілюмінатора змигнуло двоповерхове приміщення аеровокзалу, літаки, пасажири з валізами. Наталю Кухарчук та дівчат з Молдови зустрів опасистий, у літах, турок, запросив до салону і доставив на фірму. Невдовзі сюди підїхала дівчина, яка назвалася Вікою, та молодий чоловік на ім'я Саваш. Дівчата з Молдови залишилися тут. Прибулі забрали лише Наталю і повезли до містечка Кемел. У пансіонаті вже мешкали дівчата. Тут вона зустрілася з Аллою Туз. Це була невисокого зросту, тонка, худорлява дівчина з чорними очима і чорною косою, чимось схожа на турчанку, хоч на обличчі простежувалися слов'янські риси. З розмови з'ясувалося: секс послуги вона не надавала, була коханкою Саваша. Тут Наталія познайомилася з Валею та Аліною – обидві були з Черняхівська.

Працювати на Саваша потрібно було в отелі, до якого мали їхати автівкою близько двадцяти хвилин. Перший місяць Наталія Кухарчук працювала безкоштовно, а згодом господар почав видавати частку грошей. Скільки за неї платили клієнти, вона не знала, замовники розраховувалися з Савашем самостійно. Кожного ранку господар виплачував кожній дівчині гроші згідно з тим, скількох клієнтів вона обслужила. Із зароблених коштів утримував за житло і харч. Годували їх дуже погано і Наталія досить часто голодувала. Вона весь час думала: повернеться додому і перше, що здійснить, це – вволю наїстися.

Умови були дуже погані. Вихідних бракувало, працювати змушували і в критичні дні. Дівчата були під постійним контролем – виходити на вулицю не дозволялося. За порушення режиму господар не лише підвищував голос, а й міг вдарити палицею. Проте закордонні паспорти не відібрали – залишили, на випадок перевірки поліцією.

Трохи згодом Алла Туз пожаліла землячок. Вона допомогла Наталі разом з Валею і Аліною втекти від Саваша до Зафара в Анталію. Перед цим Алла мала з ним розмову і Зафар винайняв таксі, водій якого чекав на дівчат у зазначений час та в зазначеному місці. Він їх і доставив до аеропорту. Звідси дівчата прилетіли до Анталії – великого курортного міста. Тут повій зустрів сам Зафар: усміхнувся, гречно розкланявся. Коли пожили кілька днів, роздивилися: дійсно, умови значно кращі – за ними не було такого жорстокого контролю. Могли вільно вийти на вулицю, бродили містом. Господар гарно оплачував їхню нелегку працю, хоч пізніше вони дізналися: клієнти давали значно більшу суму, ніж ту, яку отримували. Мешкали на приватній квартирі, яку оплачував Зафар. Харчувалися самостійно.

В Анталії Наталя пробула близько двох місяців. Хто тільки не спізнав її солодкий трунок – курди, араби, греки, туркмени, вірмени. Інколи до борделю забігали й слов'яни, які відпочивали в Анталії. Одного разу клієнт, зачувши українську мову, був приємно вражений. Розговорився. Виявляється, був уродженцем Москви. Згодом розбагатів, переїхав до Англії. На прощання дав Наталі сто американських доларів. У неї сльози закрутилися в очах.

З часом Наталя відчула: від такого надмірного сексу вона просто стомилася. Там уже, неначе хто щіткою драв, обпікало вогнем. Просила відпочинку хоч на тиждень, хоч, врешті-решт, на два дні – проте просити було марно. Господар не дозволяв. Тільки працювати! Одного разу, прогулюючись містом, Наталя з Валею познайомилися з двома молодими турками. Ті запропонували їм жити разом на одній квартирі. Дівчата охоче погодилися. Вирішили підзаробити грошей, придбати авіаквитки і повернутися додому. В довірливій формі вони зізналися Аллі. Та не стерпіла і повідала Зафару. Сутенер страшенно обурився і просив Аллу, аби вона їм передала не робити поспішних дурниць. Мовляв, з часом і в нього зароблять грошей й повернуться додому. Проте дівчата в один голос наполягали на своєму:

– Як ми вирішили – так і буде!

Це вивело Аллу з рівноваги, вона зайшлася гнівом:

– Ох, ви шлюхи! Це не такі, молоденьких запраглося. Отакі гроші отримуєте і ще вам мало. Невдячні свині. Ми вам дали можливість заробити, а ви відплачуєте невдячністю.

Алла Туз з усього розмаху вдарила Наталю кулаком в обличчя. Під лівим оком дівчини одразу з'явився великий синець та крововилив. Дійшло і до Зафара. Він настільки обурився їхньою неслухняністю, що Наталю й Валею вирішив продати іншому сутенерові. Про це Наталя дізналася чисто випадково, підслухавши розмову в автівці, коли їх везли начебто до клієнтів. Ось попереду вони забачили іншу машину. Коли порівнялися, попросили пересісти. Дівчата одразу зрозуміли: їх

продали. Тепер доведеться розпочинати все спочатку. Знову терпіти і погрози, і знущання. Та ось автівка, в якій вони перебували, заїхала на автозаправку. І тут Наталя вирішила схитрити – попросилася до вбиральні. Їй дозволили, дівчина вислизнула з салону і хутчіш побігла на трасу. Назустріч їм мчала вантажна автомашинка. Помахом руки прохала зупинитися. Водій вантажівки натиснув на гальма і вийшов з кабіни. Разом з ним вийшов ще один чоловік. У цей час з автомашини вийшли і ті двоє, які їх купили. При цьому один з них утримував двері салону автомобіля для того, аби Валя не могла вийти.

– Допоможіть! – Наталя звернулася за допомогою до водіїв вантажівки, заплакала, а небавом у неї розпочалася істерика.

Забачивши під оком дівчини темний з синюватим відтінком синець, вони запитали чоловіків, мовляв, навіщо ви її били?

– Не зважайте на неї, – один з них почав оправдовуватися. – Ніхто її не бив. У нас все добре. Просто трапилося маленьке непорозуміння.

– Нічого собі «непорозуміння», – витираючи запорошене сльозами обличчя, мовила Наталя. – Мене і он ту дівчину, яка сидить в машині, продали в бордель.

Чоловіки з вантажівки проїнялися болями дівчат, відбили їх від сутенерів, посадили до своєї автомашини. Довезли їх назад, до Анталії.

– Куди ви тепер підете? – запитав чорнявий з лисиною на макітрі турок. – Назад у бордель?

– Ні в якому разі, – дівчата одноголосно заперечили.

– Гарзд, – погодився водій, – у мене є два хороші хлопці. Поки що поживете у них, а потім видно буде, – комусь зателефонував по мобільному.

Наталя і Валя пробули в них три дні. Потім дівчата почали зв'язуватися зі своїми колишніми клієнтами, котрі залишили їм мобільні телефони. Свого часу вони обіцяли надати гроші на дорогу і допомогти повернутися додому. На жаль, дізнавшись про суть справи, молоді турки одразу відмовили – нічим допомогти не зможемо.

Іншого виходу не було. Валя з Наталкою вирішили продати свої ланцюжки з білого золота, які придбали по першій зарплаті. На шляху їм траплялися десятки, якщо не сотні магазинів і магазинчиків, та ланцюжки ніде не приймали. Намагалися знайти хоч ломбард, але безуспішно. Що робити далі, просто не знали. Жорстоке турецьке суспільство повернулося до них спиною. Одного разу вони зайшли до магазину і попросили його власника – смаглявого, товстого турка з одвислим черевцем і розстебнутим на животі ґудзиком – викликати поліцію. Коли ті приїхали, дівчата навперебій почали розповідати: вони працювали на Зафара, надаючи секс послуги. Поскаржилися при цьому, їх продали іншому сутенерові, від якого втекли.

– Ми просимо одне: допоможіть нас депортувати додому.

Поліцейські перевірили паспорти.

– На жаль, – повертаючи документи, мовив один з них, – віза у вас відкрита і нічим не допоможемо.

І все ж світ не без добрих людей. Повернутися додому допомогли колишні клієнти Абдула та Мамед, які мешкали у невеличкому містечку Конія, що поруч з Анталією – вони дуже добре до них поставилися. Перед від'їздом дівчат поселили у новому будинку, в якому щойно зробили євроремонт, придбали їм одяг, годували. Наталі подарували золотий ланцюжок, а Валі – золоті сережки. Крім цього, придбали квитки на літак та ще грошей виділили на дорогу.

V

Надія Суниця мешкала в районному центрі. Куди тільки не ходила, до кого тільки не зверталася в пошуках роботи – безрезультатно. Вона б уже й ладна працювати прибиральницею, врешті-решт, тротуари підмітати, та всі вакансії були зайняті. Пригадувала: в обласному центрі у неї була знайома, звали Лариса Беспала. З Ларисою Надія познайомилася у Свиринівці чисто випадково – коли Лариса зі своїм чоловіком Славою приїздили на ринок торгувати. Тоді в них зіпсувалася машина. На допомогу їм прийшов колишній чоловік Надії Дмитро. За спасибі він полагодив машину. На прощання Лариса залишила свій мобільний і сказала, мовляв, коли будете в Черняхівську, заходьте в гостину. І ось необхідність зайти в гості у Надії з'явилася.

Прибувши до Черняхівська, Надія одразу зателефонувала Беспалій. Та очоче відгукнулася і запропонувала зустрітись у барі «Брюссель». Тонку, світло-русяву Надію, скромно зодягнену – біла блузка, зелена спідниця в квіточку, світлі босоніжки – Лариса впізнала одразу. Вони тепло привіталися, як давні знайомі. Лариса замовила два коктейлі і дві плитки шоколаду.

– Робота така, – Лариса перейшла на шепіт, – працювати за кордоном домашньою робітницею.

– А як же я поїду? У мене ні закордонного паспорта, ні грошей на дорогу.

– Не переймайся, – Лариса поклала свою пухку, біляву руку на широку смагляву руку Надії. – З оформленням паспорта я тобі допоможу. І грошей на дорогу дам. А почнеш працювати, кошти повернеш. Умови роботи там хороші, платитимуть достатньо. Ти навіть гроші додому періодично надсилатимеш.

– І де ж ця робота? – недовірливо запитала Надія.

– Є два варіанти. Перший – Польща, другий – Туреччина. Я б тобі радила їхати тільки до Туреччини. Виїхати туди значно простіше.

Головне, коли тебе щось не влаштує по «закритому» квитку, ти завжди можеш повернутися назад.

Надія на якусь мить принишкла – сиділа і думала. У їхньому райцентрі роботи ніякої, з чоловіком розлучилася, на руках малолітня дитина, яку треба і годувати, і зодягати. Не чекаючи від нової подруги нічого поганого, жінка погодилася на її умови. Отримавши добро, Беспала відвезла її до державної міграційної служби. Тут Надію сфотографували, замовили необхідні документи і сказали: паспорт буде готовий через два тижні. Згодом Лариса познайомилася з Іриною Михайловою. Та оглянула її візуально й мовила:

– У мене в Туреччині є добра подруга на ім'я Алла. Алла Туз, – уточнила. Мешкає в Анталії. Вона тебе зустрине і допоможе з працевлаштуванням.

Про те, що Надія їде до Туреччини надавати сексуальні послуги, не було мовлено жодного слова. Ірина тільки й обмовилась, мовляв, Алла на місці розкаже, що вона має робити. А ще додала: там, українкам, створено гарні умови, вони отримують достатньо коштів. А якщо робота не сподобається, в будь-який час можуть повернутися додому. Їй сказали: повинна приїхати рівно через два тижні.

І ось цей час настав. Надія перед виїздом тепло попрощалася з донькою і мамою. Мама цього разу була цілком твереза і, буцім передбачаючи лихе, пустила сльозу:

– І куди ти оце, доню, їдеш?

Надія збрехала:

– Іду, мамо, працювати до Києва. Це – столиця. Великий мегаполіс. Там крутяться дуже великі гроші.

– Ой, дивися ж мені.

Прибули до Черняхівська, Надію того ж дня доставили до Борисполя. По прибутті до аеропорту, Лариса Беспала надала їй двадцять американських доларів для оформлення візи. Потім удвох підійшли до каси, Надія пред'явила закордонний паспорт й отримала квиток, який був на неї замовлений та оплачений.

– Не переймайся, – Лариса Беспала буцім прочитала Надійчині думки. – В аеропорту Анталії тебе зустрине Алла. Вона впізнає і розповість, що робити далі.

В аеропорту її дійсно зустріла незнайома жінка в білому светрі, синіх джинсах, червоній в'язаній шапочці на копичці чорного волосся на голові.

– Доброго дня!

– Доброго, – усміхнулася Суниця.

– Ти Надія з Черняхівська?

– Так.

– Он стоїть наша автомашинка «Рено». Прошу.

– Дякую, – мовила гостя і попрямувала до автівки.

За кермом сидів турок похилого віку. Зачинив дверцята і автівка безшумно рушила.

– По дорозі заїдемо до одних людей, – мовила Алла Туз. – Я тебе на деякий час залишу, поки владнаю свої справи, а потім повернуся і ми поїдемо далі.

– Гаразд, – охоче погодилася Надія.

За вікном уже була суцільна темрява. Автомобіль зупинився десь на пустирі.

– Забирай свої речі. Ти повинна пересісти до іншої автівки, – розпорядилася Алла. – Бачиш, он стоїть на дорозі?

– Так, – мовила збентежена Надія, взявшись рукою за валізу.

У салоні автівки було накурено. В ньому сиділи дві розмальовані дівці слов'янської національності. Як пізніше дізналася Надія, це були росіянки.

– Цікаво, куди ми поїдемо далі?

– Як куди? На роботу!

– Ось так одразу? – Надія здивувалась.

– Розумієш, ми повії. Робота в нас здебільшого у нічний час. Ти працюватимеш разом з нами.

– Та що ви мелете? Які повії? Мені обіцяли роботу прибиральниці, – обурилася Надія.

Дівчата у відповідь голосно розсміялися:

– Ну й наївна ти. Так колись і нам брехали. А якщо по совісті сказати, то й нас продали для надання сексуальних послуг.

– Я не буду! – істерично вигукнула Надія. – Я не хочу працювати повією. Відпустіть мене додому.

– Поки не відпрацюєш борг сутенерові, ні про який дім і не гадай.

Водій, а це був сутенер Хелім, щось буркнув на своїй мові, але Надія Суниця нічого не зрозуміла.

Автомашина знову рушила в дорогу. Їхали недовго. По дорозі зупинилися неподалік двоповерхового будинку і забрали ще одну дівчину від клієнта. Надія Суниця майже всю ніч проїздила в машині. Та ось автівка загальмувала біля ошатного триповерхового будинку. Надія прочитала неоновий напис: «Отель». Хелім, не повертаючи голови, щось проджеркотів турецькою мовою. Надія не зрозуміла жодного слова і продовжувала спокійно сидіти.

– Ти чому сидиш, немов квочка на яйцях? Виходь! – вигукнула повногруда дівчина з жовтим волоссям на голові. – Нас тут замовили.

– І нікуди не піду, – з виразом олімпійського спокою на обличчі твердо мовила дівчина.

Хелім не приховував злоби – він махав руками і кричав.

– Краще виходь. Все одно по-твоєму не буде. Він, – кинула на сутенера, – змусить тебе трахатися.

Надія неквапом підвелася, вийшла з автівки і пішла з дівчатами.

В одному з номерів отелю на них чекали два молоді здоров'яки. Вони обрали Надію та ще одну. Інші дівчата змушені були повернутися назад, до машини. Юнак, який обрав Надію, був довгов'язий. Засмаглою рукою, немов кліщем, схопив її тендітну біляву руку і потягнув до номера. Жінка, зрозумівши, що від неї хочуть, почала виявляти спротив – опиралася руками і ногами. Та коли це не допомогло і здоров'як силоміць почав тягти по підлозі, дівчина голосно кричала і плакала.

Подруга Надії пояснила молодому туркові, мовляв, це новенька, на роботу сьогодні вийшла вперше і він повинен вести себе стриманіше. Лише тоді довгов'язий випустив руку і щось буркнув. Надія чимдуж побігла до автівки. Хелім спочатку почав кричати, а згодом махати руками, та вона все одно нічого не розуміла. Замість неї до номера з турком пішла інша повія.

– Я не хочу йти на панель! – Надія розмазувала сльози по обличчю.
– Мене обдурили. Удома запевняли: працюватиму домашньою робітницею. Не хочу. – Поверніть мене додому!

Вона і плакала, і кричала, і просилася. У салоні автівки, крім Хеліма, не було нікого, а той не розумів жодного українського слова. Сидів і мовчав. Потім уже турок щось почав говорити, а вона нічого не розуміла. Трохи пізніше, через дівчат, Хелім пояснив: вона повинна відпрацювати ті кошти, які він витратив на її придбання. Сума боргу становить три тисячі доларів. Аби її погасити, мусить місяць безкоштовно працювати. Лише за такої умови він зможе відпустити додому. Дізнавшись про такий фінансовий розклад, Надія Суниця почала ще дужче плакати і проситися додому. Тоді Хелім забрав у неї мобільний і не повернув. На знак непокори жінка оголосила голодовку. Дівчата умовляли цього не робити, мовляв, поки не відпрацюєш борг, Хелім тебе все одно не відпустить, змусить працювати. А якщо й надалі будеш такою неслухняною і не погодишся на його пропозицію, він може тебе побити, навіть вбити. У кращому випадкові продати іншому сутенерові і ти тоді вимушена будеш повертати подвійний борг. Не маючи іншого вибору, не маючи змоги повернутися додому, за браком коштів, Надія Суниця вимушена була працювати на Хеліма. Аби не втекла, всі її речі та документи сутенер тримав у себе.

...Близько двох місяців працювала безкоштовно. На її питання «чому так довго? І чому він її не відпускає?», Хелім пояснив: веде журнал обліку її праці. Згідно із записами у неї мало робочих годин, вона ще не відпрацювала його борг. Крім того, з неї та з інших дівчат Хелім вираховував гроші за їжу, помешкання, одяг, який йому доводиться купувати, а також за презервативи. Деякі клієнти відмовляються

отримувати послуги з презервативами, Хелім вирахував гроші за ампули з лікарським препаратом, що був дорогим. Цей препарат вводили внутрішньом'язево один раз на місяць, аби повії не заразилися та не заразили клієнтів та аби не завагітніли.

Крім цього, медичної допомоги чи інших медичних препаратів ніхто не надавав. На їхні головний біль, болі в животі чи ще якісь скарги на здоров'я ніхто не звертав ніякої уваги. Щоправда, один раз в Надії Суниці дуже сильно почало боліти внизу живота. Біль був таким, що вона не могла більше терпіти – корчилася на підлозі та просила викликати лікаря. Помічник Хеліма Мемід, який стежив за дівчатами, твердив одне: не дозволено. Хеліма у цей час не було вдома. Коли минуло чотири години, які Надія провела в муках, Мемід змиловився і зателефонував Хеліму, розповів про ситуацію. Після цього її посадили до салону автівки і повезли додому до лікаря. Той оглянув та призначив пігулки й ін'єкції. Хелім в аптеці придбав ті ліки, але згодом з Надії вирахував за них. Водночас вона оплатила й виїзд до лікаря. Після цього Надії дозволили не виходити на роботу, працювати тільки вночі. Зрештою, коли все це набридло і не стачило сил – ні моральних, ні фізичних – терпіти знущання, Надія чинила опір – відмовлялася взагалі вступати у статеві зв'язки. У такому випадкові замість неї під клієнта мала лягати інша повія та працювати безкоштовно. На Надію Хелім накладав великі штрафи. Не раз погрожував, мовляв, у нього є люди в Україні, які викрадуть її дочку і доставлять до нього в бордель – працюватимете разом. Це приводило Надію до істерики. Зрештою, така її поведінка викликала занепокоєння в дівчат. Між ними почасті виникли сварки, які потім переходили у бійки. Надія співчувала їм, розуміла, але з собою нічого не могла вдіяти. Крім огиди до себе, нічого не відчувала. Спочатку, коли в борделі працювало мало дівчат, кожна з них на добу обслуговувала від семи до десяти клієнтів, а потім, як їх кількість зростає, обслуговували по п'ять чоловік на добу.

Відпрацювавши більше двох місяців, Надія почала просити Хеліма відправити мамі гроші, яка на той час піклувалася її малолітньою донькою. Хелім погодився і відправив двісті американських доларів. На неодноразові прохання зателефонувати додому, Хелім упродовж п'яти місяців дозволив це зробити лише двічі, та й то під його контролем. У розмові вона зобов'язана була говорити лише про хороше, аби не хвилювати рідних.

За всі дні перебування у борделі, Надія так нічого й не заробила, Хелім пояснював, мовляв, у неї багато штрафів, а від тих грошей, які платили клієнти, він вирахував на їжу, помешкання, за оформлення додаткової візи і взагалі щоразу знаходив все нові причини. Дівчат постійно контролювали. До клієнтів доставляли на автомашині, від них також забирали автівками. Дозволялося вийти за межі подвір'я,

скажімо, до магазину, який містився поряд. Але навіть тут дівчата були під контролем Хеліма чи Мамеда. Надія нікуди й не виходила – бракувало коштів, до того ж вона не володіла турецькою мовою. А якби й володіла, розмовляти було ні з ким. До кого жінка звернулася за допомогою, так це до поліцейських, але й до них у неї довіри не було. Вони самі час від часу заходили до борделю і замовляли дівчат.

Клієнти траплялися всякі – культурні, порядні, охайно зодягнені. Деякі приходили наїдпитку, від сільських парубків, які мешкали в горах, віддавало запахом немитого тіла і непраного одягу. Траплялися й такі, що поводили себе зухвало і нахабно. Вимагали від дівчат виконувати те, що забажають. Якщо відмовлялися виконувати дурнуваті забаганки, приставляли до горла ніж або до скроні – пістолет. Інколи замовляв один клієнт, а коли привозили, там уже на неї чекали десять чоловік. Вимагали, щоб обслуговувала водночас. Коли відмовлялася – били. Нічого не залишалося робити, як виконувати вимоги. Поверталася до борделю ні жива, ні мертва. Наступного дня доводилося розпочинати все спочатку. Відчувала себе виснаженою – і фізично, і морально. Виношувала думку про втечу. Яюсь осмілилася повідати про це Хеліму, мовляв, у неї є клієнт, який допоможе. А якщо Хелім її з миром не відпустить, у нього виникнуть великі проблеми. Траплялися непоодинокі випадки, коли Надія від безсилля з кулаками кидалася на свого сутенера. Той не став більше терпіти і невзбарі перепродав дівчину іншому. Звали сутенера Алік, мешкав у місті Ізмор. При цьому Хелім обдурих Надію, сказавши, що вона їде до клієнта, а насправді її привезли до іншого борделю.

Тут також було не краще. Умови проживання, харчування та умови праці практично були однакові. Їй було велено нікуди не виходити, постійно перебувала під суворим наглядом. Крім цього, дівчата, які працювали на Аліка, постійно били Надію за те, що вона інколи відмовлялася працювати. Так тривало місяць, доки той не продав її сутенерові, який мешкав у Дініслі. Минуло десять днів перебування в нового господаря. За цей час її жодного разу не викликали до клієнта. Це в Надії викликало подив і підозру. До того ж закінчувалася віза. Одного разу, коли дівчата поїхали на виклик, а Надія вдома залишилася з співмешканкою сутенера та їх малолітньою дитиною, українка вирішила втікати. Увечері, як стемніло, вийшла на балкон, перебралася через нього і стрибнула вниз – квартира містилася на першому поверсі. Спочатку переховувалася – не знала до кого звернутися за допомогою. Зрештою, посміливішала, почала заходити до будинків і розпитувати. Але її ніхто не розумів, обурені люди заявляли: якщо вона не залишить їх у спокої, викличуть поліцію. На ніч ховалася під розлогим кущем – обдерла обличчя, руки. Єдиною втіхою слугувало те, що під кущем вона почувала себе у повній безпеці. Ось вранці Надія вийшла зі свого сховку

і попросила містом. Погляд виокремив двоповерховий будинок. На подвір'ї забачила одну жінку і попросила дозволу зайти. Жінка дозволила. Надія тривалий час нічого не їла. Вирішила поросити хоч води. Жінка запросила до оселі, подала кухоль з водою. В оселі ще був чоловік і двоє дітей. Як тільки могла намагалася розповісти про те, що з нею сталося. Повідала, що в неї бракує коштів дістатися додому. При цьому показала папір, на якому значився мобільний телефон клієнта на ймення Фарінтин. Турки зрозуміли: їй потрібно зателефонувати і вони подали мобільний. Надія нервовими порухами набрала номер. Фарінтин з розумінням поставився до прохання дівчини. Він попросив господарів придбати їй квиток до Анталії і посадити на автобус, мовляв, витрати вам компенсую.

У Фарінтина Надія Суниця переховувалася близько тижня – бракувало квитків на авіарейси. Зрештою, їй все таки пощастило. Жовтневого дня вона вилетіла в Україну.

VI

З якою радістю Наталя Кухарчук ступила на рідну землю. Вона ладна була в Бориспільському аеропорту впасти на асфальт і цілувати його кожний квадратний сантиметр. За кілька годин була в Черняхівську. До оселі прийшли рідні. Усі навперебій почали розпитувати, що вона там робила, чи платили великі гроші, що збирається далі робити. Наталя розповідала: працювала домашньою робітницею, обходилися з нею дуже чемно. Єдине, дуже занудьгувала за рідними, за Україною. Що робитиме далі, ще не вирішила. Спочатку потрібно відпочити. Скрізь гарно, а вдома – краще.

Минуло небагато часу. Гроші, що їх надали Мамед та Абдула, швидко закінчилися. На роботу так ніде і не влаштувалася. З кожним днем вона все більше проймалася думкою: а чи не повернутися їй знову до Туреччини? Який-не-який, а все-таки був заробіток. Пішла до Ірини Михайлової, але донька сказала: мама тут більше не живе і дала нову адресу. Коли Наталя розшукала Ірину, - заявила: бажає знову до Туреччини. Ірина підтримала пропозицію і зателефонувала Ларисі Беспалій, мовляв, чи є в неї кошти? Кошти були і Наталя Кухарчук знову почала готуватися до поїздки. По дорозі зустрілася зі своєю давньою подругою Валею Пташник. У неї також було безгрошів'я і дівчина виявила бажання скласти кампанію. Їм запропонували поїхати працювати до Аллочки. Але Наталя досить добре знала цю сутенерку і їхати до неї навідріз відмовилася. Тоді Лариса Беспала запропонувала поїхати до Мамеда. Запевнила: житимуть на віллі, працюватимуть тільки за бажанням, примусово надавати сексуальні послуги не будуть. У нього можна заробити добрі гроші. Їхати потрібно на два міся-

ці. Згідно з витратами на відправку візи та дорогу Лариса сказала, що по поверненні додому дівчата віддадуть їй по триста доларів США і більше нічого винні не будуть.

До Одеси їх супроводжувала Лариса. У дівчат було чимало вільного часу. Спочатку всі поїхали на берег Чорного моря, де пробули кілька годин, а потім винайняли таксі і поїхали в аеропорт. У Туреччині дівчат зустрів Мамед, автівкою привіз до готелю «Перінтос» і поселив до одного з номерів. Він містився на другому поверсі. Номер дівчатам сподобався: у ньому був окремих санвузол і душ.

– А тепер, дівчата, прошу ваші паспорти, – розпорядився Мамед, – вони поки що вам не потрібні, зберігатимуться у мене.

– Це, щоб ми не втекли? – з нотками іронії в голосі, запитала Валентина.

– Це, щоб їх ніхто не вкрав, – пояснив Мамед, – хоч у нас красти й не прийнято. Крадуть лише у вас в Україні. Тепер, – продовжував, – з умовами праці ви вже знайомі, але не зайве нагадати: протягом місяця працюватимете безкоштовно, мусите відпрацювати борг – за кожну з вас я заплатив Ларисі великі гроші. В цій кімнаті житимете, в ній прийматимете клієнтів. Залишати кімнату можна тільки з дозволу Кемала, а на вулицю виходити суворо заборонено.

Один раз на день їм приносили їжу – дівчата розраховувались чайовими від клієнтів. Їжа була одноманітна – боби. Дівчата постійно відчували себе голодними. Після обіду готувалися до зустрічей з клієнтами: милися, фарбувалися – робочий день розпочинався о третій годині дня. Щоправда, нетерплячих клієнтів доводилося обслуговувати значно раніше. Кожної доби приймали до п'яти чоловік. Якщо одна працювала, інша перебувала поряд і, мимоволі, ставала свідком сексу своєї напарниці. Працювати приходилося і в критичні дні. Єдине, що працюючи в Мамеда, дівчата не обслуговували декількох клієнтів одночасно і неприродним шляхом. Якщо клієнт запрошував повію до ресторану, дозволялося зодягтися і зійти на перший поверх. Працювали загалом всю ніч, відпочивали вдень, спали не більше шести годин. Дівчата не раз недобрим словом згадували Ларису, яка малювала їм мало не райське життя, працюючи на Мамеда. Насправді все було значно інакше.

Трохи згодом в Наталії з'явився клієнт Айхан, котрий, як виявилось, був сутенером. Ближче познайомившись, Айхан почав запрошувати Наталю перейти працювати на нього, мовляв, у нього набагато кращі умови. Вони зароблять великі гроші і повернуться додому.

Наталі першій вдалося втекти до Айхана, згодом до нього перебравася і Валентина. Уже з перших днів дівчата відзначили про себе: умови тут і справді були набагато кращі. Кожного вечора о восьмій годині Айхан автівкою відвозив їх до готелю-ресторану. Тут

вони самостійно шукали собі клієнтів, самостійно домовлялися за оплату. За домовленістю з Айханом більшу частину заробітку віддавали останньому. Кожного ранку Айхан приїжджав до готелю, забирав дівчат і привозив до пансіонату. Харчувалися самостійно, їм дозволялося відвідувати магазини, у спекотні дні навіть засмагали на пляжі.

Одного разу дівчата виявили бажання зустрітися з Мамедом та Абдулою, які свого часу допомогли їм повернутися додому. Проте Айхан, коли дізнався про це, висловив невдоволення і був категорично проти такої зустрічі. Одного разу Наталя звернула увагу – зник її закордонний паспорт. Поскаржилася про це Айханові. Той спочатку промовчав, вдав, що не почув запитання, тоді Наталя повторила знову. Цього разу Айхан вже не стримував емоції, спочатку почав кричати, а потім грубо вдарив її в обличчя. Пізніше, в номері вона знайшла свій паспорт – швидше за все його підкинули. Після цього випадку Наталя почала просити господаря, аби він відпустив їх, в іншому разі вони удвох звернуться до поліції. Сутенер, певно, злякався і дозволив їм їхати до Анталії.

Невдовзі за ними прибула автівка. Водій, нічого не пояснюючи, привіз їх до ресторану міста Анталія. Від сутенера Білі дівчата дізналися, що Айхан їх продав і тепер вони змушені працювати на нього місяць безкоштовно. Умови праці були такі, як і скрізь: вдень відпочивали, а вночі – працювали. Дівчата були зобов'язані йти до бару і або самі обирати собі клієнта, або чекати, поки їх самих оберуть.

Та одного разу нагрянула поліція і всіх повій заарештували. Суд виніс рішення їх депортувати. Авіаквитки дівчатам оплатив Білі.

З Туреччини вони повернулися, так нічого і не заробивши.

VII

Про факти торгівлі людьми стало відомо в обласному управлінні МВС. За звітництво правоохоронці порушили три кримінальні справи. Були взяті під варту Ірина Михайлова та Лариса Беспала. Сутенерку Аллу Туз, яка працювала в Туреччині, було оголошено в розшук. Інспектор карного розшуку в особливо важливих справах капітан міліції Богдан Стоколос спочатку допитав Михайлову та Беспалу. Їх обвинувачували в епізоді укладення незаконної угоди стосовно дівчат і жінок Черняхівська, пов'язаної з їх незаконним переміщенням через державний кордон України до Польщі і Туреччини для подальшого продажу з метою сексуальної експлуатації, залучення в боргову кабалу. Це підтвердили і потерпілі.

Наталя Суниця нічого не приховувала. Худа, змарніла, весь час сиділа буцім-то на голках:

– Я отримала психологічну травму, від якої і сьогодні не могу

оговтатися. Через душевні хвилювання досить часто виникають головний біль, безсоння. В організмі я помітила порушення менструального циклу, виникає частий біль внизу живота. Один час я намагалася відмовитися від надання сексуальних послуг, але мене ставили в такі рамки, що я не мала права вибору і змушена була піти на них, аби швидше повернутися додому.

– Скажіть, чому ви погодилися на таку поїздку?

– По-перше я не знала. Мене зухвало і підло обдурили. А по-друге, погодилася на закордонну поїздку од безвиході. Скажу відверто, коли ходила до школи, багато наслухалася про капіталістичну систему. Тепер її повністю відчула на собі – нелюдське бажаннядо наживи, байдужість до чужого горя і чужої біди, підлість, обман, безробіття, викрадення людей, гвалтування неприроднім способом – все це плоди капіталізму. Ще раз наголошую: коли мене агітували за поїздку до Туреччини, обіцяли роботу домашньої працівниці, а потрапила до звичайнісінького борделю.

– Виїжджати за кордон, – розважливо мовив Богдан Стоколос, – потрібно не за протекцією Ірин та Ларис, а за рекомендацією фірми, яка пропонує послуги посередника та роботодавця. Слід було ретельно перевірити всю інформацію щодо фірми, котра запрошує на роботу, переконатися, чи має вона постійний офіс, ліцензію на працевлаштування іноземних громадян за кордоном. Упевнитися, що є пакет необхідних документів та договорів з роботодавцями. І лише тоді вирушати.

– Це ви все правильно говорите. Та звідки я тоді про це знала. Мені ж як розмалювали, як розписали, якою багатійкою повернуся звідти, а я, дурна, за своєю наївністю взяла й повірила.

Мама Надії Суніці Тамара Улянівна доповнила свою доньку:

– На початку року моя донька їздила до Черняхівська з метою працевлаштування. Згодом вона повернулася і сказала: знайшла роботу домашньої робітниці в Києві і збирається туди їхати працювати. Того ж місяця дочка поїхала, а повернулася лише через півроку. Правда, під час перебування на роботі вона телефонувала і запевняла, мовляв, працює в Києві. У неї все добре. Тільки, як повернулася, призналася: була не в Києві, а в Туреччині. Там її викрали невідомі люди і продали в сексуальне рабство, де примушували займатися проституцією.

Нелегко було Богдану Стоколосу слухати сповідь Наталії Кухарчук:

– Робочий день тривав близько п'ятнадцяти годин. Нам платили по сто доларів щомісяця, але гроші не завжди віддавали – весь час за щось вираховували. Жили ми у становищі рабинь. Утримували напівголодними. В одній кімнаті мешкало по п'ять-шість душ. І то місяця не всім стачало, деякі дівчата спали на підлозі, замість подушки клали кулак під голову. Нас постійно залякували, мовляв, спокійно працюйте

і все буде добре. А коли качатимете свої права, у нас є можливість доставити ваших малолітніх доньок, які мешкають в Україні, до нашого борделю. Розумієте, що творилося з нашими дівчатами. У них волосся дибки на голові ставало, а самі доходили до істерики. Сутенери першими гвалтували дівчат, а вже потім віддавали на поталу клієнтам. Скаржитися поліції боялися, а втекти не могли – новоявлені господарі одразу відбирали закордонні паспорти. Трагічний випадок стався з молодою жінкою, котра приїхала до Туреччини заробити собі на пологи. Була вона на четвертому місяці вагітності. Одного разу її привезли до клієнта, де жінка мала задовольнити похоть десяти чоловік. Коли сил не стачило, її так побили, що вона скинула мертву дитину.

- Хто вам порадив їхати до Туреччини?
- Жителька Черняхівська Ірина Михайлова.

У кримінальних колах ім'я Ірини Михайлової було широко відоме. Свого часу під її опікою був готель «Градецький» в Черняхівську. Вона й сама багато разів виходила на панель, а ще з успіхом залучала до цього своїх знайомих. Вона успішно координувала організацію командировочних у готелі, розлучених і просто тих, хто бажав сходити «наліво». Її не раз затримували, складали адміністративні протоколи за статтею 181 «Заняття проституцією», накладали штраф від п'яти до десяти неоподаткованих мінімумів доходів громадян.

З кожним допитом в уяві Богдана Стоколоса вимальовувався образ повії: зазвичай, це жінка, яка в сексіндустрії починає працювати з п'ятнадцяти-шістнадцяти років. Кар'єру, як правило, завершує у віці під тридцять. Здебільшого повіями стають дівчата з неблагополучних чи малозабезпечених родин. Більшість з них за своє порівняно коротке сексуальне життя, так і не назбирають певну суму грошей, аби відкрити свою справу. Коли окремим вдавалося трохи підробити, кошти здебільшого витрачалися на ресторани, всілякі розваги, на дорогий і модний одяг. На старість повії знову опинялися за межею бідності.

Вимальовувалися і портрети жінок-сутенерів – Ірини Михайлової та Лариси Беспалої. Не маючи постійного місця роботи та легальних джерел доходів, вступили в злочинну змову, переслідували корисливі мотиви, спрямовані на отримання прибутків від незаконної діяльності – продажу необмеженої кількості жінок з метою сексуальної експлуатації та втягнення у заняття проституцією на теренах Польщі і Туреччини.

2008.

НЕОСУДНИЙ

Маленька повість

I

Марії Сергіївні Доропій за вісімдесят. Мешкала вона в однокімнатній квартирі по вулиці Марка Вовчка. Мала сина, але у дев'яностих роках він трагічно загинув. Років із десять тому і чоловік пішов позасвіти. Сама ж Марія Сергіївна все життя пропрацювала на аптечних складах, уже давно вийшла на пенсію. На здоров'я не скаржилася, хоч і докучали хвороби, пов'язані з віком. Останнім часом, скаржилася на склероз. Одне й те ж саме могла розповідати по кілька разів, щось починала робити і відкладала. Або увімкне світло у ванній кімнаті, коли приймає ранковий туалет, а вимкнути забуде – горить цілий день. До чарки у жінки ніколи особливого потягу не було, вела здоровий спосіб життя. Рідних у неї також не було, з далекими родичами зв'язків не підтримувала. У спілкуванні з сусідами була ввічливою, а ворогів у неї ніколи не було. Завжди спокійна, врівноважена. Мешканці під'їзду вважали Марію Сергіївну за інтелігентну людину. За останні півроку звернули увагу: до оселі сусідки заходить якийсь незнайомий чоловік на вигляд п'ятдесяти–шістдесяти років. Середньої статури, одягнений у сірий з чорною смужкою костюм, чорні черевики, синю утеплену куртку. Деякі сусіди стверджували: незнайомиць інколи перебував у нетверезому стані, а з кишені виглядала пляшка.

На одній площадці з Марією Сергіївною мешкала Наталія Григорівна Кайдика. Вона була набагато молодша. Свого часу жінки разом працювали на аптечному складі. Коли Марія Сергіївна постаріла і їй стало важко куховарити, Наталія Григорівна взялася щоранку варити і заносити до її оселі їжу. Ось і цього разу натиснула кнопку дзвінка.

– Хто там? – пролунало за дверима.

– Це я, Наталія Григорівна. Відчиняйте, Сергіївно!

– А-а-а, – зраділо вигукує жінка і сміється, немов вода струмує у джерельці.– Зачекай, зараз відчиню.

– Сьогодні у нас суп з курятинкою, котлети з гречаною кашею, млинці зі сметаною. Чай самі зігрієте.

– Так–так. Чай я вже приготувала, настоюється. А за сніданок велике спасибі. Дай тобі Бог здоров'я. До речі, що там нового у місті? Бо я тут сиджу, немов у клітці. Нікуди з хати не виходжу.

– Ой, Сергіївно, мені так ніколи. Увечері зайду, тоді й поговоримо. Зараз на дачу поспішаю. Весна прийшла, там роботи стільки – не знаєш, із якого боку братися.

Марія Сергіївна не раз запитувала, де у сусідки дача, але й цього разу не стрималася:

– Це у тебе далеко дача?

– Та не дуже, в районі Лісковиці. Товариство «Джерело». Пам'ятаєте, Сергіївно, коли ви молодші були, не раз приїздили. Ще й допомагали суницю полоти.

– А, бач, я й забулася, – посміхнулася Марія Сергіївна, – і правда була у тебе. І не раз.

– Гарзд, Сергіївно, бувайте.

– До вечора.

...День видався сонячний і погожий. На небі – жодної хмаринки. Наталія Григорівна перекопала ділянку, посадила картоплю, заволочила граблями, незабаром узялася за суницю.

– Григорівно, доброго дня! – пролунав поряд знайомий голос.

– Ой! Це ви, Валентино Миколаївно. Я так запрацювалася – не бачила, коли й прийшли.

– А ви тут давненько?

– Та з самого ранку.

– І нічого не чули?

– Та ні. А хіба що?

– А я оце щойно приїхала. Маю для вас, Григорівно, дуже неприємну новину. Вашу сусідку Марію Сергіївну Доропій убито.

Наталія Кайдика аж відсахнулася:

– Та що ви таке говорите? Я ж уранці з нею розмовляла.

– На жаль, вона мертва.

Наталія Григорівна помила руки з милом, насухо витерла рушником, переодяглася і поїхала додому. Неподалік хліва побачила групу людей, серед них були два міліціонери, певно, працювала слідчо-оперативна група. Коли жінка підійшла ближче, її пройняв жах: голови не було. Замість тіла – криваве місиво. Поряд із трупом лежали рештки мозкової речовини та кістки, певно, з черепа. На якусь мить Наталія Григорівна заплющила очі. А розплющивши, впізнала Марію Сергіївну по обручці на правій руці – була вона з якогось коштовного матеріалу. Та ще впізнала за одягом і ключиком від квартири, зав'язаним на чорному шнурку.

З місця події члени слідчо-оперативної групи вилучили фрагменти кісток черепа, рештки мозкової речовини та сліди бурого кольору. Згодом, у присутності понятих, працівники міліції провели огляд квартири, в якій мешкала потерпіла.

Інспектор карного розшуку в особливо важливих справах Черняхівського обласного управління внутрішніх справ, капітан міліції Богдан Стоколос, зібравши матеріали, був переконаний: вони вказують

на ознаки злочину, передбаченого ч.1 ст.115 Кримінального кодексу України й постановив порушити кримінальну справу щодо вбивства Доропій Марії Сергіївни.

II

Валерій Якимчук близько п'ятої години вечора повертався з роботи додому. На маршрутному таксі дістався зупинки «Болдині гори». Розрахувався з водієм і додому попрощувався пішки. Його подальший шлях пролягав по вулиці Гліба Успенського повз Іллінську церкву. Смеркало, але на дворі ще було видно. Вулиця була безлюдна, лише обабіч на подвір'ях ще де-не-де снували люди. Ось Валерій наблизився до повороту в напрямку озера, залишилося подолати сходи, що піднімалися в напрямку його будинку. За кілька метрів неподалік трансформаторної будки простував чоловік. Звідки він вийшов, Валерій не помітив. У правій руці незнайомиць тримав штикову лопату. За своїм зовнішнім виглядом чоловік не являв собою ніякої небезпеки – йшов спокійно, тримаючи лопату штиком донизу. Зробивши по три кроки назустріч один одному, вони порівнялися. Валерій Якимчук роздивився незнайомого молодика краще: продовгасте обличчя, коротко стрижене волосся, в окулярах, чорна куртка з капюшоном. І раптом незнайомиць схопив лопату обома руками, різко змахнув нею над головою Валерія. Якби він не пригнувся в останню мить, голови, певно, не було б. Ось нападник знову замахнувся, Якимчук усім тілом подався у лівий бік. Та, на жаль, цього разу уникнути удару все ж не вдалося. Нападник штиком лопати влучив у шию та відтяв праве вухо. І знову над чоловіком зависла небезпека: удар було спрямовано прямисінько в лоб, але Валерій вчасно забачив замах лопати й зумів відхилитися. Здійснюючи різкі випадки, зловмисник намагався ще двічі вдарити, та кожного разу якимось дивом щастило уникати ударів.

Зрештою, Валерій Якимчук, котрий на якусь мить був розгубився, прийшов до тями. Пересипаючи мову нецензурною лайкою, закричав щосили:

– Що ти робиш, гад повзучий? Що тобі від мене потрібно?

У нападникові його найбільше вразив вираз обличчя – звіриний вищир. Психологічна атака, певно, подіяла на бандита. Злякавшись, що буде побаченим і впізнаним, тримаючи під пахвою лопату, він побіг у напрямку Іллінської церкви.

Спершись на руку, потерпілий підвівся, але бігти за нападником не зважився – боліли вухо та голова. Вся частина голови навколо правого вуха була закривавлена. Раптом на дорозі з'явився юнак. Потерпілий

зрозумів: гучний крик, рухи тулубом та головою, з'ява незнайомого хлопця завадили нападникові його порішити.

– Він що, ненормальний? – через силу запитав Якимчук.

– Можливо, – юнак стенив плечима, і уважно подивившись на чоловіка, похитав головою: – Негайно йдіть додому і викликайте «швидку допомогу». У вас глибока рана.

Коли Валерій, зрештою, дістався дому, дружина, забачивши чоловіка, вигукнула:

– О, Боже! Хто тебе так покалічив?

Невдовзі прибула карета «швидкої допомоги». Медсестра обробила рану, перев'язала голову. Потерпілого попрохали зодягтися і прямувати з ними. Невдовзі його доставили до міської лікарні й одразу прооперували.

III

Близько десятої години вечора Олена Короткіна поверталася додому – працювала у другу зміну. Хоч час був і пізній, але жінка прошкувала неквапом. Маршрут був близький і знайомий, сходжений тисячі разів. Міркувала про себе: повернеться додому, спочатку прийме ванну, потім приготує вечерю. Раптом – несподіваний удар, в очах потемніло – і вона більше нічого не пам'ятає.

Любов Томиленко щойно переглянула черговий телесеріал, вимкнула світло й лягла відпочивати. Серія була настільки драматичною і напруженою, що Любов іще якийсь час перебувала разом із улюбленими героями, переживала їхні життєві драми й колізії. Раптом крізь відчинену квартиру наслухала якісь неприродні звуки, так неначе хтось бив пом'ячу. Спочатку жінка подумала що це учні повертаються додому зі спортивного майданчика. Такі розваги вони інколи влаштовують перед вікнами її будинку. Цього разу вона вирішила не терпіти й відчитати бешкетників як слід – адже можна і шибки повибивати. Визирнула у вікно. Довкруз висла густа темрява, поблизу не горіло жодного електричного ліхтаря, накрапав дощ. Жінка увімкнула світло. І раптом у мерехтливому промінні забачила одну постать. Це був худий чоловік у чорній куртці. Біля її будинку зупинявся автобус дев'ятого маршруту, який ходив до садово-городнього кооперативу. Любов Томиленко подумала: «Певне, якийсь запізнілий пасажир із дачного автобуса. Мабуть, трохи хильнув, випустив із рук валізу, ось і психує». З цими думками спокійно пішла на кухню. І тут раптом спалахнули ліхтарі. Цього разу вона уважніше роздивилася й помітила жінку, яка лежала ногами до її вікна. Чоловік тримав у руках лопатку з коротким держаклом і негострим боком продовжував бити нещасну по голові. Та так сильно, що коли ненароком ударив

об асфальт, спалахували іскри. Замість голови було суцільне місиво. Жінка заціпеніла, якусь мить не знала, що й робити. Отямившись, схопила телефон і почала дзвонити до міліції.

Викликавши правоохоронців, знову визирнула у вікно. Чоловік перестав лупцювати, повернувся і спокійною ходою пішов геть.

Отримавши повідомлення, оперативники негайно виїхали на вулицю Островського, 7, де щойно розігралася трагедія. При світлі ліхтаря було проведено огляд, під час якого виявили відсутність голови на рівні шийного відділу хребта. Поряд із трупом лежали рештки мозкової речовини, кістки черепа та целофановий пакет із пляшкою горілки «Хортиця». У кишені куртки потерпілої виявили п'ятдесят гривень. Почерк був знайомий: убивцю не цікавили ні коштовності, ні гроші. Він лише вбивав людей. Трохи згодом під час першочергових дій на проїжджій частині по вулиці Малясова, 13 слідчі виявили жіночу сумочку. У ній лежали паспорт і пенсійне посвідчення на ім'я Олени Іванівни Короткіної.

IV

Минуло лише три години – і в міському управлінні внутрішніх справ знову пролунав телефонний дзвінок. Схвильований голос повідомив: на присадибній ділянці, розташованій за двісті метрів від траси Черняхівськ-Київ, напроти автозаправочної станції «Авіас» лежить труп людини.

На місце пригоди негайно виїхала слідчо-оперативна група. Богдан Стоколос одразу з'ясував: потерпілим є Іван Романович Гопченко, пенсіонер, який мешкав у Черняхівську по вулиці Лесі Українки, будинок 8, квартира 32. Під час огляду трупа було виявлено відсутність голови на рівні шийного відділу хребта. Поряд із трупом правоохоронці виявили рештки мозкової речовини, сліди взуття й речовини бурого кольору. Після того, як провели судово-медичний розтин, з'ясувалося: смерть потерпілого настала за шість-десять годин до моменту його виявлення.

Богдан Стоколос проаналізував: убивства Доропій, Короткіної, Гопченка, вчинені аналогічним способом в один і той же день, в одному районі міста, давали підстави вважати: злочини скоїла одна й та ж сама особа. Три кримінальні справи були об'єднанні в одне провадження. Це мало сприяти повному, об'єктивному та всебічному розслідуванню. Наступного дня вранці з Києва до Черняхівська прибула додаткова оперативна група зі співробітником МВС України. У цей час обласний центр жив, немов на вулкані. Місто перейшло на особливий стан. По обласному й міському телебаченню кілька разів на день передавали

виступ начальника карного розшуку обласного управління внутрішніх справ підполковника Арсірія. Він зазначав:

– Сьогодні всі зусилля особового складу міліції міста і області спрямовані на розшуки серійного вбивці. На превеликий жаль, він і досі розгулює вулицями Черняхівська. А тому, шановні жителі та гості обласного центру, будьте обережні. Дітям виходити на вулицю без батьків не рекомендується. Не пересувайтеся тихими вулицями поодиночі. Майте на увазі: нападника не зупиняє світла пора доби й можлива наявність свідків.

Прикмети нападника: вік 25-30 років, зріст 175-180 сантиметрів, дуже худорлявої статури, має коротко стрижене волосся. Зодягнений у чорну куртку, ймовірно, з капюшоном. У руках може бути лопата з коротким держаклом. Одяг маніяка може бути вимазаний у кров жертв.

Міліція звертається до всіх мешканців міста! Якщо ви зустрінете схожого за прикметами чоловіка, не намагайтеся його затримати або вступати у контакт. Це надзвичайно небезпечно. Побачивши підозрілу особу, негайно телефонуйте за номером 102! Можливо, цим ви збережете чиєсь життя.

Водночас по телебаченню показали фоторобот, який склали зі слів потерпілого Валерія Якимчука. Люди були так налякані, що забачивши на вулицях міста молодого худорлявого чоловіка, зодягненого у чорну куртку, шарахалися від нього в бік.

За порівняно короткий строк оперативники відпрацювали всі можливі версії. Богдан Стоколос обійшов половину шкіл міста, але пошуки поки що були безуспішними. Серед вихованців нікого з таким обличчям не було. Однак капітан Стоколос пошуки продовжував. Ось він переступив поріг загальноосвітньої школи номер 24.

– Ви знаєте, я вже сам над цим задумувався, — уважно вислухавши інспектора карного розшуку, розважливо мовив директор школи Юрій Довбня. – Дайте, будь ласка, фоторобот, я ще раз подивлюся.

Богдан Стоколос дістав із теки аркуш із зображенням. Юрій Михайлович почав уважно роздивлятися:

– Дуже схожий, хоч дещо мене й насторожує. Зазначається зріст 175-180 сантиметрів і вік – 25-30 років. Наш Сашко дещо нижчий і віку йому лише двадцять років. Я маю на увазі нашого вихованця Олександра Сергієнка.

– Юрію Михайловичу, розкажіть нам про нього конкретніше.

– Олександр навчався загалом непогано. Правда, хорошистом не був, але й задніх не пас. Перевагу у дружбі чомусь віддавав дівчатам. Усе просив, аби на уроках ручної праці йому дозволяли займатися не з хлопцями, а з дівчатами. Психічних розладів за ним не помічали, на обліку в диспансері також не перебував. Нашу школу закінчив п'ять

років рому. Один час ніби їздив на заробітки до Києва. Там у нього наче виникли проблеми з наркотиками, впіймали з коноплями, але точно запевняти не буду. По совісті сказати, не віриться, що такий жадливий злочин міг здійснити вихованець нашої школи Олександр Сергієнко.

Як тільки Богдан Стоколос зі школи повернувся на роботу, в кабінеті пролунав телефонний дзвінок.

– Слухаю! – коротко кинув у трубку капітан.

– Це міліція? Можливо, наша інформація виявиться для вас важливою.

– Звідки ви будете?

– Ой, вибачте, я не представилася. Добрий день! По-перше, я директор дитячого садочка номер 24 Наталія Костянтинівна Черепашко.

– Наталіє Костянтинівно, я вас слухаю дуже уважно.

– Наша співробітниця на одній із вулиць міста знайшла штикову лопату з держакон. Якщо вам це цікаво, приїжджайте.

– Дякуємо за інформацію. Зараз будемо.

Вихователька Марія Галченко, молода з кучерявим кісками жінка, розповіла:

– Коли йду на роботу, завжди долаю сходи по вулиці Гліба Успенського, це неподалік Троїцько-Іллінського монастиря. Цього разу, коли йшла, об щось перечебилася, ледь не впала. Злегка пригнула голову, бачу: під кущем лицьовим боком до мене лежить лопата. Я обережно підняла її, обдивилася довкруз і подумала: це, мабуть, та лопата, якою вбивця здійснив три тяжкі злочини.

Богдан Стоколос уважно оглянув лопату: на її держакон була помітна речовина бурого кольору, схожа на кров, та залишки речовини, схожої на мозок.

За годину Богдан Стоколос завітав до обласної психоневрологічної лікарні, де розмовляв із головним лікарем Борисом Васильовичем Шеметуном.

– Так-так, – головний лікар ствердно кивнув головою, – такий юнак перебував у нас на лікуванні. Його доставили до нас каретою швидкої медичної допомоги з психотичним розладом.

– У чому його суть?

– Він, насамперед, проявляється у маячній симптоматиці. Хворий вважає: на нього не так дивляться, за ним пильно стежать. Ми встановили йому діагноз – «гострий шизофреноподібний психологічний розлад». Протягом двох тижнів Олександр Сергієнко проходив курс стаціонарного лікування. Відтак стан здоров'я хворого поліпшився – пацієнт маячних ідей не демонстрував, розладів сприйняття не виявляв. Став зовнішньо впорядкованим, фон настрою набрав чітких обрисів. Загальний соматичний стан також набрав задовільного характеру. На

прохання батька ми виписали Олександра і в його супроводі син відбудув додому. Наші лікарі вели за ним консультативний нагляд як за особою, котра страждає на психіатричні розлади.

Сумніву не було: вони йшли правильним курсом. Небавом оперативники прибули на квартиру, де мешкав Олександр. Та за першим разом дверей ніхто не відчинив – із протилежного боку тільки гавкав собака. Богданові Стоколосу через певний час довелося йти вдруге. Цього разу двері відчинила висока на зріст худорлява жінка зі світло-русявим волоссям.

– Карний розшук! – капітан Стоколос пред'явив посвідчення. – Дозвольте?

– Будь ласка, – з переляку жінка аж відсахнулася.

За ним одразу зайшли поняті.

– Олександр Сергієнко тут мешкає?

– Так. Але його немає вдома, – відповіла мама. – Учора як пішов, то й вдома не ночував. А ви до нас з якої причини?

– Ваш син підозрюється у вбивстві, – спокійно мовив інспектор.

– Та ви що! – батько, який сидів у фотелі й дивився телевізор, різко підвівся. – Такого бути не може.

– Він у нас нормальний хлопець, – продовжувала мама. – Не п'є, не курить як інші. Нікого не скривдив. Працьовитий. Днями біля будинку позгрібав торішнє опале листя. Сам проявив ініціативу. Цю роботу йому ніхто не загадував.

Під час обшуку в кімнаті Олександра оперативники вилучили шкарпетки, кросівки зі слідами речовини бурого кольору, джинси, сірий реглан з капюшоном, шкіряний пасок, системний блок комп'ютера та особисті записи.

– Раніше нічого подібного не траплялося, – з сумом мовив батько, – просто не знаємо, що могло статися.

V

Мама не знаходила собі місця. Вона то підводила голову, то опускала донизу. Її мозок ніяк не міг змиритися з думкою: все це накоїв їхній Сашко.

– Донедавна наш син вів нормальний спосіб життя, – мовила мама. – Психічних захворювань і травм голови у нього не було. Та ось якось узимку я помітила: з сином коїться недобре. Ні з того ні з сього почав замикатися у своїй кімнаті. На моє запитання «Що ти там робиш?» здебільшого відбувався мовчанками. Згодом почав стверджувати, буцім тато й мама йому не рідні, що в нього вселилася нечиста сила. Одного разу нас із батьком почав переконувати, що в нашу кішку

вселилася нечиста сила – відьма. Після цього почав читати молитву. Потім Сашка почало «крутити й ламати». Ми з батьком перелякалися і викликали швидку медичну допомогу. Приїхала карета, лікарі забрали хлопця з собою і повезли до обласної психоневрологічної лікарні. Там він перебував на лікуванні близько двох тижнів. Повернувшись додому, почав відвідувати церкву, придбав молитовник, почав читати. У той день, коли трапилися оці всі жахи, від сусідки випадково дізналася: Саша перед цим їздив на кладовище, – ховали бабусю його однокласника. Для нашого сина вона була чужа-чужісінька. Та Сашко, опинившись біля труни покійної, почав заявляти, буцім він може її оживити, потім став цілувати покійницю у уста.

Позавчора, коли вийшла на вулицю, від сусідів дізналася: неподалік гаражів лежить жінка без голови. Я й подумати не могла, що таке скоїв мій син. Разом із сусідами я викликала міліцію. Того вечора Сашко повернувся додому пізно – йшла одинадцята година. Я йому сказала: «Сьогодні неподалік нашого будинку вбили жінку».

– Якою була його реакція?

– Та, власне, ніякою. На Сашковому обличчі не здригнувся жодний мускул. У відповідь він промовчав, і я закрила цю тему. Син майже місяць не змінював одяг, і я запропонувала йому помитися та переодягнутися. Він погодився, зняв із себе одяг, поклав до пральної машини. Згодом зняв кросівки і щіткою почав їх чистити.

Потім Богдан Стоколос допитав батька підозрюваного. Олексій Васильович Сергієнко доповнив:

– Коли Сашко навчався у п'ятому класі, намагався покінчити життя самогубством.

– Які для того були причини?

– До цього довели його однокласники, морально знущалися над ним.

– Як ви поводитися у даному випадкові?

– Ми з мамою завітали до школи і провели бесіди з учителями та однокласниками. На наше щастя, подібні випадки більше не повторювалися.

– Ваш син уживав алкоголь та наркотики?

– Справді, з восьмого класу син почав уживати алкогольні напої та марихуану. Між нами не раз виникали сварки і навіть бійки. Я повіз його до бабкі в село Лубинець Корюківського району – вона молитвами позбавляє хворих від наркотичної залежності.

– Допомогло?

– Що б ви думали? Допомогло! Після цих сеансів Саша перестав уживати алкоголь та наркотики, став відвідувати церкву. Але у психіці сина я помітив розлади. Він міг годинами сидіти у фотелі й дивитися на

кішку. Одного разу син зачинився у квартирі з мамою і нікого не пускав. Увечері йому почало «викручувати» кінцівки – довелося госпіталізувати Сашка до психіатричної лікарні. Після того як ми забрали сина з лікарні, він зробився віруючою людиною – дотримувався всіх постів, відвідував усі служби в церкві, водночас продовжував робити дивацтва: у своїй кімнаті зірвав шпалери. На цьому місці намалював коло, пояснив нам із матір'ю, мовляв, це «сонячний ангел». Син розповідав: над одними людьми бачить темряву, над іншими – світло. А ще пояснював, що чує голос, який допомагає йому розібратися, яка це людина – хороша чи погана. Був випадок, коли Сашко здав у ломбард шість грамів золота, за які отримав дев'ятсот гривень. Потім ці гроші спалив. Нам пояснив, що це «жертвоприношення». З нашою сусідкою Ольгою Іванівною Нетребко консультувався з приводу православної віри. Вона подарувала Сашкові «охоронний пояс».

- Що він робив із ним?
- Носив на голові.
- Що Олександр робив у церкві і як там себе поводив?
- У страсну п'ятницю відвідував церкву: прибирав там, мив підсвічники, при цьому досить часто вибігав на подвір'я. Коли прихожани запитували, чому він так робить, відповідав: «Так йому наказує внутрішній голос».

Марія Василівна, бабуся Сашка, весь час плакала й зітхала.

- Мій онук у дитячі літа був доброю дитиною та останнім часом я почала помічати: з хлопцем щось негаразд.

- Ви б не могли розповісти конкретніше?

- Внук, якщо й розмовляв зі мною, то здебільшого про релігію, церкву та чортів. У мене рік тому помер син. Ось Сашко одного разу і заявляє мені: «Дядя Гриша помер тільки тому, що в нього вселився біс». Між іншим, за словами внука, він вселився і в його батька. Один час Сашко попросився у мене пожити, мовляв, удома його весь час хтось переслідує. Спочатку поводився адекватно, та згодом помітила: став дивним. Весь час у квартирі щось шукав, а одного разу вийшов на балкон і почав палити засохлі квіти. Спалахнув навіть лінолеум. Звідтоді я ще більше почала боятися онука. Повернувшись додому, він відмовився їсти. Пояснював при цьому, що вдома в їжу йому щось підсипають.

Свідок Тетяна Володимирівна Лукашенко розповіла таке: на похороні сина її двоюрідної сестри вже на кладовищі з'явився незнайомий хлопець з свічкою на голові. Він несподівано підійшов до покійника, обняв його та почав цілувати у губи. Хлопець лежав на покійникові занадто довго. Всі люди були вражені такою поведінкою незнайомця і просто шоковані. Усі ми подумали: хлопець – душевнохворий.

- Скажіть, як він виглядав?
- На вигляд – десь років двадцять, в окулярах. Коли по телевізору показували фоторобот убивці, у ньому я впізнала того дивного юнака, який на кладовищі цілував покійника.

VI

Рівно опівночі Богдан Стоколос доповідав полковникові Арсірю:

- Сьогодні ми затримали Олександра Сергієнка, який підозрюється у вбивстві. Обвинуваченому обрано запобіжний захід – взяття під варту.
- Ви вже встигли його допитати?
- Так. Під час допиту підозрюваний зізнався у вчинених ним злочинах. Зазначив при цьому: тілесні ушкодження потерпілим завдавав штиковою лопатою.
- Мотивацію вбивств пояснив?
- Людей убивав на вимогу «внутрішнього голосу» – саме він вимагав принести в жертву трьох осіб. Після цього голос утихомирився. Ми відтворили обстановку та обставини подій. Підозрюваний підтвердив показання, які давав під час допиту, засвідчив механізм заподіяння тілесних ушкоджень і показав всі місця, де вчиняв напади.

Провели ряд слідчих дій. Оглянули місця подій – біля будинку по вулицях Толстого, Марка Вовчка, Островського, оглянули також територію дачної ділянки в дачному масиві «Зірка», провели обстеження трупів, вилучили одяг, допитали свідків. Призначили імунологічні, цитологічні, дактилоскопічні, трасологічні, молекулярно-генетичні, комплексні, дактилоскопічні та цитологічні експертизи. Ми зібрали дані, які характеризують особу обвинуваченого. Працював у закритому акціонерному товаристві «Локон», перебував у міському центрі зайнятості, був членом бригади приватного підприємства «МакДональдз Юкрейн ЛТД», один час комплектував товари відділу логістики товариства з обмеженою відповідальністю «Савсервісмова».

Згідно з характеристиками з місць роботи характеризується посередньо – не проявляв здібностей, працелюбства, вимогливості до себе й роботи. Допитали частину свідків та очевидців вчиненого злочину, а також батьків і родичів Олександра. Ще призначимо стаціонарну судово-психіатричну експертизу обвинуваченому.

Зараз я проведу повторний допит.

VII

Допит Олександра Сергієнка розпочався о дванадцятій годині ночі.

- Олександрє Олексійовичу, – Богдан Стоколос пильно подивився

в очі підозрюваного, – розкажіть нам, будь ласка, де ви народилися, де мешкаєте, де навчалися. Чи маєте шкідливі звички: вживаєте алкоголь, наркотичні засоби. І взагалі конкретно й детально розкажіть про своє життя.

– Я народився в Черняхівську і до п'ятого класу мешкав по вулиці Леніна в центральній частині міста. Але жити там – тяжко і незручно. Вікна нашої квартири виходили на автомагістраль. До квартири постійно проникали задушливі запахи від транспорту. Над нами поверхом вище мешкала молода родина. Там постійно збиралися їхні друзі – пиячили, кричали, співали пісень. Ні відпочити, ні переглянути телевізійну передачу, ні заснути. Тато з мамою вирішили поміняти квартиру. Таким чином ми опинилися на околиці міста на вулиці Толстого. Тут і минули мої шкільні й дитячі роки. Я не знаю, чим це пояснити, але коли мешкали по Леніна, я не був схильний до шкідливих звичок, а коли переїхали сюди, одразу почав пити й курити.

– Зі скількох років ви вживаєте алкоголь і нікотин?

– У п'ятому класі я вперше випив склянку самогонки й почав курити, з сьомого – спробував наркотики.

– Який наркотик ви вживали?

– Трава зелена, коноплі.

– Як багато і як довго ви вживаєте алкоголь та коноплі?

– Алкоголь вживав тривалий час: постійно – пиво міцних сортів. Це призупинилося рік тому.

– Крім марихуани ви ще вживали якісь наркотики?

– З сьомого класу курив «травичку», балувався нею дуже серйозно. Більше не вживав нічого.

– Що послугувало тому, аби ви покінчили зі шкідливими звичками?

– Все це негативно відбивалося на моєму здоров'ї: досить часто почала боліти голова, а інколи й усе тіло, щось сталося з пам'яттю. Я сам дійшов до думки: алкоголь і наркотики шкодять моєму здоров'ю – та свідомо вирішив порвати з цими ганебними звичками.

– Перебували на обліку у нарколога чи психіатра?

– Так, перебував. Один раз таке бачив, що словами не можна й передати. Все бачив зовсім інакше. Скажімо, варто було мою увагу на деякий час сконцентрувати на стільці, як він перед моїми очима починав рухатися.

– Про це ви комусь розповіли?

– Я ходив до церкви й розповів священику. Він заспокоїв мене, сказав, буцім погані сили тебе намагаються зламати, не піддавайся. Даватимуть їсти – не їж. Пий святу воду і їж потроху. А ще він порадив у моїй кімнаті обладнати куточок – поставити ікону й молитися, прохати у Господа, аби віг допоміг. Повернувшись із церкви, я помолився перед

іконою і дійшов певності: у мене прорізався голос, достеменно такий, як у священика. Після цього побризкав кімнату свяченою водою і знову почав читати молитви з приводу страшного наказу – крадіжки.

- Що ви розумієте під «крадіжками»?
- Через тварин відбувається певна дія. У них містяться гени людини.

Я бачив, як собака облизував тіло мого батька і він змінювався формою обличчя, а його душа набирала форми тієї людини, яка перебувала під заклинанням цієї істоти.

- Все це ви бачили чи лише уявили?
- Я все бачив на власні очі. Мало того, навіть сфотографував, аби потім можна було довести. Собака схожа на змію і кішка також. Що цікаво, кішка мала очі не тварини, а людини.

- У вас були друзі?
- Так. З деякими я приятелював. Окремих навіть додому запрошував. А потім чисто випадково дізнався: один із них займається чорною магією. І я перестав їх запрошувати.

- Як звати вашого приятеля?
- Це Діма Шестерня. Мешкає на Толстого, 145, на п'ятому поверсі. Одного разу він зайшов до мене з Владиславом і Михайлом. Я пригостив їх коноплями, вони відмовилися, тоді я сам почав курити. Раптом мені зробилося зле, таке враження, неначе я завмер. Потім оті пригоди, що відбувалися з нашою кішкою, її перевтілення у змію. Все це робота Діми. А то ще був випадок. Одного разу, коли я стояв із хлопцями й дівчатами, до нас непомітно підійшов Діма і раптом ні з того ні з сього почав сміятися сатанинським сміхом. А цей випадок взагалі не входить ні в які рамки. Якимось я перебував у нього на роботі. Сів у крісло й заснув. Прокинувшись, відчув: Діма зґвалтував мене збоченим способом.

- З приводу зґвалтування ви повинні були звернутися до міліції.
- Я не звертався. Соромно було.
- Що у вас відбувається з організмом?
- Де я не перебуваю, до мене все притягується. Люди також. Складається враження, що я їх відчуваю. З моїми друзями трапилися випадки, коли хтось чогось боявся – втікав від мене в надії знайти захист.

- Як ви опинилися у психіатричній лікарні?
- В лікарні опинився тому, що не міг піднятися увись, аби все відчуті і в цьому перешкоджали мої батьки. Батько мене так тримав, що у мене не було ніяких шансів злетіти. Що правда, коли везли до психіатричної лікарні, я весь час думав: нарешті там я зможу дати інформацію, як боротися зі злом.

- Який діагноз вам поставили в лікарні?

– Нормальний. Мені зробили три ін'єкції і сказали, що надалі вони мені не потрібні. Я відчув: думками можу контролювати дії лікарів. У лікарні я перебував до того часу, доки на прозрів: від недуги можу позбавитися тільки сам. Після того як ця думка мене осінила, я почав нав'ювати директрисі, що завтра приїде батько й мене забере. Так воно і сталося. Повернувшись з лікарні, я одразу пішов до церкви. Вона мене заспокоювала і водночас позбавила від поганих думок і від того, що могло бути пов'язане з негативною інформацією та негативними діями. Я пройшов суворий піст і повністю позбавився від поганого самопочуття і мені стало краще. Чорні сили інколи приходили в снах. Вони дуже небезпечні. Інколи беруть фотознімок людини, розкачують яйцем, наговорюють, а потім забирають думки тієї людини, яка зображена на фотознімку. Ці чорні сили, як я вам говорив, котрі приходили у снах, навіть боролися зі мною. Я вважаю, це все справа рук Діми Шестерні. Лише згодом я зрозумів: саме через сні він хоче забрати все, що у мене було хорошего. Пояснення такому феномену я згодом відшукав в Інтернеті. Це називається ідолом поклоніння. В Інтернеті демонструють чотири культу, які тісно пов'язані з цими магіями. Більшість пов'язана саме з «Хікатою». В Інтернеті я шукав інформацію, аби зрозуміти як боротися з чорними силами. Я відшукав її, але сили таки добилися свого, вони не дали мені, щоб моя душа пішла до раю. Протягом учорашнього дня я не відчував себе, у мене не було ніякого контролю.

– Розкажіть, як розпочався вчорашній день і далі все по порядку. Що виробили протягом дня?

– Уночі мені наснився сон, пов'язаний з необхідністю великої дії. Уранці, коли я зайшов до ванної кімнати, на стіні побачив різні цифри – три, дванадцять, потім двадцять один. Мені неначе хтось нашептав, мовляв, ти сьогодні маєш принести жертвоприношення. Потім умикаю радіо, звучить пісня «Ориєнтація Север, я хочу щоб ты верила, я хочу щоб ты плакал». Потім я сів на маршрутку і поїхав до села Олександрівки. Там, на зупинці, орудувала жінка з мітлою. Я відібрав у неї мітлу, аби вона не шкодила людям, зламав і викинув геть. Подумав: ось відберу цю мітлу і – все буде добре. Та раптом із космосу отримав інформацію: потрібно вбивати людей із цифрою сім, тому що вони – окультисти.

– Коли ви повернулися додому і що потім робили?

– Додому повернувся близько першої години дня. Увімкнув радіо і наслухав слова «Вони тебе не впіймають і не вирахують». Отже, я мав іти на жертвоприношення. Одягнувся і вийшов на подвір'я. Потрібно було знайти зброю. Нею виявилася лопата. Я знайшов її на подвір'ї приватного будинку в радіусі Болдиної гори. Зупинився біля паркану

і в цей час наслухав голоси. Чії – не знаю, але їх було дуже багато. Потім зі мною щось трапилось. Я почав бігати по колу. Це було в районі вулиці Промислової. Пам'ятаю, вийшов до якогось провулка і тривалий час спостерігав за всім, що там відбувалося. Побачив жінку, вона була ніяка, певно, наркоманка. У мене виникло бажання її прикінчити, але я передумав і пішов додому. Неподалік сараю помітив бабусю. Вона щось про себе говорила. Я підбіг і лопатою завдав удару в потилицю. Бабусю одразу впала на спину. Потім лезом лопати почав бити її по шиї. Бив доти, доки не відпала голова. Носком черевика відсунув убік череп і пішов у напрямку вулиці Кропивницького. Діставшись вулиці, тинявся без діла. Забачивши озеро, підійшов, помив лопату – була закривавлена. Згодом наблизився до продовольчого магазину, зупинився, про щось довго і ретельно думав. Про що – вже й не пам'ятаю. Але достеменно знав одне: у пам'яті було щось погано.

– О котрій годині все це відбувалося?

– За часом зорієнтуватися не можу. Трохи згодом розвернувся й пішов далі. Назустріч йшов незнайомий чоловік. Раптом у моїх вухах знову прозвучав голос: «Віддай його в жертвоприношення. Роби це й надалі». Я лопатою почав бити незнайомця по голові. Від несподіваного удару він упав, потім почав підводитися, зрештою, знову опустився на землю. Я розвернувся й пішов у напрямку дач. У цей час мені спало на думку: «Що це я роблю?» та внутрішній голос підказував: «Нічого. Ти повинен знайти».

– По дорозі до дач ви когось зустріли?

– На моїй дорозі не було нікого. Лопата була зі мною. Та ось попереду, на городній ділянці, я забачив дідуся. Нагнувшись, він певно щось сів. Порівнявшись, я поцікавився: «Що ви сієте? Ту траву, що курять?» У відповідь він ствердно кивнув головою і мовив: «Так!» Я переліз через паркан – він не бачив – і вбив його.

Відеозапис було призупинено у зв'язку з тим, що сів акумулятор. Після його заміни продовжили допит і відеозапис. Ішла друга година ночі.

– З технічних причин ми вимушені були призупинити нашу роботу. Отже, продовжуйте, – мовив Богдан Стоколос.

– Я вдарив діда у потилицю гострою частиною лопати. Скількох завдав ударів – не рахував. Після першого удару він упав обличчям уперед, потім, коли повернувся, я його вдарив у лівий бік шиї.

– Скільки часу ви його били?

– Хвилин п'ять. А взагалі на нього витратив хвилин десять.

– Чому ви всіх били в область шиї?

– Бив тому, що мені наказували так бити. Голос говорив: «Ти мусиш бити тільки в шию, так можна приносити жертву».

– Що ви робили потім?

– Через другу хвіртку залишив садово-городню ділянку і по Київській трасі пішов у бік Болдиної гори. Піднявшись на гору, знову почав снувати без усякої на те мети. Та ось стемніло. Намагався піти, але ноги мене буцім не несли. «Шукай, шукай! – наказував голос. – Ніде й ні перед ким не зупиняйся». Пішов до двадцятої школи – у ній свого часу я навчався. Побачив хлопчика і дівчинку, але їх не чіпав. Почав ходити довкруг шкільного подвір'я. Обійшов разів три. За другим разом побачив хлопців-злодіїв. Вони знімали з паркану металолом. Потім дорога привела мене до якогось магазину. Що то за магазин, як називається вулиця, де він стоїть, не знаю. Я там перебував недовго. Уже зовсім стемніло. З магазину виходили люди, а це були жінки. Вони пояснили, що магазин зачинено.

– Що ви їм на те відповіли?

– У відповідь я мовив: «Дякую. Я знаю, що магазин зачинено». Після цього розвернувся і пішов у напрямку сімнадцятої школи. Мені назустріч ішла якась жінка. Голос наказував: «Дивися: вона не йде, а повзе. Це вона». Я її ударив у потилицю. За першим ударом завдав другого, а за третім відбив голову.

– Жінка не оборонялася?

– Вона була беззахисна. Я її так оглушив, що у неї не стачило сил навіть підвестися. Вона спочатку кричала, а потім затихла. Голос наказував: «Забери її сумку. Вона вже більше їй не потрібна». Я розкрив сумку, забрав із неї чвертку, щось там іще було, вже не пам'ятаю. Саму сумку викинув у калюжу. Після цього пішов геть. Спочатку йшов прямо, потім повернув наліво, згодом пішов прямо. Лопату закинув у куці неподалік Троїцького монастиря.

– Чому ви далі не продовжували жертвоприношення?

– Не продовжував тільки тому, що більше не отримував наказів. Ніхто мені більше не давав ніяких вказівок. Коли я повертався, тіла свого не відчував. Мені здавалося, що я перетворився на кам'яну статую. Зрештою, коли зайшов до під'їзду, склалося враження, що це каміння почало розсипатися. Серце стало шалено стукати, мною оволодів тваринний страх.

– Чому ви всі вбивства здійснювали двадцять першого квітня?

– Це день народження мого кумира – Адольфа Гітлера. Його справжнє прізвище Шікльгрюбер. Він був лідером німецької фашистської партії, главою фашистської Німеччини. До того ж я намагався обирати жертви, які були зодягнені в щось червоне.

– Ви хочете сказати, що цей колір є символом антифашистських організацій.

– Саме так. То де ж логіка?

- Я думаю: в моїх діях ніякої логіки не було абсолютно.
- Чому саме було потрібно відділяти голову від тулуба?
- Це була не моя ініціатива. Я приносив у жертву те, що мені наказували: відрубай, відкинь.
- Ви розуміли що вбивали живих людей?
- Я взагалі нічого не розумів. Я був повністю запрограмований. Можливо, в це важко повірити, але насправді це було саме так. Ті люди, які займаються чорною магією, все одно будуть покарані. Тим випадком який їм суджений.
- Як ви гадаєте, хто вами керував?
- Усі ті, хто причетний до чорних сил тобто ті, які займаються чорною магією.
- Того трагічного вечора, повернувшись додому, як ви почувалися і взагалі, що робили?
- Спочатку помився у ванні змив із себе весь бруд, у який перед цим вимазали мене чорні сили. Потім оглянув одяг. Я був одягнений у сірі джинсові штани, кросівки «Адідас» білого кольору, сірий реглан з капюшоном. Головного убору не було. Ходив в окулярах: металева оправа, прозорі звичайні скельця. Залишки крові ретельно виправ, а те, що було не під силу – віддав мамі. Вона випрала у пральній машині. Готувався до зустрічі з правоохоронцями, розумів: за все те, що я накоїв, доведеться відповідати.

Богдан Стоколос закінчив допит і суворо мовив:

– Виведіть затриманого!

На циферблаті годинника значилася одна година п'ятдесят дев'ять хвилин ночі. Капітан перегорнув аркуш календаря. Йшов новий день – 22 квітня. Чорний був десь позаду.

VIII

Богдан Стоколос уже вкотре читав висновок, який надійшов зі стаціонарно-психолого-психіатричної наркологічної експертизи за номером 88. Згідно з ним Олександр Сергієнко в період часу, до якого належить інкриміновані йому діяння, виявляв ознаки хронічного психічного захворювання у формі параноїдальної шизофренії з безперервним типом перебігу, тому за своїм психічним станом не міг усвідомлювати свої дії і керувати ними. Він потребує застосування до нього примусових заходів медичного характеру у вигляді невідкладної госпіталізації у психіатричний заклад із суворим наглядом. Інспектор карного розшуку постановив: кримінальну справу № 25/39727 направити до Новозаводського районного суду міста Черняхівська

для вирішення питання застосування до Олександра Олексійовича Сергієнка примусових заходів медичного характеру.

Суд відбувався у невеличкій судовій залі і зібрав близько двох десятків людей. Прийшли батьки Сергієнка рідні загиблих та журналісти. Вирок прозвучав як грім серед ясного неба: «Підсудного Сергієнка визнати неосудним і застосувати до нього примусові заходи медичного характеру у вигляді госпіталізації до психіатричного закладу і суворим наглядом». Перед журналістами з роз'ясненням судового рішення виступив заступник прокурора області Олександр Ясь.

– Суд не міг прийняти іншого рішення. Підсудний місяць перебував у центральному лікувальному закладі. Маємо висновки об'єктивних науково обґрунтованих досліджень. Згідно з висновком лікарів – це хвора людина, яка в момент вчинення злочину не розуміла, що вона насправді коїть. Судова система в такій ситуації не може присудити нічого іншого, окрім того, що оголосила суддю.

З рішенням суду був категорично не згодний син загиблого Івана Гопченка Сергій.

– Невзабарі наші батьки збиралися святкувати сорокову річницю подружнього життя. Але трапилося непередбачене – батько загинув. У роки фашистської окупації німець не вбив малого сироту. А ось за мирного часу невідь звідки взявся нелюд і забрав життя. Мама не змогла перенести такого горя – через два місяці не стало й її. Вона дуже переживала, не спала ночами все думала. В результаті трапився інсульт, котрий і звів її в могилу. У цей час убивця наших дорогих і рідних людей житиме на цьому світі. Може так трапитися, що вилікувавшись, він знову вийде на волю. Хто може дати гарантію, що вбивця не захворіє і знову не візьметься за старе. Цього разу кидатиметься на беззахисних людей похилого віку не з лопатою, а з ножом чи й того гірше – з пістолетом. Адже в нашій країні збираються вільно продавати зброю. На той час можуть і закон прийняти. Якщо і справді злочинця випустять і він повернеться додому, чи зможе хоч одна людина в нашому місті спокійно ходити вулицями?

2010

ОПОВІДАННЯ

ЦИГАНСЬКИЙ БАРОН

I

Цигани... На вулицях сіл і міст ви не раз зустрічали чорнявих, засмаглих, худорлявих жінок у довгих квітчастих сукнях. Вони мандрують від села до села, від міста до міста. В одному випадкові пропонують в'язані вовняні светри чи різнобарвні хустини. В іншому – жебракують, ворожать: «Молодой, красивый, дай погадаю. Я тебе всю правду расскажу». А почасти, вправно користуючись методом навіювання, як вони кажуть, «знімають порчу».

Певне, про жодний народ у світі не складено стільки всіляких оповідок, вигадок, як про циган. Вони буцім-то і живуть поряд із нами, а водночас і окремо, замкнуті і в той же час – відкриті. Свого часу їм був притаманний кочовий спосіб життя. Цигани аж занадто волелюбні зі своїми пристрасними, полум'яними мелодіями і своєю загадковою мовою.

У різних країнах їх називають по – різному. У Британії це – джипсі, в Туреччині – чінгенелер, в Іспанії та Франції – гітанти. У Центральній і Східній Європі – цигани. Самі себе вони величають ромами. Таку назву визнала за ними й Організація Об'єднаних Націй на конгресі циган усього світу, що відбувся 1977 року і зібрав представників ромів із тридцяти країн. На тому зібранні запровадили Міжнародний день циган.

Розчинившись на велетенській території, не маючи власної держави, вони не лише не асимілювалися, а й зберегли свою мову, культуру, традиції і звичаї. 1956 року в СРСР видано Указ, згідно з яким було заборонено кочівництво. Таким чином, було примусово перервано тисячолітню традицію цих вічних мандрівників.

Багато ромів осіло у невеликому мальовничому містечку Сушибаба, що розляглося обіч неширокої мілководної річечки Золотинка. Помирали старі цигани, народжувалися нові покоління... Наприкінці двадцятого століття роми обрали Леоніда Фелюсту своїм бароном. Це був чоловік років тридцяти п'яти з випещеним смагливим обличчям, чорними, як смола, вусами, продовгастим носом. Батько Леоніда Андрош Фелюста все життя займався ковальством та

коновальським промислом. Мати ходила по селах, просила милостиню – жінка, яка вміла гарно просити, серед циган вважалася добувачкою. Почасти вона вдавалася до хитрощів. Під виглядом перебинтувати ногу, переповити дитину, а чи напитися води, заходили до оселі й так могли господині задурити голову, що поки та шукала бинт, хустину чи пішла на кухню по воду, встигали перевернути постіль чи оглянути якийсь інший сховок і віднайти там гроші. На прощання щиро дякували розчуленій господині і зникали.

Титул циганського барона отримує наймудріший із мудрих, найавторитетніший із авторитетних. До Леоніда Фелюсти його співплемінники ставилися з шанобою, бодай у простих чи найскладніших ситуаціях зверталися за порадою. Барон особливо пильно стежив за чистотою раси, аби не змішувалися шлюби. Щоправда, інколи таке й траплялося, але це були рідкісні випадки. Барон водночас виконував роль і судді, і прокурора – сам визначав покарання. Найвищою мірою було позбавлення права належати до своєї спільноти. Така міра покарання застосовувалася до тих циган, які вчинили найтяжчий злочин. Помилування не було – та й самі цигани боялися такого вироку. Адже й самі вважали: впасти нижче – вже нікуди.

II

Коні... Сірі й вороні, чорні в білих яблуках і булані. З сивої глибини століть дійшли до нас буйногриві. Свійський кінь слугував людям тягловою силою. Йшов у далекі військові походи, ніс на своїй змиленій спині мужніх і хоробрих воїнів. Жодний із великих полководців не обходився без бойового вірного чотириноного друга. Коні нарівні з людьми все терпіли та зносили: радість перемог і гіркоту невдач. За визначенням науковців, кінь чує краще від кішки, має тонший нюх, ніж у собаки, відчуває хід часу і зміну погоди. Коні звикають до своїх господарів, атому, втративши їх, болісно переживають розлуку.

Буйногриві споконвіку йшли пліч-о-пліч із селянином-хліборобом: орали землю, збирали врожаї. З кінця XVIII століття в «кінських силах», як умовних одиницях, вимірюють потужність двигунів. В одному такому двигуні їх сімдесят п'ять, в іншому – й усі п'ятсот. А серце криголама-атомохода впорується за сорок тисяч коней. На аукціонах за буйногривих інколи платять по десять-п'ятнадцять мільйонів доларів. Наші четвероногі друзі блискуче виступають у масових кінноспортивних видовищах: стрибують через шнур, тримають у зубах невеличку драбинку, танцюють під скрипку.

Певне, не раз ставали свідками захоплюючої картини: широкою стовповою дорогою, що пролягає посеред степу, мчить вершник. Кінь

дзвінко креше копитами, нестримно рветься вперед, залишаючи позаду столочену траву, чи стовп сірої куряви. На пружкому вітрі розвівається буйна грива, позаду змигує відстовбурчений хвіст. Юний вершник, пригнувши голову, міцно тримає за повід, лише вітер за спиною, немов вітрило, напинає спітнілу сорочку.

Циганський барон із дитинства закоханий у буйногривих – любов до четвероногих, певне, передалася Леонідові генетично. Містечко Переяславка міститься від Сушибаби за сотню кілометрів. Наслухав: тут функціонує кінно-товарна ферма, є іподром, на ньому досить часто влаштовуються кінні змагання. Ось і цього сонячного літнього дня барон автівкою «Мерседес» прибув на іподром. Погода стояла тиха, схоже, стрижонені вітри заблукали у верхів'х дерев. На трибунах зібралися сотні шанувальників кінного спорту. Скачки коней завше привертали увагу не лише жителів цього невеличкого містечка, а й довкружніх сіл і міст. На бігову доріжку виходили все нові й нові скакуни. Біля них чітко вправлявся молодий чоловік. Звали його Павло Маховик. Він нещодавно закінчив ветеринарно-зоотехнічний технікум і на іподромі працював ветеринаром. Уже з своєї першої з'яви молодий чоловік привернув увагу циганського барона. Одним оком він стежив за подіями на біговій доріжці, а іншим – пильно спостерігав за наїзником. Ось, нарешті, й сам Павло сів у бричку. Пара гнідих, зробивши кілька кроків, пустилася галопом, згодом перейшла в кар'єр.

- Пашо, давай! – зусібч кричали уболівальники.
- Пашо! – дзвінкоголосо неслося з трибун.

Павло Маховик прийшов першим і сотні прихильників не шкодували долонь.

Та ось змагання закінчилися. З бігових доріжок зникли баскі скакуни, люди почали залишати трибуни іподрому. Циганський барон відшукав молодого наїзника. Невдовзі тиснув його засмаглу худорляву руку. Він був середнього зросту, злегка неголений, на чоло насунута шкіряна кепка. Барон подав товсту, м'ясисту руку, так що худенька Павлова рука сховалася в долоні, привітався і представився.

- Я Леонід Фелюста, циганський барон із міста Сушибаба, – зблиснули спереду два золоті зуби.
- Дуже приємно. Я Павло. – Потім додав: – Павло Маховик, наїзник.
- Я тут уже не перший раз, – продовжував барон, – і кожного разу пильно за тобою спостерігаю. Ти мені дуже подобаєшся. Скільки тут тобі платять?
- Та не густо, – стенив плечима юнак і назвав суму.
- Дріб'язок. Це тільки так, на сигарети. У мене, якщо... – барон пильно подивися у вічі юнакові, – якщо гарно працюватимеш, отримуватимеш у двічі, а то й у тричі більше. А поки що ти мені потрібен

лише на один день. У моїй стайні – необ'їжджений кінь, потрібно до скачок підготувати.

Павло Маховик окинув поглядом циганського барона: молодий, чорнявий, із розкішними вусами. Тримався з гідністю, справжній пан. Одягнений багатом: чорний костюм, біла сорочка, краватка, на ногах чорні шкіряні гостроносі черевики. А поряд стояв «Мерседес». «М-да, людина з достатком, чому б і не підробити».

– Гаразд, я згоден. Ось тільки начальство попереджу.

... До містечка Сушибаба Маховик прибув уперше. З вікна «Мерседеса» з цікавістю розглядав довгу асфальтовану магістраль, обіч якої виструнчилися п'ятиповерхові будинки. Вулиця, а точніше – бульвар, тягнувся через усе місто. Ліворуч білосніжними колонами змигнув двоповерховий будинок з колонами. Та ось автівка зупинилася біля великого, викладеного з силікатної цегли особняка з мансардою. Ворота автоматично відчинилися, а може, хтось їх відчинив із середини (Павло не бачив), і вони заїхали на подвір'я. Барон показав гостю кімнату, в якій той мав жити. Невелика за розмірами, але чисто, охайно: канапа, невеличкий кольоровий телевізор. Потім сходили на стайню.

– Оце мій красень! – гордим поглядом кинув на молодого каштанової масті жеребця. – Завтра ти з ним працюватимеш.

Два дні переяславський наїзник об'їжджав молодого коня. І так уже було звик до нього, що й розлучатися стало шкода. Барон не скупився – заплатив щедро.

– Бачу, ти, як і, дуже любиш коней. Коли я тебе запрошу на постійну роботу, гадаю, не відмовишся?

– Та ні, звичайно, – Павло радо усміхнувся.

Барон «Мерседесом» доставив його на залізничний вокзал, посадив на поїзд і побажав щасливої дороги.

Минув тиждень. Павла покликали:

– Там до тебе якийсь циган приїхав.

– Циган? – перепитав. – Дивно. Я ж щойно від них.

Коли вийшов на подвір'я, забачив усмінене обличчя барона.

– Я так до тебе прив'язався, що увесь день тільки й думав. Слухай, поїхали зі мною – будеш доглядати за ахалкетинцями. Роботи, правда, чимало. Мої коні постійно беруть участь у скачках. Їх потрібно не лише годувати, а й лікувати. То як, згодний?

– З дорогою душею.

– Тільки документи захопи з собою: свідоцтво про народження, паспорт, трудову книжку.

– Гаразд. Я швидко. З батьками попрощаюся.

Павло сказав мамі, що їде на заробітки. Житиме і працюватиме у містечку Сушибаба у циганського барона.

Всю дорогу хлопчина почувався мало не на сьомому небі. Їхати на «Мерседесі» було одне задоволення. А ще плекав мрію – придбати собі коня – такого, як у барона. Тоді б усі жителі Переяславки йому заздрили.

Та ось удалині змигнули будівлі міста. Як тоді, так і зараз, Павло з великою цікавістю роздивлявся вулиці. Окремі споруди він уже впізнавав, складалося враження, буцім після деякої розлуки знову завітав до рідного містечка. Ось «Мерседес» загальмував біля оселі барона. Відчинилися ворота, і автівка безшумно заїхала на подвір'я. Та як тільки Павло вийшов із машини, очі барона холодно зблиснули, юнак відчув: тут щось не те. Але вертати було пізно. На воротах клацнув замок.

– Так, – барон простягнув м'ясисту руку, – давай сюди свої документи.

Маховик подав паспорт, свідоцтво про народження і трудову книжку.

Барон погортав їх і поклав до нагрудної кишені:

– А тепер ходімо, я покажу де ти житимеш.

Поважною ходою, несучи попереду вигнуте черевце, розкинувши у боки руки, барон повів Павла не до оселі, в котрій він ночував за першим заїздом, а до сараю. Розчепіреними, мов зуби у граблях, пальцями показав на брудний витертий тапчан:

– Тепер ось твоє місце. І ти, як пес, повинен знати його.

У Павла Маховика очі ледь не викотилися з орбіт:

– Та ви що! На нього сідати гидко, не те що лягати!

– Ах ти ж, собако! Ще смієш мені заперечувати! – барон схопив довгу лозину, що, зігнувшись, стояла в кутку, і тричі вперіщив хлопця по спині.

Серед циган не було прийнято виконувати чорну роботу. У багатьох заможних родинах утримували батраків слов'янської національності. Інколи цигани ними навіть обмінювалися. Павло був ошелешений. Оце так потрапив до пастки! Лише зараз він зрозумів: додому вороття немає. Приліг на тапчан. Довго не міг заснути, крутився з боку на бік. Запитував сам себе: «Як трапилося, що я йому довірився?» «Та як, – відповідав сам собі, – такий культурний, ввічливий... Ніколи би поганого про нього не подумав». Заснув лише під ранок. Раптом відчув, як хтось, буцім вилами, штрикнув його в бік. Розплющив очі. У вікно заглядала зоряна ніч. Перед ним стояв барон:

– Ти що, собако, на курорт приїхав? Ану підводься! У мене й так роботи багато. Бери он сокиру і йди на дровітню рубай дрова. Бачив, яка у мене оселя? Її натопити потрібно.

Коли барон вийшов, Павло подивився на годинник – четверта ранку.

Через годину йому наказали годувати й напувати коней. Неспішною ходою попрошкував до стайні. Раптом відчув, як по спині вперіщили нагайкою. Павло пришвидшив ходу. Якийсь чоловік, котрий проходив неподалік, підказав:

– Звичайним кроком по подвір'ю ходити не можна. Ти мусиш тільки бігати. Як дуже стомишся, можеш присісти навпочіпки, але ненадовго.

Після того як він нагодував і почистив коней, барон знову наказав рубати дрова. Гадав, покличуть на сніданок, але до столу його так ніхто й не запросив. Дозволили лише пообідати. Павло взяв до рук ложку і почав мішати страву. Що це було: суп чи борщ, він так і не з'ясував. Швидше за все, це був суп. Помішуючи, помітив у ньому обгризені кісточки з курки, шматочки недоїденого хліба, залишки гречаної каші. Інколи до ложки потрапляв пережований шматочок м'яса. У їхньому селі такою стравою годували хіба що свиней.

Та ось двері відчинилися. На порозі постав не барон, а якийсь циган – старе, зморшквате обличчя, тернові очі.

– Ти вже пообідав?

– Я не їв. У нас удома такого й свині не їдять.

– А-а-а, ти ще й вередуєш! – циган взяв обіруч миску й вилив бідо-ласі на голову.

Під вечір Павло так стомився, що не витримав, присів навпочіпки. Незчувся, коли й очі заплющив. Раптом по спині й по голові почала ходити палиця. Підскочив, немов ужалений.

– Це зате, щоб знав, як спати вдень, – голосно крикнув наглядяч. – А щоб більше не спав, іди почисть нужник.

Уночі Павло спав погано – бурчало в животі. Страшенно хотілося їсти. Його ніби аж скрутило від голоду. Уже шкодував, що відмовився від обіду. Даремно. Потрібно було з'їсти.

Так минув тиждень. Одного разу наглядяч заявив:

– Ми тебе попереджаємо: не подумай утікати! Де живеш – ми знаємо. Знайдемо тебе й вб'ємо.

Минув іще один тиждень. Схоже, більше терпіти знущань у Павла Маховика не стачало сил. Нило, боліло все побите тіло, ноги аж гули. Від постійного недосипання злипалися очі. Павло знав: хвіртка не замикається, наглядяч не завжди пильно за ним стежив. Одного разу, коли він сам перебував наподвір'ї, вирішив втікати. Спокійно наблизився до хвіртки, доторкнувся рукою, вийшов на вулицю. Озирнувся довкруг – здається, ніхто не помітив. Спочатку пришвидшив кроки, а потім кинувся бігти. Але хтось із сусідів помітив втечу і встиг повідомити барона. Павло не встиг добігти до кінця вулиці, як позаду наслухав тупотіння і крик:

– Стій! Ти куди втікаєш? Стій, кому кажу!

Ноги немов підкосилися. Спочатку юнак уповільнив біг, а потім знову пришвидшив. Та ось два молоді здоров'яки – а це були наглядачі – схопили його за плечі. Цього разу завели до оселі. Барон сидів, розвалившись у м'якому фотелі. Потім підвівся і з усього маху кулаком ударив між брів. Павло впав на спину. Якусь мить лежав незворушно. Згодом тріпнув головою, обіпершись руками об підлогу, почав підводитися. Наглядач допоміг йому звестися на ноги. Барон подав наглядачеві палицю:

– На відшмагай так, аби вдруге не подумав тікати.

Наглядач спочатку бив палицею, а коли Павло впав, почав тусати носачами. Хлопець рукавом витер вуста. З розбитих губ сочилася кров.

– Щоб знав: це на перший раз. А на другий – ми тебе вб'ємо.

Це був жакхливий «урок» виховання. Більше втікати Павло Маховик і не подумав. Надалі били його не лише по плечах і спині, а ще й по ногах, аби далеко не забіг. Було так: тільки ноги заживуть, цигани знову його покалічать. Від ступні до коліна нога становила собою один великий червоно-синій синець. У деяких місцях рани почали гноїтися. Не раз били й по руках. Переламані пальці самі по собі заживали, а синці лікував власною сечею.

III

Настала зима. Повіяли холодні вітри, які на своїх оскаженілих крилах принесли колючі сніги й морози. До оселі Павла ніхто не запрошував. Зимувати наказали в сараї. Зусібч світилися щілини. Крізь них і пробивався холод. Коли вдарили морози, на канапу кинули куфайку. Аби хоч якось зігрітися, юнак до півночі бігав по маленькій конурці, то стрибав на одній нозі, то присідав. Знеслившись, падав на канапу і засинав. Проте від неймовірного холоду через годину-дві просинався. Здається, сил терпіти холод уже більше не було. Накинув на плечі куфайку й пішов до коней. Присів навпочіпки, заплющив очі. Тут було значно тепліше. Незчувся, коли й заснув. Прокинувся від тяжких ударів, які обрушилися на плечі й голову. Не те що не міг нормально виспатися, вранці навіть не мав можливості вмитися. Інколи примудрявся сполоснути обличчя тією водою, яку приносить напувати коней. Єдине, що не відібрали у раба, – мобільний телефон. Але Павла так залякали, що йому навіть на думку не спадало звернутися по допомогу до міліції. Зрідка телефонував додому. Коли батьки запитували: «Як твої справи?» у сина на всі випадки була зарані заготовлена почута від барона фраза: «Добре. Я всім задоволений». Наглядач, коли був у доброму настрої, поповнював рахунок і давав можливість заряджати мобільний. В останній телефонній розмові мама запитувала: «Сину,

чому ти додому ніколи не приїдеш?» На що син відповідав: «Мамо, я тобі вже говорив: доглядаю коней. Сама розумієш, кожного дня їх потрібно нагодувати і напоїти. Роботи небагато, але приїхати не можу».

Та все ж якось Павло вибрав момент і звернувся до циганського барона:

– Дозвольте з'їздити додому хоч на пару днів. Мама занудьгувала, каже, батько захворів, дуже слабий. Хотів би перевідатися, поговорити.

– Про що ти мову ведеш? – визвірився барон і цинічно запитав: – Невже тобі тут погано? Невже я тебе не годую?

– Скільки мені тут доведеться працювати? – не стерпів хлопець.

– Працюватимеш доти, доки не здохнеш! – голос барона зірвався на крик. Він повернувся і вже збирався йти, та, певне, щось згадав, повернув свою велику, немов баняк, голову з розкудланим чубом: – Запам'ятай раз і назавжди: –Якщо ти ще хоч один раз заїкнешся про домівку, поб'ю палицею. А зараз, аби не був такий розумний, вибери лайно з убиральні та під яблуньку прикопаєш. Вони тоді краще плодоносять.

Цього разу телефонний дзвінок по мобільному підняв Павла на світанку.

– Слухаю, – натиснув кнопку.

– Сину, – плакала мама. Здавалося, що її плач лунав майже поряд, за – стіною, – сину, батько помер... Ховатимемо сьогодні. Якщо зможеш, приїжджай. Хоч мертвого побачиш, раз живого не вдалося. Він так перед смертю хотів із тобою поговорити.

Павло Маховик повідав про смерть батька наглядачеві. Той вислухав і скривився мов середа на п'ятницю.

– Скажи йому, – мовив барон, – нехай не переймається. Звозимо на похорон.

О дванадцятій барон дозволив рабу помитися, переодягтися й поголитися. Коли той був готовий, різко скомандував:

– Сідай до машини.

За містом барон почав давати «інструктаж».

– Значить, так, хто б не питав, як ти живеш, мусиш відповідати одне: «Добре!» З мамою також особливо нічого теревені розводити – відповідатимеш «Так» або «Ні».

... Уже мама наплакалася, уже всі попрощалися, копачі поклали віко на труну, збиралися забивати, як раптом поряд із кладовищем зупинився чорний, блискучий «Мерседес». Із нього першим вийшов незнайомий товстий чоловік. Мама здогадалася: певне, хазяїн сина. А за ним вистрибнув і Павло.

– Син! Син приїхав, – загомоніли люди.

Забачивши сина, мати впала на жовте обличчя покійника й почала приказувати:

– Ой, батечку ти наш! Синок приїхав. Устань та попрощайся з ним. На очах багатьох людей виступили сльози. Обличчя чоловіків нараз зробилися зібраними й зосередженими. Тільки на самовдоволеній пихатій пиці цигана не здригнувся жодний м'яз.

Труну опустили на домашніх рушниках. За народним звичаєм люди кинули до ями по три жменьки свіжої сирої землі. Тричі кинув і Павло. Один раз попалась грудка. Вона лунко вдарила об дерев'яне віко. Схоже, батько обізвався з того світу:

- Не дуже, синку. Боляче...
- Поїхали! – наслухав Павло поряд голос барона.

Циган повернув ключ запалення, «Мерседес» рвонув із місця і, залишаючи позаду шлейф куряви, помчав у бік Сушибаби.

Минуло шість років...

IV

Черняхівське обласне управління внутрішніх справ отримало інформацію: циганський барон Леонід Фелюста займається незаконним виробництвом, придбанням і збутом наркотичних засобів та психотропних речовин. Начальник управління, генерал Іван Олексійович Горносталь провів нараду з оперативними працівниками.

– Операція призначена на восьму ранку. Основний кістяк складають співробітники сектору боротьби з незаконним обігом наркотиків Сушибабського міського відділу міліції. З нашого боку також виїжджає група. Її очолить начальник карного розшуку підполковник Арсірій. До неї увійшли інспектор карного розшуку в особливо важливих справах, капітан міліції Богдан Стоколос, експерт-криміналіст старший лейтенант міліції Володимир Богатирьов, прокурор-криміналіст обласної прокуратури Георгій Шахов. Виїзд з Черняхівська призначено на шосту ранку. Прохання, товариші, прибути вчасно, не запізнюватися.

...Цей березневий день напрочуд видався теплим і сонячним. Багряний диск, звівшись над обрієм, радо усміхався до землян. Павло Маховик узяв до рук широку дерев'яну лопату й почав кидати з подвір'я на вулицю мокрий зчорнілий сніг. Там, під колесами автовок, він нараз перетворювався на кашу, розтавав і стікав водою. Павло відчув: сорочка на спині нараз змокріла. Підвів голову, зіперся на держак, аби перевести подих, як раптом помітив: хвіртка різко відчинилася. На подвір'я залетіли міцно скроєні люди в камуфляжній формі. Павло подумав: «Не інакше, як бандитські розбірки», й не на жарт перелякався. Чим вони закінчуються, знав із багатьох розповідей. Та ось пролунало владне:

- Міліція! Обличчям на землю! Не ворухитися!

На душі завесніло: невже і справді міліція? Як довго він чекав її

прибуття. Циганський барон щойно підвівся з ліжка – саме пив воду. У білій сорочці з розстебнутим горішнім гудзиком – на грудях куцилося чорне волосся. Похіпко відчинилися двері. Забачивши людей у камуфляжній формі, Леонід Фелюста застиг із перекошеним обличчям. Богдан Стоколос першим привів барона до тям:

– Карний розшук! Ви підозрюєтеся у збуті наркотиків. Ми повинні провести обшук.

- Не дозволю! – барон затупцяв на місці.
- Церемонитися не будемо.
- Не дозволю до того часу, доки не пред'явите санкцію прокурора.
- Будь ласка. Ось ордер на обшук.

Першим на кого звернули увагу, був схудлий молодий чоловік – одна шкіра та кістки.

- Ви хто?
- Звати мене Павло Маховик. Я працівник. Простіше сказати – раб.

Допоможіть, – мовив зі сльозами на очах. – Мене тут утримують проти моєї волі.

– Гарзд. Зачекайте. Після обшуку ми вас допитаємо, – розпорядився Богдан Стоколос.

– Громадяни міліціонери, – мовив покірно Леонід Фелюст, – я боюся, аби ви нічого не підкинули. Дозвольте спостерігати за ходом обшуку.

– Не переймайтеся, бароне. Ми нічого не підкинемо, – мовив начальник карного розшуку підполковник Арсірій.

– Звичайно, звичайно, – погодився Стоколос. – Під час обшуку ви неодмінно будете присутні.

Почали з другого поверху. У секретері гарнітуру був пластиковий мішок. Експерт-криміналіст Володимири Богатирьов розв'язав його. У ньому ще лежав пластиковий пакет рожевого кольору. Довелось і його відкрити. Пакет був ущерть наповнений речовиною рослинного походження. Коли зважили, з'ясувалося: всі дев'ять кілограмів. Богатирьов підніс пакет до обличчя, прийняв.

– Значить, так, записуйте, – розпорядився експерт-криміналіст. – Речовина зеленого кольору має ботанічні ознаки рослини роду коноплі. Вони містять наркотично активний компонент канабісу – тетрагідроканабікол і є особливо небезпечним наркотичним засобом – смолою канабісу (гашишем).

Знайденому мішку визначили номер один. Його сфотографували й опечатали. У шухляді столу виявили прозорий пластиковий пакет чорного кольору. Всередині була речовина рослинного походження масою один кілограм сімсот грамів. У пластиковому пакеті під номером три містилися два прозорі пластикові пакети світло-синього кольору,

вставлені один в один. У середині була речовина рослинного походження масою близько кілограма. У пластиковому пакеті під номером чотири співробітники міліції виявили два прозорі пластикові пакети, також вставлені один в один. У них також утримувалася речовина.

Коли все це підрахували, оперативники стиха зойкнули: схоже, такого «улову» вони вже давно не мали – один канабіс (марихуана) заважив понад одинадцять кілограмів. Смоли канабісу (гашишу) виявили триста грамів. Наркотики були розфасовані, добре упаковані і зберігалися в різних місцях будинку: на кухні, у ванній, на другому поверсі в житлових кімнатах.

– Громадянине Фелюста, – наказав Богдан Стоколос, – просимо відімкнути сейф.

– Сейф? Будь ласка, – барон дістав із кишені в'язку ключів, – але попереджаю: там у мене особливо нічого немає цікавого.

– Тим більше! Відмикайте!

У чорному череві сейфа Богдан Стоколос помітив акуратно складені пачки асигнацій – гривні, долари. Поряд із пачками лежав пістолет.

– Що скаже з приводу цієї знахідки експерт-криміналіст? – Богдан Стоколос подав Володимирі Богатирьову пістолет.

Експерт узяв до рук зброю, уважно оглянув і мовив:

– Записуйте. Пістолет виробництва німецької фірми «RohmRG 88» № АН 0759686, виготовлений заводським способом і перероблений із газового шляхом видалення втулки з каналу ствола. Він цілком придатний для здійснення пострілів, крім газових та шумових пістолетних патронів, також патронами несмертельної дії, спорядженими або аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами, а також дев'ятьма міліметровими шротовими пістолетними патронами, спорядженими саморобним способом зі свинцевого сплаву, діаметром до семи міліметрів включно.

Після того як було складено протокол, його підписали всі учасники обшуку – працівники міліції, поняті.

– Підпишіть і ви, – Богдан Стоколос подав ручку Леоніду Фелюсті.

Барон узяв до рук аркуш, почав читати, та, зрештою, махнув рукою і поставив підпис.

V

– Ваше прізвище, ім'я та по батькові, – Богдан Стоколос пильно подивився на потерпілого.

– Маховик – моє прізвище. Павло Васильович Маховик.

– Дата, місце і рік народження.

– 25 травня 1970 року. Народився в селі Вишневе Переяславського району Полтавської області.

- Національність?
- Українець. Я громадянин України.
- Місце роботи?
- Переяславка. Іподром. Там же й проживаю. Тимчасово. А прописаний у Вишневому.
- Якою мовою бажаєте давати показання?
- Українською.
- Скажіть, як ви вперше сюди потрапили?
- Леоніда Фелюсту я вперше побачив на іподромі у Переяславці. Він представився циганським бароном. Розповів, мешкає в містечку Сушибаба Черняхівської області. Запросив об'їздити скакуна.
- І ви погодилися?
- Так. Я приїхав, пробув два дні, об'їздив молодого коня. Приймали мене дуже гарно.
- А потім?
- Потім барон приїхав і запропонував постійну роботу.
- Ви знали на що йшли?
- По совісті сказати – ні. Я ніколи не міг подумати, що тут з мене зроблять батрака. Я не знав, що в циганських родинах батраками працюють люди слов'янської національності.
- Як вони з вами поводитися?
- Дуже погано. – Павло закотив колошу. Вся нога – від ступні й до коліна була синя, немов аж чорна. – Розпорядок мого робочого дня був дуже жорсткий: підйом о четвертій ранку, відбій о десятій годині вечора. Весь день – робота. Перепочинку ніякого. Дозволяли лише посидіти, коли обідав.
- Вас били?
- Спочатку, поки не призвичаївся до їхнього «порядку», били дуже часто. Я не знав, що по подвір'ю не можна ходити звичайним кроком – тільки бігати. За невиконання будь-якого наказу палиця ходила по спині. Одного разу присів навпочіпки й задрімав, то господар побив. Коли просився аби відпустили додому перевідати батьків, також били. При цьому попередили: надалі проситимусь – уб'ють.
- Де ви жили оці шість років?
- У сараї.
- Там було хоч якесь опалення?
- Ні. Були лише морози до мінус двадцяти.
- Як вам вдалося не замерзнути?
- Вночі бігав по кімнаті, робив фіззарядку.
- Коли хворіли, лікаря викликали?
- Про лікаря й мови не було. Взагалі ніхто не повинен був знати, що на барона працює раб.

- Ваша робота оплачувалася?
- За шість років я не отримав жодної копійки. Єдине, що поповнювали рахунок і вмикали мобільний телефон в електромережу.
- Чому ви жодного разу не зателефонували до міліції і не попрохали допомоги?
- Мені сказали прямим текстом: подзвониш – міліція не встигне приїхати, як ми тебе вб'ємо.
- Яку роботу виконували в полоні?
- Виконував усю брудну роботу: доглядав за тваринами, рубав дрова, відкидав сніг, чистив вбиральню.
- Вам відомо, чим займався барон?
- Звичайно, ні. У свої особисті справи він мене не посвячував.
- Як до вас ставилися діти барона?
- У нього двоє дітей – менша донька і старший син. Донька дивилася на мене як на представника позаземної цивілізації. А ось син – хороший хлопчик. Він мене не образив жодного разу. Вчиться у десятому класі.
- Вам доводилося бувати у будинку барона?
- Один раз. Коли вперше приїхав об'їжджати скакуна. А так дорога до нього мені була закрита. Правда, ще один раз був. Мене викликали на «килим» до барона, коли проштрафився. Тоді добряче побили палицею. Оселю як слід не роздивився, проте у мене склалося враження: барон – дуже багатий чоловік. Я лише дивувався: ну де він брав гроші?

VI

Богдан Стоколос коротким поглядом оглянув барона: чорне з сивиною на скронях покошлячене волосся. На похмурому смаглявому обличчі виокремлювалися чорні дугоподібні брови, що зависали над настороженими очима. З лівого вуха звисала золота сережка, на середньому пальці правої руки зблискувала золота каблучка. На першій фаланзі безіменного пальця лівої руки виднівся шрам. Коли циганка-мама маленьким водила сина вулицями чужого села, з-за паркану вибіг собака й несподівано вкусив за пальця. Той шрам так і залишився на все життя. Кремезну постать щільно облягала куртка чорного кольору. На ногах – темно-сині джинси, чорні кросівки. «Ну що, голубе, попався? – праглосья запитати Богдану. – Довго ми за тобою полювали». Та Стоколос був підкреслено офіційний:

- Ваше прізвище, ім'я та по батькові?
- Фелюста Леонід Андрошович.
- Де ви народилися?
- Місто Кіцмань Чернівецької області.

- Освіта?
- Середня спеціальна.
- Де працюєте?
- Безробітний.
- Одружений?

– За паспортом – ні. Але близько десяти років живу цивільним шлюбом разом зі своєю співмешканкою Кларисою Будимирівною Лещотинською та двома нашими дітьми – сином Елеазаром і донькою Ізабелюю.

– Скажіть, де і за яких обставин ви придбали пістолет іноземного виробництва?

– Восени двотисячного року електропоїздом я поїхав до Києва. На автомобільному ринку за триста гривень придбав пістолет. Я розумів: газовий пістолет – це зброя, але ніколи його не вважав вогнепальною зброєю.

– Чому ви не звернулися до міліції для одержання дозволу?

– Не звернувся тільки тому, що не збирався його використовувати. Він у мене лежав просто як сувенір. На запитання працівників міліції, чи є у мене зброя, нічого не приховував. Добровільно видав його у присутності понятих. Стосовно пістолета своєї вини не визнаю.

– Під час обшуку у вашому будинку було виявлено наркотичні засоби. Скажіть, де ви їх придбали і з якою метою утримували?

– Наркотичні засоби справді належать мені. Справа в тому, що з нами живе психічно хвора мати. Два рази на тиждень я готую відвар і пропоную їй випити. Після такої процедури стан значно поліпшується.

– У кого ви придбали мішок із наркотичним зіллям?

– Близько двох років тому зі свого господарства я вивозив сміття в район старої птахофабрики. Тут же, на смітнику, лежав мішок із якоюсь речовиною. Я вважав: то комбікорм і забрав до свого господарства. Шкодную, що тоді добре не роздивився. Мішок спочатку лежав у сараї, а це днями переніс до будинку. «Дай, думаю, роздивлюся свою знахідку. Розв'язав зав'язку, бачу: речовина рослинного походження, зеленого кольору. Ще в ньому були пакети з такою саме речовиною. Я подумав, що це корисна трава «бодяга». Ще хочу вашу увагу, товаришу слідчий, звернути на таку деталь. Частина зілля могли мені підкинути поняті. Син помітив: до оселі одна понята зайшла, немов вагітна, а вийшла зовсім худенькою. Він припускає, що саме вона могла підкинути наркотичний засіб, утримуючи його під спідницею.

– Логічно, – усміхнувся Богдан Стоколос. – Але тепер вашу увагу хочу сконцентрувати на іншій деталі. Коли ми почали робити обшук, ваш син солодко спав.

– Я допускаю, що наркотичні засоби до будинку могла принести моя психічно хвора мама.

– Це лише ваші припущення. А ми оперуємо фактами.
 – Відпусти, громадянине начальник. Га? Я твою квартиру зелененькими обклею, – Леонід Фелюста перейшов на миролюбний тон.

– А ось цього і не варто говорити, – Стоколос набрав суворого вигляду. – За це у Карному кодексі України навіть стаття є. За зберігання наркотиків проти вас порушена кримінальна справа. Поки йтиме слідство, ви перебуватимете у слідчому ізоляторі тимчасового утримання. А потім відбудеться суд. Відповідати, звісно, доведеться за законом.

Серед обвинувачень, пред'явлених Леоніду Фелюсті, не було звинувачення в незаконному позбавленні волі людини. Правоохоронці висловлюють думку, буцім такі статті Карного кодексу дуже важко довести. Колишні раби, написавши заяви, їх одразу забирають і тікають. Свого часу нещасних так психологічно «обробили», що, вийшовши на волю, вони повністю не вірять у неї. І дуже бояться помсти. Справді, траплялися непоодинокі випадки, коли роми жорстоко мстилися за недотримання їхніх законів.

Павло Маховик щиро подякував працівнику міліції за своє визволення і, попросившись, того ж дня дістався залізничного вокзалу, сів на першу електричку і поїхав світ за очі. По дорозі все детально обдумав і поклявся собі надалі у своєму житті не допускати таких трагічних помилок. Вирішив життя розпочати спочатку. Звичайно, на новому місці.

2008

ТАТО ДЛЯ МЕНЕ ПОМЕР. БАБУСЯ ТАКОЖ

I

– Швидка допомога слухає вас.
 – Алло, це «швидка»?
 – Так, швидка медична допомога слухає вас. Що трапилось?–
 нервовим голосом запитала чергова.

– У нашої породіллі розпочалися пологові перейми,–лунав схвильований чоловічий голос. – Негайно приїздіть.

– Адреса?

Чергова записала адресу і мовила у відповідь:

– Чекайте. Через кілька хвилин будемо.

Минуло небагато часу і карета швидкої медичної допомоги, якою керував Дем'ян Гнида, зупинилася біля панельного п'ятиповерхового

будинку. Чоловік уже вивів на вулицю і посадив на розлогу дерев'яну лаву розповнілу дружину, на обличчі якої застиг вираз занепокоєння і розгубленості – народжувала вперше. За допомогою чоловіка вона зайшла до карети і машина одразу влилася в бурхливий автомобільний потік. Дем'ян увімкнув сигнальний маячок і, порушуючи правила руху, помчав гомінкими запрудженими вулицями. На перехресті обачно спалахнуло червоне око світлофора, та Дем'ян, знехтувавши застереженням, намагався прошмигнути. Раптом невідь звідки виїхала автівка. Водій натиснув на гальма, однак зіткнення не вдалося уникнути. Воно було настільки сильним, що двері в кареті відчинилися, породілля кулею вилетіла з салону і приземлилася прямо на асфальті. Водій автівки вийшов з кабіни і скрушно похитав головою:

– Що ж, брате, доведеться ремонтувати. Це добре, якщо вкладаєшся в півтисячі, – оглянувши карету швидкої, додав: – Та й тебе продірявило добре. Словом, підзалетів.

– Шкода машини. Нова, – зітхнув Дем'ян. – Щойно з Риги пригнали.

Вердикт суду був суворий і справедливий: Дем'яну Гниді належало полагодити обидва транспортні засоби – автівку і карету швидкої медичної допомоги. Ремонт Дем'яну обійшовся у півтори тисячі карбованців.

...Звідтоді минуло багато років. Так склалися обставини, що Дем'ян з дружиною і донькою з обласного центру, в якому мешкали, перебралися до Красилівки – мальовничого села біля траси Черняхівськ–Київ. Дем'ян продовжував працювати на станції швидкої медичної допомоги. Підросла й донька. Не один однокласник накидав оком на чорняву дівчину з карими очима і тугими заокругленими персами. Між Дем'яном і дружиною Докією життєва ниточка зав'язувалася в тугий вузол життєвих проблем, досить часто навіть дріб'язкові питання з'ясовували за допомогою сварок і суперечок. То дружина почне підігрівати суп, потім свою увагу перекине на щось інше і ненароком доведе до кипіння, то не вимкне світло на кухні і воно горить цілу годину, то зубну пасту натискує не з кінця, а з початку. Інший би чоловік і уваги не звернув на такі дріб'язкові речі, але тільки не Дем'ян. Слово за словом і сварка спалахувала, немов багаття облите бензином. Досить часто вона закінчувалася тим, що Дем'ян давав жінці стусана по спині. Так сталося і цього разу. Сварка переповнила чашу терпіння – на більше у дружини сил терпіти просто не стачило.

Неподалік будинку, в якому вони мешкали, п'яні молодики затіяли бійку. Дем'ян саме лагодив дерев'яний паркан. Гнилі, розсохлі, трухляві дошки замінював на нові, які перед цим дбайливо простругав рубанком. Перед тим, як прибити, пофарбував спрацьованим мастилом з автомашини. Спершу, на п'яні вигуки дебоширів не звертав аніякісінької

уваги. Та ось бійка, приправлена відбірним матюччям, досягла свого апогею. Дем'ян не стерпів.

– Ану геть звідси! – вимахував молотком.

– Слухай, батя! – вигукнув безвусий патлатий молодик, – шуруй звідси, доки молоток по твоїй пиці не походить.

– Що? Що ти сказав? Ану повтори! – Дем'ян аж затремтів від люті. Побіг до хліва, вийняв з шухляди кухонного столика пістолет і гнівливо почав погрожувати, – молокососи! Та я вас усіх перестріляю!

Хмуре, смагляве обличчя Дем'яна здається ще похмурнішало, зробилося, немов темно-синє.

Докія за роки подружнього життя добре вивчила характер свого чоловіка – коли Дем'ян розлютиться, заспокоювати даремно. Кому-кому, а їй на горіхи також дістанеться. У цей час зі школи саме повернулася донька. Схоже, таким розлюченим вона ще ніколи не бачила свого батька. Почала заспокоювати, але він так подивився на неї, буцім вогнем обпик. Катря чимдуж побігла до оселі. Дружина, аби не встрявати в подальшу сварку, сказала, що збирається до магазину.

– Слухай, – уже миролюбно мовив чоловік, – раз ти йдеш до магазину, то візьми мені пляшку пива. Тільки не півлітрову, а літрову.

Коли Докія повернулася з магазину, Дем'ян саме закінчував лагодити паркан.

– А ось і я, – лагідно озвалася.

– Ти, як завжди, вчасно, – резюмував чоловік. Я саме роботу закінчив. Зараз ми її й замочимо.

Однак Дем'ян пити пиво не став. Він налив склянку самогонки і перехилив. Потім налив повну кварту пива. Схоже випите на нього подіяло. Відкинувшись на бильце, деякий час сидів мовчки, втупившись в одну точку. Та ось на кухню, накидаючи фартушок, зайшла Докія.

– Ну, як пиво?

Дем'ян вдав, що на почув запитання, спрямував на дружину гострий погляд:

– Ти сьогодні що варила?

– Суп гороховий, он сирники бери, молоко в холодильнику.

– Суп гороховий, суп гречаний, – передражнив дружину. – Як вони остобісіли, ці супи. Звари краще картопельки та яечню приготуй.

– Зварю, неодмінно, – погодилася дружина, – але мені зараз треба синопку кашу зварити. Він також їсти хоче.

І тут Дем'ян схопився з місця, так немов його ґедзь укусив. Почав бігати по кухні, розмахував кулаками, потім боком зачепився за дружину. Зупинився, розвернувся і вдарив у потилицю.

– Як ти мені набридла! Та тебе обійти не можна. Тебе легше перескочити.

Потім Дем'ян схопив зі стола кухонний ніж і приставив до серця дружини. Раптом з ножом у руках опинився в кімнаті, у якій спав малюк. Мов навіжений, бігав і вигукував:

– Я вас усіх поріжу. Вивезу в лісосуругу і закопаю. Вас ніхто й шукати не буде!

Сперечатися надалі було марно: дружина таки в першу чергу зварила картоплі, приготувала яєшню. Дем'ян, смачно повечерявши, схоже заспокоївся. О десятій вечора полягали спати. Докія, набігавшись за день, лежала спокійно, заплющивши повіки. Прислухалася: все тіло, здається, тремтіло. Мало того, що домашньої роботи з ранку до вечора вистачає, так ще й чоловік розходився. З голови ніяк не виходила мисливська рушниця, котра лежала в дивані. Дем'ян не раз вихвалявся нею усіх перестріляти. А що дурному? Він у гніві робиться, немов оскаженілий.

Дружина і донька боялися його і п'яного й тверезого. Уже сам вигляд наводив на них жах. Повновиде обличчя, брови прямі, широкі, великий рот, відстовбурчені вуха, широке вольове підборіддя. Зростом близько двох метрів. Атлетично скроєний, займався штангою, піднімав двопудові гирі. Кожного дня шлях до обласного центру, який пролягав у двадцять п'ять кілометрів, Дем'ян долав велосипедом. Любив возвеличувати себе у власних очах: хизувався силою, вважав суперменом. Мовляв, він – сила, міць і твердь, а всі інші – ніхто, так собі, кролики піддослідні.

Якось теща, гостюючи в них, віднайшла у кімнаті зятя порнографічні газети та журнали. Спочатку обурилася: «Тьху, яка гидота!», а потім присоромила, мовляв, у тебе ж діти ростуть, а згодом кинула до грубки. Дем'ян тоді настільки розлютився, що не стримався і вдарив тещу. Та так, що вибив ключицю.

Докія не зчулася, коли заснула. Серед ночі прокинулася – відчула природну необхідність – запраглося до туалету. Накинула халат, всунула ноги в черевики. На веранді наслухала в кімнаті чоловіка підозріле вовтузіння і причаєний шепіт. Ні про що не підозрюючи і не здогадуючись, увімкнула світло. Раптом з кімнати чоловіка в одній футболці вибігла Катруся. Докію усю немов струсило. Вона блискавично влетіла до кімнати чоловіка:

– Скажи, що оце все означає? Ти живеш з нею?

– Та ти що? – удавано обурився Дем'ян. – Вона ж моя донька! Ну як можу жити з нею? У нас з нею ніяких стосунків не було і бути не може.

– Дивися мені! – замахала пальцем, – тільки знущатимешся над Катрусею, я тебе у в'язницю посаджу.

Увійшла до кімнати доньки, увімкнула світло. Катруся удавала, що спить.

– Доню, – м'яко мовила мама. – Я знаю: ти не спиш. – Скажи чесно, що трапилось?

– Катруся підвелася, оголила ручки і облилася сльозами:

– Батько до мене пристає.

– І давно це у вас?

– Більше року.

– А чому ти мовчала?

– Мамо, мені соромно було зізнаватися. До того батько залякав мене.

– Гарзд, доню. Час уже пізній. Поговоримо завтра. А зараз ні про що не думай, лягай і спи. Батько тебе вже не турбуватиме. Я спостерігатиму.

Докія до ранку не могла заснути. Тільки десь скрипне пружина, а вона вже й голову підводить.

Наступного ранку приїхала у гості свекруха. Мама переповіла про нічну пригоду, свекруха пообіцяла, що з Дем'яном переговорить.

П'яні молодики, які напередодні влаштували бійку, увечері вдерлися до сільського генделика. Там ще добавили, потім наробили тарарам: вибили скло у вікні, побили посуд. Наступного ранку до Красилівки з Черняхівська прибула оперативна група. До них із заявою на свого чоловіка звернулася й Докія Гнида.

– Гарзд, – мовив керівник опергрупи капітан міліції Івахненко, – ми давно до вас збиралися завітати, та все руки не доходили. У нас є дані, що ваш чоловік утримує зброю і людські черепа.

– І не тільки, – Докія змахнула сльозу. – Він ще й рідну доньку ґвалтує.

II

Після того, як протверезілих бешкетників повезли до Черняхівська, оперативна група прибула на подвір'я Дем'яна Гниди. Ще з далеку виднілася добротна цегляна оселя, дерев'яний сарай, гараж. Неповдалі лежала гірка нарубаних дров. Запросили сусідів – понятих Євстахія Голуба і Онуфрія Неживого. Капітан Івахненко роз'яснив понятим їхні права та обов'язки: бути присутніми при проведенні обшуку, робити заяви, доповнення, клопотання, засвідчити результати обшуку.

Спочатку вилучили поліетиленовий пакет жовтого кольору. З лівого боку червоними літерами проступав напис: «Квартал». Експерт – криміналіст старший лейтенант міліції Володимир Богатирьов надірвав кутик. У пакеті виявилися камуфляжна куртка і штани. Богатирьов все це уважно оглянув і мовив:

– Речі 52-54 розміру. Слідів злочину не виявлено.

У кутку сараю стояв кухонний стіл, який уже давно вийшов з ужитку.

Богдан Стоколос висунув шухляду. На дні серед розкиданих патронів лежав пістолет.

– Швидше за все, парабелум, – мовив Богдан Михайлович.

– Так, дійсно, це – пістолет іноземного виробництва «Парабелум» ПО 8 калібру 9 мм виробництва Німеччини, – додав Володимир Богатирьов. Пістолет цілком знаходиться в бойовому стані. Тепер патрони... Два з гільзами жовтого кольору і пістолетними патронами ПМ калібру 9 мм та капсула «Жевело» за типом патронів ПМ калібру 9 міліметрів. Патрони цілком придатні для стрільби.

У старовинному столі серед всіляких інструментів-молотків, плоскогубців, напилників – лежав пістолет-револьвер.

– Пістолет-револьвер «Страж» за номером 9370668, – резюмував Богатирьов, – є сигнальним пістолетом, призначеним для подачі звукових сигналів на спортивних змаганнях. До категорії вогнепальної зброї не відноситься. А це вже холодна зброя колючої дії, – мовив Богатирьов, – розглядаючи штик. Він є, так би мовити, штатним голчастим штиком 7,62 міліметра до гвинтівки конструкції Мосіна зразка 1891, 1931 років.

На дерев'яних стелажах лежали два засушені людські черепа.

– Це вже пахне вбивством, – мовив Івахненко.

Потім оперативники разом з понятими зайшли до оселі. Світлі, просторі кімнати, обклеєні шпалерами, начинені меблями. У кімнаті, в якій мешкав Дем'ян Гнида, оперативники знайшли штучні жіночі геніталії, гумову жінку, набір порнокасет та дисків, шість колод карт з зображенням оголених жінок. Під простирадлом виявили ганчірку з синіми візерунками і дитячу майку світлого кольору у вигляді плям. У кімнаті доньки на ковдрі також були помітні сліди світлого кольору.

Оперативники вилучили шматок ковдри, дві ганчірки та дитячу майку, які належали потерпілій, зі слідами світлого та темно-бурого кольорів.

Підозрюваний Дем'ян Гнида вчинив злочин, який відноситься до категорії особливо тяжких злочинів. Надалі він міг ухилитися від слідства, перешкоджати встановленню істини у кримінальній справі або продовжувати свою злочинну діяльність. За таких обставин, помічник прокурора Черняхівського району Микола Комісаренко вважав за необхідне підозрюваного взяти під варту. Цього ж дня Гниду помістили під варту до камери тимчасового утримання для встановлення особи.

III

Обличчя Катрусі від сліз зробилося темно-червоним і понурим. Вона постійно терла кулачком сіро-зелені очі. На злегка похилі плечі спадало каштанове волосся, дугоподібні брови нервово сіпалися. З-під

коротенької картатої спіднички виглядали загострені оголені колінця, на лівому – виднівся шрам у вигляді кола – упала в дитинстві.

– Катрусю, ти не хвилюйся і не соромся, – спокійно мовив капітан міліції Стоколос. Ти повинна усе відверто мені розповісти. Про цю розмову, окрім нас двох, ніхто не знатиме.

Катруся шморгнула гострим носиком, витерла зволожені, червоні від сліз очі, поклала на стіл руки і подивилася на Стоколоса чистими, як вранішня роса, очима.

– Скажи, скільки тобі років, де навчаєшся, чи дружиш з хлопцями?

– Цієї весни мені виповнилося шістнадцять років. Навчаюся у дев'ятому класі Красилівської загальноосвітньої школи. Стосунки з однокласниками нормальні, проте з хлопцями ніколи не дружила.

– А які в тебе стосунки з батьком?

– З самого дитинства стосунки були складні. Батько постійно ображав маму, кричав на неї, погрожував побиттям, а інколи не стримувався і бив шкіряним паском. У десятирічному віці батько почав мене брати з собою до бабусі, яка мешкала в селі Нехаївка. У гаражі він показував мені людський скелет, розповідав про сенс людського життя. Мовляв, життя людини нічого не варте і після її смерті не залишається нічого. Тоді я дуже перелякалася і з того часу почала боятися батька. У гніві він кожного разу заявляв, що нас з мамою повбиває. У такі хвилини перед моїми очима поставав оголений скелет. Мені неодноразово снилися труни з покійниками. Та одного разу скелет кудись зник. Куди тато його подів, не знаю, але я його більше не бачила.

Через три роки, коли ми з Черняхівська переїхали жити до Красилівки, батько показав мені людські черепи, які зберігав у сараї. І знову чомусь говорив про життя і смерть людини.

Уже коли я підросла, батько став до мене чіплятися. Я почала здогадуватися, що він хоче вступити зі мною в статеві стосунки. З порнографічних журналів, котрі показував, я вже знала, як кохаються чоловіки з жінками. Я просила батька цього не робити, так як мені було бридко й огидно, чинила опір, але батько погрожував фізичною розправою, нагадував про людський скелет і череп. Кричав, що повбиває нас обох з матір'ю і поховає в лісосмузі.

Вперше я вступила з батьком у статеві стосунки влітку, коли мені виповнилося тринадцять років. Увечері мама пішла полоти город, батько взяв мене за руку і силоміць завів до своєї кімнати, де почав роздягати. Я намагалася покликати на допомогу маму, але він затулив мені рукою рота і пригрозив, що вб'є. Знову нагадав про людський скелет та череп. Пригрозив, мовляв, піде від нас і ми помremo голодною смертю. Я намагалася вирватися і втекти, але він силоміць оволодів мною. Від сорому і безвиході я затулила обличчя руками і заплакала.

– Ти не намагалася розповісти мамі, а чи в школі вчителям?

– За вчителів і мови не могло бути. Про таке сором було й говорити. Мамі також не розповідала – він обіцяв або покинути нас, або вбити. Через деякий час я знову була згвалтована батьком. Спочатку він мене умовляв, потім заспокоював, мовляв, вдруге не буде так боляче, як за першим разом. Гвалтував у своєму ліжку, приходив до мене в кімнату. Одного разу під час статевого акту, мама прокинулася і пішла до вбиральні. Я кинулася втікати з його кімнати. Мама влетіла до кімнати батька і не своїм голосом вигукнула: «Ти свою рідну дитину гвалтуєш? Та чи ти при своєму розумі?» Батько удавано обурився, мовляв, що ти мелеш? Тоді мама зайшла до моєї кімнати, заспокоїла і попросила все розповісти. Я зізналася їй про все, як на духу. Вона сказала, що сьогодні ранком прибула бабуся Таїсія. Після цієї розмови, вона підійшла до мене і спитала: «Чи все це правда?» У відповідь я їй нічого не сказала. Мені зробилося дуже соромно – схопила портфелік і побігла до школи.

– А однокласницям ти не розповідала про це?

– Одного разу зі своєю подругою Тонею Карпусь я домовилася піти на танці до сільського клубу. Коли прийшла до неї додому, раптом лив сильний дощ. Ми залишилися вдома – слухали музику, ласували морозивом. Коли в кімнаті залишилися вдвох, я обережно завела з Тонею розмову на інтимні теми і поцікавилася, чи були в неї статеві стосунки. Вона категорично заперечила: в інтим ніколи і ні з ким не вступала. «А чому ти питаєш?» – поцікавилася. Тоді я призналася, що мене постійно гвалтує батько. При цьому попросила, аби нікому і ніколи не розповідала. Коли про це дізнається батько, він мене просто вб'є.

Деякий час тому батьки знову посварилися – тато до маминої шії приставляв ножа. Я тоді страшенно злякалася і почала захищати неньку. Батько розлютився і вдарив мене по обличчю. Наступного дня, коли він пішов на роботу, в село приїхала міліція. Мама не стерпіла більше знущань, пішла до міліції і розповіла про батькову погрозу вбивством, водночас і повідала про те, що мене гвалтує більше року.

IV

Докія Овер'янівна сиділа розгублена і відчужена. Здавалося, буцім з неї вирвали серце, а по душі хтось невидимий пройшовся чоботом. Життя ніби втратило сенс. Однак на її руках була шістнадцятирічна донька і дворічний синок. Заради них і мала жити.

– З Дем'яном ми прожили п'ятнадцять років, – так Докія розпочала свою сповідь, – познайомилися у Черняхівську через чоловіка рідної

сестри свекрухи. Спочатку ніби й на лад все йшло. Та потім почали виникати сварки. «Не звертай уваги, – заспокоювала свекруха, – ліжко помирить». Ці сварки я терпіла, коли ми ще жили в Черняхівську і коли переїхали до Красилівки, а згодом терпіти не стачило сил. Вихованням доньки спочатку займалася я, Дем'ян теж інколи брав «участь» у вихованні – сварив Катрю за будь-які дитячі провини. Сварки виникали з будь-яких причин. Йому постійно все було не так. Коли донька досягла десятирічного віку, чоловік почав її брати в гараж, їздив з нею до бабусі. Десь рік з тому Катря зробилася замкнутою, нічого не розповідала і почала страшенно боятися батька.

- Скажіть, а як донька навчалася у школі?
- Оцінки траплялися і добрі, і відмінні. Мала похвальні грамоти. Її однокласники – хлопці й дівчата шанували і поважали.
- Які у вас були стосунки з чоловіком останнім часом?
- Сварки досить часто закінчувалися погрозами що він зживе мене з цього світу. А ще зраджував – один час шлюб висів на волосинці. Я хотіла розірвати та подумала-подумала і вирішила дати йому останній шанс. Він розумів: коїть зле, кожного разу вибачався, клявся, мовляв, це востаннє. Я вірила йому і вибачала – хотілося аби в доньки був батько. Коли народився син Андрій, чоловік ніби трохи заспокоївся, а потім знову пішов по кривій, почав залицятися до чужих жінок. Зрештою, змирилася і сказала йому відверто: «Я хвора, вступати з тобою досить часто в інтимні стосунки не можу, знайди собі здорову жінку і живи з нею хоч і кожного дня». Розуміла: на цьому ґрунті чоловік звихнутий. Вже давно збирає та переглядає журнали з порнографічними знімками. Рік тому придбав телевізор та приставку до нього і почав дивитися порнографічні фільми. З часом я звернула увагу на дивну обставину: то чоловік увесь час сварив доньку, а це не те, що не сварить, а почав приділяти багато уваги. Купив їй новий одяг, програвач, мобільний телефон. Одного разу почав гримати на мене, Катруся заступилася. Що мене вразило, він її послухав, заспокоївся і пішов геть. Коли я запитала в нього, мовляв, що це все значить, Дем'ян сказав: нехай Катря вчиться командувати чоловіками. Потім почав «виховувати» доньку. Через два тижні хтось з однокласників зателефонував Катрусі на мобільний телефон. Чоловік дуже ревниво поставився до цього дзвінка і знову вчинив сварку. Потім почав «виховувати» доньку. Зрештою, зауважив мені, що в доньки з'явилися друзі, які можуть негативно на неї вплинути.

V

Коли наступного дня Богдан Стоколос прибув на роботу, з'ясувалося: ув'язнений Дем'ян Гнида вночі у камері тимчасового утримання намагався накласти на себе руки. На службі в добовому

наряді чергував тоді старшина міліції Володимир Юрківський. За хвилину старшина доповідав Стоколосу:

– Через деякий час я помітив: Дем'ян Гнида зник з поля зору. Тоді я ближче підійшов до вхідних дверей камери і побачив: ув'язнений стоїть на лаві і під стелею щось вимахує руками. Я швиденько побіг до кімнати чергової частини, взяв ключ, відімкнув двері і побачив: заарештований намагається покінчити життя самогубством. На шиї у нього була петля. Я хутко наблизився – він аж розгубився. Спочатку підняв його, а потім стягнув, відірвав шнурок з камуфляжної куртки, на якому він збирався повіситися. Дем'ян був збуджений і знервований. На моє прохання заспокоїтися, вигукнув: «Я не хочу жити! Давай зробимо так: я на тебе ніби вчиню напад, а ти мене застрель. Я не хочу сидіти у в'язниці. Те, що я скоїв з донькою, у тюрмі не пробачають. До педофілів за ґратами ставлення особливе».

– Зараз він трохи заспокоївся? – уважно вислухавши старшину, запитав Стоколос.

– Я подивився у вічко: саме сидів, похнюпивши голову.

– Заведіть його сюди! – наказав Богдан Михайлович.

Міліціонер відімкнув камеру, кинув:

– Ув'язнений Гнида, на вихід!

Коли Дем'ян переступив поріг, міліціонер додав:

– Обличчям до стіни! Руки за спину!

Коли завели Дем'яна, впізнати його було важко – за ніч перебування куди й поділися упевненість і бравада. Обличчя – похмуре, волосся на голові скуповджене, тернові очі блукали в пониззі.

– Ув'язнений Гнида, ви звинувачуєтеся у замахові на вбивство своєї дружини Докії Овер'янівни. Перебуваючи в стані алкогольного сп'яніння, ви вчинили сварку, під час якої у словесній формі виголошували погрози щодо її вбивства.

Дем'ян Гнида закрутив головою:

– Я не хотів її вбивати. Я хотів лише залякати.

– Тоді чому до шиї приставляли ножа?

– П'яний був, пане начальнику. Винний. Проте вбивати Докію аж ніяк не збирався.

– За місцем свого проживання ви зберігали вогнепальну зброю, бойові припаси та вибухові речовини без передбаченого законом дозволу. Згідно з висновком вибухотехнічної експертизи ви вдома утримували порох, який відноситься до вибухових речовин металльної дії.

– Пане начальнику, – Дем'ян поклав свої великі руки на коліна, – ви краще за мене знаєте, в який ми час живемо. На кожному кроці – вбивство, рекет, напади. Тільки й чуєш: там когось обікрали, там вбили, там зарізали. З метою самооборони я тримав у себе цю зброю.

– У вас вилучено штик. Він відноситься до холодного виду зброї

колючої дії. Скажіть, яким чином він потрапив до вас? До речі, під диваном, на якому спить дружина з немовлям, у зібраному вигляді ми виявили мисливську рушницю.

– Після смерті мого діда Михайла Гордійовича Грузного цей штик дістався у спадок. Мисливську рушницю я також взяв у господарстві свого дідуся.

– Ви повинні були отримати передбачений законом дозвіл. Такий дозвіл у вас є?

– Брехати не буду, пане начальнику. Такого дозволу у мене немає.

– У ваших діях вбачається адміністративне порушення, за яке наступає адміністративна відповідальність.

– Під час огляду місця події було вилучено ніж у чохлаі.

– Так. Я хочу сказати, то був мисливський ніж. Придбав його в мисливському магазині приблизно в 1993-1994 роках, як член Спілки мисливців та рибалок. Заводським райвідділом міліції міста Черняхівська мені було надано дозвіл на право зберігання та носіння зброї.

– Гаразд. З цим можна погодитися. Тепер поясніть таке. У вашій оселі було виявлено та вилучено череп і фрагмент черепа. Згідно з висновком експерта череп з нижньою щелепою належав людині чоловічої статі. Це могла бути людина віком п'ятдесят плюс дев'ять років, з давністю поховання більше сорока років тому.

– Ви, можливо, в це не повірите, але обидва черепи я знайшов 1985 року на полі біля лісу поруч з селищем Любеч Ріпкинського району.

– І – найголовніше. Про це прикро і боляче говорити. Із застосуванням погроз та насильства, використовуючи безпорадний стан потерпілої, ви ґвалтували свою малолітню доньку. Ви, Дем'ян Гнида, звинувачуєтеся у скоєнні тяжкого злочину.

– Не ґвалтував я рідну доньку, пане начальнику. Ну чи міг би я полізти на свою рідну дитину?

– Ми, правоохоронці, оперуємо лише фактами. Ось висновки цитологічної експертизи, – Богдан Стоколос вийняв з теки папірці. – На ганчірках, майці і шматку ковдри, які ми у вас вилучили, виявлено сперму, що належить вам, з домішками вагінальних епітелій Катрусі.

– На правах чоловіка я вступав у статеві стосунки з дружиною. Вона певне, й скористалася цими ганчірками. І ці виділення можливі й від мене та дружини.

VI

Головний лікар швидкої медичної допомоги Венедикт Антонович Яремчук був заклопотаний, однак Богдана Стоколоса прийняв у першу чергу.

– Дем'ян Гнида працював у нас водієм десятої бригади психіатричної спеціалізованої швидкої допомоги. Зі слів медиків достеменно знаю: на роботу взимку їздив маршруткою, а у весняно-осінній період – велосипедом. Не було жодного випадку, щоб на роботу він не те, що не з'явився, а навіть запізнився. Навпаки – кожного разу приїздив на годину раніше. Відстань з Красилівки до Черняхівська невелика, якихось 25 кілометрів. Пам'ятаю: завжди ходив у камуфляжній формі, з собою носив величезну валізу. Що вже в ній було, ми ніколи не допитувалися. Та одного разу хтось із наших працівників побачив у валізі чорну плетену шапочку з прорізами для очей. Навіщо він її носив з собою, ми не розпитували. За характером Дем'ян Гнида – здебільшого мовчазний. Більше слухав, ніж говорив. А після отого прикрого випадку на перехресті, коли карета швидкої медичної допомоги врізалася в легковик, Дем'ян почав їздити обережніше. Інколи своїм олімпійським спокоєм дивував самих медиків. Під'їде до перехрестя, і нехай у світлофорі горить зелене світло, він все одно зупиниться, обдивиться довкруг і тільки тоді рушає.

Ніколи мене помічали занимаючи якихось правопорушень, неадекватності в поведінці. Тільки одного разу, коли несподівано піднявся тиск і Дем'яна не допустили до роботи, він страшенно розлютився. Бігав по коридору, розмахував руками, комусь погрожував.

Коли Богдан Стоколос повернувся на роботу, саме принесли висновки амбулаторної судово-психіатричної експертизи. Розладів психічної діяльності у підсудного на період часу, до якого відносяться інкриміновані йому діяння, – вголос читав Богдан, – а також в теперішній час не виявлено. Він міг усвідомлювати свої дії та керувати ними на період часу, до якого відноситься інкриміноване йому діяння. Ознак психічного захворювання не виявлено і примусові заходи медичного характеру йому не показані.

VII

Суддя Микита Сергійович Новохацький зачитував вирок десь з півгодини. Його голос звучав чітко і обушливо, схоже він карбував кожну фразу, яка гострим боєм влучала прямисінько у серце і мами, і доньки, і бабусі. Дем'ян Гнида стояв за металевою решіткою, низько опустивши голову, переминаючись на ногах. Та ось він підвів голову і суддя спрямував на Дем'яна суворий, гнівливий погляд, сповнений ненависті і презирства.

– Дем'яна Гниду визнати винним та призначити йому покарання за частиною 2 статті 156 КК України до позбавлення волі... На підставі статті 70 КК України за сукупністю злочинів остаточно призначити

Дем'яну Гниді покарання у вигляді позбавлення волі строком на тринадцять років.

– Суддя, ти не правий! Я все одно вирвуся звідси, я вас усіх перестріляю і сам застрелюся. Я жити не буду. Я сам собі суддя!..

Дем'ян Гнида нервово кусав руки, потім збирався перегризти вени, але конвоїри вчасно схопили його, вивели з клітки і повели до виходу. Як тільки порівнялися з суддями, які сиділи за довгим полірованим столом, Гнида несподівано страшенно розлютився: несамовито кричав, почав вириватися. Він ревів, мов дикий, поранений звір.

Адвокат Марія Нижник відскочила в один бік, суддя Микита Новохацький – в інший. Все це відбувалося в якусь долю секунди. Та конвоїри одразу оволоділи ситуацією – збили з ніг Гниду і на зап'ястя зодягли ще одні наручники. На допомогу підоспіли працівники судової міліції. Правоохоронці взяли засудженого на руки і понесли до спеціальної машини, яка чекала на подвір'ї.

Через кілька хвилин Дем'ян Гнида уже перебував в ізоляторі тимчасового утримання.

VIII

Коли Катруся збиралася йти до школи, двері оселі несподівано відчинилися. На порозі стояла бабуся Таїсія.

– Здрастуйте, мої рідні! – радо обізвалася старенька і, спрямувавши погляд на онуку, додала: – Це добре, Катрусю, що я тебе застала. Я їхала і весь час думала: аби ти до школи не встигла піти. Ходімо радше до твоєї кімнати та поговоримо.

– Бабусю, – біляве обличчя Катрусі зробилося суворо-зосередженим, – у нас з мамою секретів немає. Говоріть, ми вас уважно слухаємо.

Бабуся виклала на стіл домашні пиріжечки, дістала коробку цукерок.

– Це тобі, онучко, з братиком гостинці. А це, – вона почала длубатися у невеличкій валізі. – Куди ж я його поділа? Ага, ось він! – радісно вигукнула і дістала лист, складений вчетверо. – Нічого не маю, Катрусю, можливо, в твого батька і справді глузд за розум завернув, чи, може, й взагалі втратив його. Тільки ж якщо посадять батька в допер, вам легше від цього не стане. Давай розсудимо так: якщо у в'язниці його вб'ють, ховати привезуть до вас.

Онука уважно слухала кожне бабусине слово й не розуміла до чого вона веде. Та ось бабуся Таїсія розгорнула аркуш.

– Тут я написала апеляцію до Черняхівського апеляційного суду. Перепиши, моя дитино, власною рукою і ми відправимо його за адресою.

Катруся почала читати.

Черняхівському апеляційному суду
від Гниди Катерини Дем'янівни, 10 квітня 1985 р.н.,
проживаю в с. Красилівка, вул. Миру, буд 45

Апеляція

10 березня 2000 року Черняхівський районний суд засудив мого батька Гниду Дем'яна Оксентійовича до 13 років позбавлення волі. Я визнана за даною справою потерпілою. Засудили мого батька за те, що він начебто з'валтував мене та погрожував мені та мамі вбивством.

Обдумавши всю ситуацію, яка склалася, хочу розповісти всю правду, бо вважаю, що вчинила несправедливо.

Я хочу заявити, що ніякого з'валтування щодо мене з боку батька не було, а все це я вигадала, аби помститися батькові за образи та погане до мене і до мами ставлення.

Скільки себе пам'ятаю, батько завжди до мене ставився суворо, карає за всілякі провини, сварив мене та бив. Я його боялася і завжди хотіла помститися. Батько також часто сварився з мамою, іноді бив. Мені було шкода, але я нічого не могла зробити, бо боялася.

Влітку 1998 року я познайомилася з хлопцем, і ми почали з ним спілкуватися по мобільному телефону. Про це дізнався батько, він дуже сварився, бо цей хлопець набагато старший за мене. Батько заборонив мені телефонувати цьому хлопцю, не пускав до клубу. Я образилася на тата. Ще тоді вирішила йому помститися, але не знала, як це зробити. Якось по телевізору побачила передачу, де мова йшла про з'валтування, а також там розповідали, що іноді батьки гвалтують своїх дочок. У мене почав визрівати план, щоб таким чином помститися батькові, але я ще не знала, як це зробити. Я хотіла порадитися зі своєю подругою Антоніною Карпусь, але розмови у нас не вийшло. Я їй розповіла, що мене тато гвалтував, але не зізналася, що це помста з мого боку, бо цього не було.

10 жовтня 1998 року у нас вдома виникла сварка. Батько почав сваритися з мамою, а потім побив її і мене. Я дуже образилася за це на батька і погодилася з ньенькою, що треба заявити про батькові погрози до міліції. Наступного дня мама викликала працівників міліції. Мамі вони заявили, що затримують батька на декілька днів і відпустять. Тоді я вирішила помститися батькові і зробила заяву, що він неодноразово гвалтував мене, але цього взагалі не було, я все вигадала.

Коли нас з мамою викликали до прокуратури, то попередили, що я можу відповідати за неправдиві свідчення. Я злякалася і вирішила

ТАТО ДЛЯ МЕНЕ ПОМЕР. БАБУСЯ ТАКОЖ

Віталій ЛЕУС

не відмовлятися від своєї заяви. Думала сказати правду, коли мені дадуть можливість побачитися з батьком, але такої нагоди не було. Я хотіла йому прямо в очі сказати, чому я так зробила, але очна ставка у нього була тільки з мамою. Я обмовила батька. Він мене ніколи не гвалтував, не приставав до мене. Його порнографічних фільмів та журналів я ніколи не бачила, а побачила їх під час обшуку. Єдиний раз я випадково зайшла до кімнати, коли батьки дивилися фільм, але мати, одразу вимкнула телевізор. Я тільки здогадалася, що вони дивилися якийсь заборонений фільм.

Звертаючись до суду, я хочу заявити, що обмовила свого батька, про що дуже шкодую.

Прошу суд звільнити тата від відповідальності за зґвалтування, бо цього не було взагалі.

– Перепиши, – бабуся ще раз мовила і ткнула в аркуш чорним порепаним пальцем, – а тут поставиш свій підпис.

– Ану дайте і я прочитаю, що там написано, – сумно зітхнула Докія.

Прочитавши, мовила:

– Мамо, як вам не соромно? Здається, наш біль трохи притупився, а ви ще сиплете сіль на рану.

– Я гадала, ви мене підтримуєте, – Катруся білим кулачком витерла непрохані сльози, які скотилися на круглі, мов м'ячики, щоки.

– Відтепер у мене немає бабусі Таїсії. Вона для мене померла. Тато помер ще раніше.

2008.

КІЛЕР ДЛЯ ЧОЛОВІКА

I

Валерія і Артур познайомилися на весіллі своїх друзів – були свідками. Вона – середнього зросту, кругле, миловидне обличчя обрамляло довге темно-русяве волосся, на обох щоках маковим зерням розсипалися родимки. Зодягнена в темно-синє кашемірове пальто з коміром з хутра, сині джинси, високі замшеві чобітки вишневого кольору, спортивну шапку. Він – трохи вище середнього зросту, кремезний. На обличчі, схоже, жодної зайвинки: прямий ніс, повні уста, темні очі, таке ж, як і в неї, темно-русяве хвилясте волосся. Одягався скромно, але зі смаком: чорна куртка з капюшоном, синій светр, чорні джинси, коричневі зимові чоботи. Валерія уже з першого погляду запала Артурові в душу. Рік зустрічалися, згодом побралися. Одна за одною народилися

дві доньки – спочатку у білий світ прийшла Діана, а згодом – Єфимія. Старшенька була більше схожа на маму, а меншенька – на тата. Росли допитливими, проте слухняними, успішно закінчили школу.

Наприкінці вісімдесятих двадцятого століття, коли в державі почали ламатися порядки і людям дозволили займатися приватним підприємництвом, Артур і Валерія відразу вловили свіжий запах, тонко зорієнтувалися і запровадили маленький сімейний бізнес. Взяли кредит у банку, купили беушну автівку. Їздили по селах, скуповували свиней, телят, корів: забивали, доставляли на ринок і продавали. Механізм з часом було чітко відрегульовано і небавом все пішло, немов по маслу. Виплатили кредит. На околиці міста придбали одноповерховий кам'яний будинок. Збудували сарай з гаражем. Купили ще одну, хоч і беушну, але майже новеньку автівку. Видали заміж двох доньок, обом справили весілля. Про чорний день в загашнику мали три тисячі доларів.

Тільки б жити і радіти. Та ось Артур помітив: дружина останнім часом почала повертатися із запізненням. Мало того, від неї все частіше віддавало спиртним. Непитущий Артур цей запах вловив одразу. Чоловік спочатку не надавав особливого значення, та коли це перейшло в систему не стримався:

- Ти і сьогодні затрималися?

- Затрималася, – в обличчя чоловіка дихнула перегаром. – У Мальвіні день народження справляли.

Кожного разу вона віднаходила все нову причину. То вшановували чоловіків, то відзначали міжнародний жіночий день, то знову там у когось день народження випав. І надалі Валерія мало не щодня поверталася додому п'яною. У такі хвилини розмовляти з нею було марно. «Вранці проспиться, прохмелиться, отоді і поговоримо», – міркував про себе. Але вранці аж ніяк не випадало поговорити. Артур вставав рано, пив на кухні чай і прошкував до гаража заводити автівку, аби завчасно підвезти на ринок м'ясо. Якщо інколи і вдавалося поговорити, то дружина клялася, біла себе в груди, мовляв, це востаннє, більше подібне не повториться. Та минав день, два, про свої клятви та обіцянки вона швидко забувала і все розпочиналося спочатку.

Потрібно знову було щось робити. Чоловік нарешті вмовив, аби вона звернулася за медичною допомогою. Валерія не суперечила. Один раз на півроку закодувалася від алкогольної залежності. Артур не міг нарадуватися: дружина зробилася палким противником спиртного. Якщо навіть проходить мимо горілчаного магазину – відвертає погляд. В оселі запанували мир і спокій, а головне – додому поверталася вчасно і тверезою.

Однак так тривало недовго. Через два місяці вона зірвалася і все розпочалося спочатку. Після цього чоловік влаштував Валерію до пси-

хіатричної лікарні. Повернувшись додому, затихне на якийсь час, та потім знову береться за старе. Одного разу Артур зробив для себе неприємне відкриття – зменшуються спільні грошові заощадження. Вона їх брала, а потім на день-два, а інколи на цілий тиждень зникала з дому. Чоловік спочатку розшукував дружину. Відшукавши, посеред ночі, п'яну привозив додому. Та коли пересвідчився, що це справа даремна, перестав і розшукувати. А коли таки поверталася, займався «вихованням» – пускав у хід кулаки. Та коли й це не допомогло, за час її відсутності, в будинку і хвіртці поміняв замки. Однак якимсь дивом їй все ж таки вдавалось проникати до оселі. Такі «відвідини» були недаремні – Артур помітив: зі сховку зникли дві тисячі американських доларів. Його гніву не було меж. Наступного разу, коли вона посеред ночі знову повернулася додому п'яною, вигнав з хати.

II

Валерія торгувала м'ясом на двох ринках – Центральному і Михайлівському. Центральний ринок містився далеченько від оселі, а Михайлівський відкрився нещодавно в новому мікрорайоні, що майже поряд з будинком. Донедавна м'ясопродукти з ринку на ринок перевозив Артур. Та відколи вони посварилися, Валерія перестала звертатися за допомогою чоловіка. Функцію доставки м'яса виконував таксист Вакула Шемендюк. За віком він був значно молодший за Артура і справляв приємне враження: культурний, ввічливий, з почуттям гумору, машину водив досить акуратно, рухи спокійні і виважені. Вакулі подумалося: якщо ця жінка займається торгівлею, та його послугами користуватиметься регулярно, він не бажав би втрачати такого клієнта. Коли вивантажували м'ясо, таксист дав про це зрозуміти.

Валерія охоче погодилася, записала номер мобільного і запевнила: у разі необхідності телефонуватиме тільки йому.

Вона не примусила себе довго чекати. Через тиждень рівно о восьмій обізвався його мобільний:

- Вакула ?
- Так!
- Це Валерія телефонує. Ви мене на ринок підвозили, пам'ятаєте?
- Так-так, звичайно, пам'ятаю. Доброго дня. Ви хочете замовити таксі?

- Якщо можна, під'їдьте до Центрального ринку.
- А чому ж і ні? Я якраз вільний.

Коли вони зустрілися, Вакула жажнувся: під правим оком Валерії стиглою сливою завис синець.

- Вибачте, хто це вас так? – не стримався таксист.

- Та хто ж, як не коханий чоловік, – мовила вона роздратовано.
- Якщо б'є, значить, любити, – відбувся жартом Вакула, а про себе подумав: «Певне, було за що. Даремно не бив би».

Коли новий знайомий Валерії перевіз товар на Михайлівський ринок, вона розраховалася. Та Вакула помітив: жінка не збирається залишати таксі. Вона, мабуть, щось має сказати, та ніяк не зважається. Але її неквапливість була так недоречна. Він щойно отримав виклик від свого товариша – відвезти тещу на залізничний вокзал. Все ж не стримався:

- Ви щось маєте мені сказати?
- Так, маю, – мовила спокійно і перейшла на понижений реєстр, – я вам зараз скажу, але прохання: ніде і нікому про це не говоріть. Нехай це буде нашою маленькою таємницею.

- Обіцяю.

- Ви мене запитували про синець під моїм оком. Це все справа рук мого чоловіка. Та це ж тільки на обличчі, а якби я роздяглася... Майже все моє тіло в таких синцях. Терпіти його вже більше не сила. На старість геть з глузду з'їхав – ревнує до кожного стовпа. Замки в будинку поміняв, мені тепер жити ніде, не можу зайти до власної оселі. Я вас дуже прошу: найдіть кілера для мого чоловіка. Я гарно заплачу.

Вакулу Шемендюка немов хто обухом по голові огрів. Він чекав чого завгодно, тільки не цього. Думки в голові змигнули, немов у калейдоскопі. «Треба погоджуватися, – подумав, – якщо я відмовлюся, вона неодмінно знайде іншого і чоловіка таки вб'ють. Потрібно не дати розігратися цій трагедії». І тоді Шемендюк упевнено відповів:

- Так. У мене є такий знайомий. Він щойно із зони вийшов. Я вас з ним неодмінно познайомлю. Тільки давайте іншим разом. Зараз я поспішаю на виклик.

III

Начальник карного розшуку Черняхівського обласного УВС підполковник Арсірій, дізнавшись про замовне вбивство, одразу викликав до себе інспектора карного розшуку в особливо важливих справах капітана міліції Богдана Стоколоса. Інспектор, переступивши поріг, забачив у кабінеті молодого чоловіка в чорній шкіряній куртці на «блискавці», великі руки робочої людини лежали на столі. Поряд виднівся шкіряний кашкет чорного кольору.

- Знайомтеся, – підполковник Арсірій кинув поглядом на незнайомця і представив його Стоколосу. – У товариша для нас є дуже важлива інформація.

Вакула Шемендюк слово в слово ще раз переповів все те, про що хвилину тому розповів підполковникові.

- Вона вже двічі прохала мене, аби я знайшов кілера для її чоловіка. Спочатку подумав, жартує. Та згодом переконався: налаштована серйозно. Мовляв, він їй не дає спокійно жити – б'є, міняє замки, не впускає до оселі. Доводиться перебиратися через двометровий паркан. Будинок належить обом – купували разом. Спочатку, аби вона не попрохала виконати це «замовлення» когось іншого, я заспокоїв: мовляв, такий чоловік є, але вбивати він не буде, тільки поговорить. Однак у подальшій зустрічі вона була категорична: тільки вбити! Коли говорила, хоч і перебувала у стані алкогольного сп'яніння, проте звіт своїм словам давала. Я пообіцяв наступного разу повідомити номер мобільного телефону кілера.

- Зрозуміло, товаришу Шемендюк, – мовив Арсірій і повернув обличчя до Стоколоса, – справа, як бачимо, дуже серйозна. Доведеться, Богдане, тобі за неї братися.

IV

У другій половині дня мобільний Стоколоса нарешті озвався:

- Доброго дня. Це Валерія турбує. Пам'ятаєте, вам про мене розповідав таксист Вакула?

- Так, розповідав, – жваво відповів Стоколос.

- Ви готові зі мною зустрітися?

- Без проблем. Я чекатиму вас в білому «Мерседесі» на стоянці поряд з Центральним ринком.

- Домовилися. Виходжу.

Богдан Стоколос увімкнув радіо. Полинула закордонна мелодія.

Та коли побачив, як до автівку спрямовує ходу середніх років жінка в болоньєвій куртці, в'язаній шапочці червоного кольору і джинсах, радіоприймач вимкнув одразу. Техніки подбали зарані: в салоні авто було встановлено відеокамеру з мікрофоном.

- Дозвольте?- у віконці змигнуло миловидне обличчя з червоними щічками.

Стоколос відчинив дверцята:

- Сідайте, будь ласка.

Жіночка гайнула до салону і щільно, аби ніхто не підслухав їхньої розмови, зачинила за собою двері.

- Добрий день. Це я вам телефонувала.

- Розповідайте, які у вас проблеми?

- Таксист вам не говорив?

- Розкажіть у двох словах.

- Мого чоловіка потрібно прибрати.

- Повністю?.. Так?..

- Так, повністю. Без нічого. Раз – і все, і немає чоловіка.
- Як швидко це потрібно зробити?
- Чим швидше, тим краще.
- Це можна, скажімо, зробити завтра.
- Мене цілком влаштовує.
- Але потрібна ваша допомога.
- Що від мене потрібно?
- Вдома такі замовлення я не виконую. Все це краще зробити за межами будинку.
- Зрозуміло. Сьогодні вдома його не буде, це точно, а ось завтра буде.
- У нього є машина?
- Так. Сьогодні він виїжджав з гаража уранці, повертатиметься увечері.
- Мені обов'язково потрібно фото. Я не можу працювати всліпу. До речі, скільки ви збираєтеся заплатити?
- Дві тисячі доларів. Але і гроші, і фото я повинна взяти вдома, саме тоді, коли його не буде. Останнім часом чоловік стежить за кожним моїм порухом, кожним кроком. Навіть на роботі, я відчуваю, як за мною стежать його найманці. Коли я щойно виходила, сказала людям: йду до вбиральні.
- Гаразд, будемо вважати, ми домовилися. Мені потрібна фотокартка. На зворотному боці зазначиш номер автомобіля і марку. Крім цього, звичайно, задаток, – «кілер» перейшов на «ти».
- Але мені потім потрібні будуть гарантії, аби я переконалася – мого чоловіка уже немає на світі.
- Що ти розумієш під гарантіями?
- Ланцюжок з шиї з хрестиком і ключі від будинку.
- Слухай, давай ми зробимо так. Завтра зустрічаємось, ти мені передаєш те, що я просив. То як же нам краще зустрітись? На роботу коли приходиш?
- О дев'ятій я вже тут.
- Гаразд. Я сюди їду о пів на десяту. І ти все це мені передаси.
- В цей час не бажано. А раптом він біля мене стоятиме? Тоді я не зможу з тобою зустрітись.
- Добре. Тоді домовимось на десяту ранку. Якщо тебе не буде, я зателефоную.
- Домовилися.
- Думаю, вночі, коли він спатиме, візьмеш його фото. Тільки аби воно було не застаріле, більш-менш свіже. І щоб обов'язково це був портрет.

Наступного ранку Валерія рівно о десятій вибрала вільну хвилинку і побігла на зустріч.

- Що трапилось? – стурбованим голосом запитав Богдан Стоколос, забачивши занепокоєний вигляд замовниці.
- Як стояла на базарі зодягнуеною, так і кочую.
- Чому?
- На День армії ми всі базарні жінки посиділи, погуляли. Прийшла додому, він також з гаража повернувся під хмелем, одразу поліз битися. Вибігла на подвір'я, викликала таксі, поїхала до дочки. То в однієї ночую, то іншої. Ось так і катаюся вже цілий тиждень. Знову поміняв замки до хати, тепер до власного помешкання не можу потрапити. У дітей немає його фотокартки. Гроші я позичила.
- Слухай сюди. Завтра він виїжджатиме з гаража?
- На сто процентів. Десь так з п'ятої до шостої ранку.
- Яка в нього машина?
- Синій «Фольксваген» з будочкою, такий собі, знаєш...
- А номер бокса?
- Ніби шостий, а так 159-й. Точно пам'ятаю.
- Домашня адреса?
- Вулиця Червона, 78.
- Точніше, де гараж?
- У двадцять восьмому кооперативі, біля обласної лікарні.
- Якщо все буде нормально, чекай мого дзвінка. Я зателефоную тобі завтра вранці. М-да, а в що він зодягається?
- Курточка або чорна, або коричнева. Чисто коричнева.
- Шапка?
- Шапка в нього дерматінова, під шкіру із закачаними навушниками. Сам середнього зросту. Вулиця, на якій мешкаємо, неподалік церкви. Ти її об'їжджаєш і перед тобою вулиця Червона, квартал угору піднімається. Номер будинку ти вже знаєш, паркан зеленого кольору. З дому виходить з п'ятої до шостої. О сьомій на Центральному ринку вже має забрати м'ясо. Краще буде прибрати, коли він буде в гаражі. Все було б чотко і без свідків.

V

До кабінету підполковника Арсірія запросили Артура Васильовича Куліша. Людині за свої сорок п'ять років вперше довелося завітати до обласного управління внутрішніх справ. З перших хвилин почувався ніяково: озирався по боках, був блідий і знервований. Оперативники зустріли його по дорозі до гаража, пред'явили посвідчення і попросили проїхати з ними.

Розмову почав підполковник Арсірій:

- Вельмишановний Артуре Васильовичу, ми вас запросили до обласного управління не даремно. Справа в тому, що ваша дружина Валерія Іванівна Куліш, якщо я не помиляюся, – підполковник подивився в папери.

- Так-так, – ви абсолютно правильно сказали, – на знак згоди кивнув головою запрошений.

- Валерія Іванівна «замовила» вас. Ви сьогодні, даруйте на слові, повинні бути, – Арсірій замовк, скосив у бік погляд, намагаючись підібрати слово пом'якше, але підібрати, певно, не зміг і додав, розвівши руки: – Ви доросла людина, самі розумієте.

- Так, розумію, – нараз зблід і відсахнувся до стіни, – ви хотіли сказати, що мене сьогодні мають вбити?

- Ви абсолютно правильно зрозуміли.

- Знаєте, – плечі нервово пересмикнулися, – останнім часом ми й справді живемо з нею дуже погано – сваримосся, б'ємося. І причиною цьому тільки одне – чарка. Правда, інколи й вдома не ночує. Що трапилось з нею – просто не знаю. Але, щоб вона мене... Ні, – захитав головою. Я навіть такого слова не можу вимовити. У таке неможливо повірити. Валерія не здатна на це.

- Гаразд, – миролюбно продовжував Арсірій. – Ми трохи розкриємо карти. На ваше щастя, Валерія Іванівна шукала кілера серед працівників міліції. Ми зараз ввімкнемо відеозапис і ви самі переконаєтеся. Але одне прохання: все це повинно бути суворо конфіденційно. Про це ви ніде, ніколи і нікому не повинні говорити.

- Обіцяю.

- Богдане Михайловичу, – Арсірій звернувся до Стоколоса, – увімкніть, будь ласка, відео.

На моніторі змигнув салон автівки, потім проступили дві постаті – Богдан Стоколос і Валерія Куліш.

- Як ви здогадалися, – іронічно усміхнувся підполковник, – роль кілера взяв на себе наш інспектор карного розшуку.

- Не може бути, – прошепотів Артур зблідлими вустами.

- Отже, слухаємо уважно, – підкреслив Арсірій.

Чоловік замовниці, мов загіпнотизований, дивився на монітор.

«- Таксист вам, що, не говорив, – здивувалася Валерія.

- Скажіть у двох словах.

- Мого чоловіка потрібно прибрати.

- Повністю?.. Так?..

- Так. Повністю. Без нічого. Раз – і все! І не має чоловіка.

- Як швидко це потрібно зробити?

- Чим швидше, тим краще...»

- Мені, здається, досить, – мовив підполковник Арсірій. – І так все зрозуміло.

Богдан Стоколос натиснув кнопку, екран згас.

Артур Куліш ще деякий час сидів мовчки, нахиливши голову, зрештою, заплакав. Нерви не витримали. Неквапом дістав хустину, витер зволожені очі.

- Може бути. Одного разу під подушкою у неї я знайшов молоток. Мабуть дійсно хотіла мене вбити. Відтоді, хоч ми і спали у різних кімнатах, двері до своєї спальні на ніч я завжди замикав.

- Ви ніколи не звертали уваги на психічний стан своєї дружини?

- Я гадаю, стан нормальний. Та коли вип'є, стає агресивною і неврівноваженою – кидається на мене, починає сикатися з кулаками.

- Чи погрожувала вам дружина і якщо так, то як саме?

- Кривити душею не буду: не погрожувала ніколи.

- З якою метою вона намагалася вас позбутися?

- Не знаю. Можливо, я їй заважав. Вона прагнула більш вільного життя.

- Гаразд, у такому випадку, ми вимушені сказати таке: сьогодні ви ніде не повинні світитися – ні на роботі, ні на вулиці, ні, тим більше, вдома.

- А де ж мені подітися? – розгублено мовив Артур. – Хіба що переночувати в гаражі. Морози вже спали. Там у мене електроплитка є, обігріюся. Пересплю на дивані.

VI

Весь день Артура на роботі не було. Ним цікавились, деякі намагалися розшукувати, підходили і до Валерії, запитували, але куди він подівся, вона не мала уявлення.

- Ночував вдома, ранком о п'ятій, як і завжди, підвівся, випив кави і пішов до гаража. Більше я його не бачила. Можливо, машина зіпсувалася, – додавала стиха.

Рівно об одинадцятій задзвонив мобільний. Валерія наслухала знайомий голос:

- Я чекаю при вході на Центральний...

- Гаразд, – вона скинула халат і чимдуж побігла на автостоянку. З правого боку стояв уже знайомий білий «Мерседес». Відчинила дверцята і сховалася в салоні автівки:

- Ну, який результат?

- У нас результат завжди нормальний.

- Зрозуміло.

- Де друга половина?

Валерія подала гроші. Стоколос перерахував – тисяча доларів. Один в один. Учора вона також передала тисячу. Всього дві. Як дешево коштує людське життя.

Богдан Стоколос подав ключі від квартири і золотий ланцюжок із хрестиком.

- А гроші були при ньому? Повинні ж були бути гроші.
- Не було.
- Чи ви не дивились?
- Я не дивився.
- Гаразд. Він де, в гаражі?
- Та яка різниця? Був чоловік і немає. Пропав без вісті.
- Ясно.
- Ти зачекаєш днів зо три, – почав Стоколос, – потім підеш в ментовку, напишеш заяву про зникнення. Я не знаю тебе, ти не знаєш мене.
- Боже спаси. Ніколи і в очі не бачила.
- Га?
- Ніколи в очі не бачила.
- Добре, тоді домовилися. А ти куди зараз, до дочки?
- Та ні. Мені тепер потрібно додому їхати. Оптовикам треба борги віддати. Одному десять тисяч, іншому – чотири. Гроші вдома були, тільки він взяв і переховав. Потрібно шукати. У нас сарай двоповерховий. Це ж треба все перерити.
- Гаразд. То вже твої проблеми. Щасливо!

VII

Повернувшись додому, Валерія все перерила. Але грошей ні в оселі, ні в сараї так і не знайшла. З горя випила склянку горілки. Відрізала шматок свіжого сала, зробила бутерброд. Закусила. Знову випила, та цього разу закусувати не стала. Увімкнула телевизор. По Черняхівському телебаченню передавали новини. Крупним планом показали губернатора – десь там перед кимсь виступав. Обличчя випечене, пихате. Кожної хвилини здіймав руки до гори, немов диригент. Напевне, в котрий раз брехав. Потім кадри змінилися – показували обласну лікарню: німецькі фахівці привезли до Черняхівська нову медичну апаратуру. «На фіг вона мені потрібна», – подумала Валерія і вже збиралася перемкнути канал, як раптом на весь екран спалахнули титри: «Кримінальна хроніка». Це її зацікавило. Нерви скрутилися, немов у пружину. Вона вся напружилася, присіла на диван. «Сьогодні в автокооперативі за номером 28, неподалік обласної лікарні, знайдено труп невідомої людини.» У цю мить крупним планом показали «труп» – обличчям лежав до гори. Валерія зойкнула: та це ж Артур! При загиблому не було

жодних документів, – продовжував голос диктора, – особу потерпілого поки що встановити не вдалося. Ми звертаємося до всіх наших телеглядачів: якщо ви впізнали загиблого, просимо терміново телефонувати оперативному черговому Черняхівського міського відділу управління внутрішніх справ України. За номерами: 02, 61-96-10, 4-52-71. Порушено кримінальну справу. Ведеться слідство».

Валерію почало лихоманити. Вона так розхвилювалася, що не могла придумати, що його робити. Тремтяча рука знову потяглася до холодильника. Дістала пляшку горілки, налила більше ніж півсклянки. Збиралася перехилити, як пролунав міський телефон.

- Кумонько, ви вдома? – на протилежному боці жінка закричала не своїм голосом. – Це кума Рая. Ви телевізор дивитесь?

- Дивлюся. А що?

- Щойно показували... Біля гаражів обласної лікарні вбили чоловіка. Так ніби на кума схожий. Він вдома?

- Ні, немає. Скоро прийде.

- Дай Боже. А то я так перелякалася.

Тільки Валерія поклала трубку на важелі, як знову пролунав телефонний дзвоник. Телефонувала старша дочка, Діана.

- Мамо, наш тато вдома?

- Ні, немає. А що?

- Тільки по ящику показували. Біля гаражів вбили якогось чоловіка.

Ніби наш татко.

- Не хвилюйся, Діаночко. Наш татко живий, – аби більше ніхто не дзвонив – поклала трубку не на важелі, а на стіл. Взяла склянку з горілкою і випила до дна. Тільки збиралася закусити, як цього разу озвався мобільний:

- Слухаю.

- Валеріє, ти вибач, що турбую. Скажи, по правді, коли похорон?

- Який похорон? – Валерія ледь не вдавилася бутербродом.

- Та який же. Кажуть твого Артурчика вбили. І по телевізору показували. Сама бачила. Ой, горе-горе... Отакий чоловік був, – плакала жінка.

Валерія так розгубилася, що не знала, що й робити. Вона уже була й не рада, що отаке затіяла. Це ж дзвонитимуть цілу ніч. Щоб не збожеволіти, відключила обидва телефони – міський і мобільний. Прийняла ванну, після – холодний душ. Дещо заспокоїлася, збиралася лягати спати. Та раптом знову подзвонили. Але цього разу вже у двері. Валерія взула капці, накинула халат, застібала на ходу:

- Хто там?

- Це я, мамо, Єфимія. Як тільки мати відчинила двері, донька впа-
ла їй на груди:

- Ой, мамо-мамо, яке горе!.. Нашого татка вбили. Як тільки побачила по телевізору, кинулася дзвонити. Міський весь час зайнятий, а мобільний заявляє: «Абонент перебуває в зоні недосяжності». Я наїняла таксі і – хутко до тебе.

Матері ледь вдалося заспокоїти доньку. Офіційних даних про вбивство батька немає. А по телевізору мало кого показують. Прізвища ж не назвали. Йди, мовляв, додому і не переймайся.

Як за Єфимією зачинилися двері, Валерія допила пляшку. Схоже, нерви трохи заспокоїлися. Їй зараз все зробилося байдуже. Раптом біля оселі буцім щось загуло і стихло. А може, це їй здалося? Можливо на нервовому ґрунті у неї розпочалися галюцинації. Може, це вона зайвого пережила. Та ні ж. Заскреготав ключ, двері відчинилися. І Валерія обмерла... На порозі стояв Артур. Вона була настільки спантелена і ошелешена, що спочатку не могла й слова вимовити. Якби раптом розсунулися хмари і з неба полетіло каміння, менше б здивувалася. Згодом, поволеньки почала приходити до тями. Серце забилося, ноги тремтіли. Роздивилася уважніше. За Артуром зайшли двоє працівників міліції. В одному з них впізнала «кілера». Це був Богдан Стоколос. І тоді вона все зрозуміла. Простягнула руки вперед. Кайданки дзвінко клацнули, на багато років відгородивши її від людського життя.

2009

ВСЕ РОЗПОЧАЛОСЯ З УКУСУ ГАДЮКИ

Баба Йовдоха на старість сама в хаті залишилася. Два роки вповнилося, як чоловіка поховала. У Ніфарі мешкає донька, та помочі з неї, як з гуски вода. Оце, як приїздила взимку на різдвяні свята, то більше і не навідувалася. Що тут їхати? Від Ніфара до їхньої Куликівки година їзди. Баба бере попінку і, покачуючись на набряклих ногах, іде на берег річки. Кропиви тут сила-силенна, хоч косою коси. Свині її так їдять, аж прицмокують. Вона її рве голими руками і не боїться. Звикла уже. Ось і цього разу нарвала повну попінку. «Ще один кущик вирву, такий красивий, – гадкує, – і досить». Замахнулася, схопилася правицею за кущик, як нараз відчула, так неначе на голку нахромилася. Що воно таке? Коли бачить, звиваючись, у кущі терену поповзла темнокоричнева гадюка. Сама товста, голова плеската у вигляді трикутника, добре відмежована від шиї і вкрита лускою. На спині зблиснула зигзагоподібна смуга. Йовдоха ненавиділа цих плазунів. «Тільки гадюка, – розповідала їй покойна бабуся, – поїдає своїх народжених малят». А ще знала: навіть щойно народжене гадюченя вже отруйне. Йовдоха піднесла руку до вуст і почала висмоктувати і випльовувати отруту.

Коли придибала додому, витягла з колодязя цеберко води і ретельно помила руки. Про всякий випадок пішла до сільського фельдшера Кузьми Іванченка. Той порадив їхати до районної поліклініки.

– Зроду у ній не була, – категорично заперечила, – і зараз не поїду. Я не знаю й де вона.

Баба Йовдоха за все своє життя не вжила жодної пігулки. Лікувалася тільки народними методами. І цього разу, аби полікуватися від укусу гадюки, вирішила поїхати до ворожки. Наказали їй люди, мовляв, у Ніфарі мешкає така знахарка, що все лихо від людей відводить. Взяла гроші, поїхала. Вулиця, на якій вона мешкала, містилася на околиці містечка. Баба Йовдоха довго блукала, доки не знайшла. Будинок гарний, цегляний, з віконницями, вкритий шифером. Відчувається, є у господині свіжа копілка. Хвіртка з протилежного боку була на гачку. Натиснула на кнопку дзвінка.

– Йду, йду! – залунало з протилежного боку.

Двері відчинив чоловік років шестидесяти. На великій голові чорніла в'язана шапочка, був зодягнений у темно-синю бавовняну курточку з коричневими вставками, джинси і чорні мокасини.

– Вітаю! – мовила привітно баба Йовдоха.

– Здорова була.

– Скажіть, тут ворожка проживає?

– Тут. Проходь. Я зараз покличу, – чоловік напівповернувшись, гучно вигукнув: – Федорівна, тут до тебе прийшли.

– Впусти, нехай заходить, – долинуло з чорної пройми дверей, що вели до коридору.

Олександра Федорівна середнього зросту, кирпата, з сивим волоссям. У мочці лівого вуха – сережка квадратної форми. Від свого співмешканця Миколи вона була старша на десять років, але виглядала ще досить молодо. Зодягнена у сіру кофтину з довгими рукавами, довгу рясну спідницю, на ногах сині гумові капці.

Баба Йовдоха розповіла про свою біду. Ворожка запросила її до маленької кімнати – стіл, два стільці, в кутку ікона, знизу - букет пшеничних і житніх колосків. Олександра Федорівна запалила свічку, підвела голову і почала читати:

На морі окіяні лежить
Бел – горюч камень.
На тому камені змія скарапея
Песні піє.
Змії і гадюки,
Чи ви гострохвості,
Чи ви шилохвості,

Чи ви круглохвості,
Чи ви повзучі,
Чи ви гримучі,
Я вас заклинаю,
Я вас і змовляю.
Тут вам не блудити
Рабу Божому

- Як тебе звати? – запитала ворожка.
- Йовдоха.

Рабі Божій Йовдосі
Не вредити.
Вам червоної крові не жувати,
Жовтої кості не ламати,
Синіх жил не томити
Рабі Божій Йовдосі
Не в'ялити і не сушити.

Потім Олександра Федорівна ще прочитала замовляння від змії, щоб та не кусала.

- А ви знаєте, як відробити, коли корову зурочено?
- Та чому ж не знаю? Звичайно знаю. Ось вам, жіночко, свічечка. Я її з церкви на Стрітення принесла. Коли зайдете до хліва, запалите свічку, тричі обведете її полум'ям вздовж і впоперек корови, покропите хлів свяченою водою і прочитаєте:

Не я приступаю,
Господь приступає
Не я вимагаю
Нехай (тут назвеш своє ім'я)
Бог од душі лукавої
Од ворога спасає
Його худобі здоров'я хай встановляє.

- Ну, запам'ятала?
- Так, – осміхнулася Йовдоха. – Аби не забути, я по дорозі ще кілька разів прочитаю.
- Ось і добре.
- Скільки ж з мене?
- Аніскільки, – стиха мовила Олександра Федорівна.
Баба Йовдоха дістала з гаманця 50 гривень і поклала на стіл.

Ворожіння допомогло. Рука, яка була ніби аж опухла, відійшла і корова знову почала молоко давати.

Наступної суботи заявилася донька, приїхала з Ніфара.

– Як це ти, доню, й надумалася? – здивовано запитала мати. – Як приїздила взимку, після того я тебе і не бачила. Хоч би листа написала.

– Нужда примусила, мамо, – зітхнула донька. – Як воно ні роботи, ні грошей. Перебиваємося з хліба на воду.

– І чого б я там мучилася. Приїжджай сюди і живи. Воно, може, й тут роботи немає, так я завжди борщу наварю і картопельки на сковороді насмажу. Немає сала, то з огірочком піде.

– Я б і рада, мамо. Та мій же ні в яку душу. Тільки в місті.

– Це отой Тхір? І де ти його знайшла?

– Мамо, ви хоч при йому так не кажіть. Почує, образиться, – осміхнулася Лілія. – Він у мене гарячий. Кавказьких кровей. Звати його Тахір, а повністю Абдулаєв Тахір Мусеїбович.

– Ой, ма! – вигукнула мати. – Я й не запам'ятаю, не те, що не вимовлю. Це ж він у тебе азербайджанець?

– Так. Азербайджанець, але батьки його давно живуть на Україні. Народився він у Миргороді.

– Я так не хотіла, аби ти за нього заміж виходила, – зітхнула Йовдоха й мовила стримано: – А ще, доню, я б тебе просила, забудь про все і розпочни життя спочатку.

Лілія свого часу була засуджена до чотирьох років позбавлення волі. Звільнена умовно достроково за вісім місяців раніше за постановою Комінтернівського районного суду міста Харків.

– Це я, мамо, чого приїхала. Може, ви трошки нам допоможете. У нас вдома – жодної копійки.

– Скільки тобі?

– Гривень п'ятсот.

Йовдоха висунула шухляду, дістала гаманець.

– Доню, у мене всього триста гривень. Пенсію півмісяця, як одержала. Гроші потроху-потроху і розходяться. А це ще до ворожки у Ніфар їздила – мене гадюка в березі вкусила. Трохи стратилась.

– Ви, мамо, у Ніфарі були?

– Так.

– А чому ж до мене не заїхали?

– Та я поки знайшла ту Гвардійську, 2, та поки поворожила, дивлюся на годинник – час і додому їхати.

– Ну, і як там ворожка?

– Та нічого. Гарно живе. Хазяйство тримають – кури по подвір'ю ходять, під хлівом у клітках кролики, свині, правда не бачила, але чула – у хліві рохкала. Вже, мабуть, чималенька. Я ще й подивувалась: го-

родські люди, а хазяйство тримають. Молодці!

– Добре, мамо, – донька мовила на прощання. – Якщо ми з Тахіром влаштуємося на роботу, з першої ж зарплати віддамо борг.

– Та де ви там влаштуєтесь! – забідкалася старенька, – як зараз таке безробіття. По радіо кожного дня передають: заводи стоять, фабрики тоже.

– Тоді, мамо, залишайтеся здорові. Я поїхала.

– Куди так поспішаєш? Я збиралася пообідати з тобою. Сьогодні борщ з м'ясом варила.

– Іншим разом, мамо. Іншим. Мені так сьогодні ніколи, – донька поцілувала маму у щічку, помахала на прощання білою ручкою і хутко зникла за дверима.

II

О другій половині дня Лілія Чуркіна повернулася із села додому. Тахір Абдулаєв чекав її з самого ранку – був голодний і злий. Під обід до нього зайшов приятель Руслан Перемосто, циган за національністю. Не одружений, ніде не працював. Свого часу був судимий. Судимість не знята і не погашена. Руслан прийшов не з порожніми руками – приніс дві пляшки пива. Розлили по чашках, випили. Злегенька захмеліли. Та через годину хміль вивітрився, япід ложечкою засмоктало – захотілося їсти. Тахір уявляв, з якою насолодою випив би зараз склянку горілки, а потім закусив тушкованою картоплею з курячою печінкою. Та від мрій не легшало, навпаки ще дужче захотілося їсти. Під вечір повернулася Лілія. З розмальованого напівголеними дівицями поліетиленового пакета – по дорозі придбала на ринку – вийняла дві пляшки вина, великий шматок ліверної ковбаси, сало, хлібину. Руслан з Тахіром нараз пожвавішали. Почали різати хліб і сало. Пляшку розлили на трьох.

– Ну, де б ми ще так посиділи? – усміхнувся Тахір.

– Ваше здоров'я, – Руслан підняв склянку.

– Пиймо на здоров'я! – додала Лілія і випила за одним подихом.

Після того, як закусили і влаштували маленький перекур, зав'язалася невимушена розмова. Лілія розповідала про своє гостювання у мами. Маму вкусила гадюка, вона у Ніфар до ворожки їздила. Бабця з дідом по Гвардійській, 2 удвох живуть. Господарство тримають.

– Наближається, хлопці, новий рік, – затагуючись цигаркою, мовила Лілія, – непогано було б зустріти його за святковим столом. Окрім картоплі в мундирах, була б домашня ковбаска, смажене м'ясце, сальце з прорізом. Ех, та чого тільки неможна приготувати зі свинини!

– Лілія, ми з Русланом твій натяк зрозуміли. Чи не так? – Тахір перевів на Перемосто погляд.

– Чого нам цю ідею відкладати в довгу скриньку, – продовжувала Лілія, – ще коли той новий рік? А їсти хочеться кожного дня. Давайте ми її реалізуємо сьогодні.

– Гвардійська, 2 – це як раз по дорозі до мене, мовив Перемото.

Незабаром вони були вже в оселі Руслана. Той взяв з собою сокири, металевий прут, складаний ніж з ручкою червоно-жовтого кольору, господарські клітчасті валізи. Все це прилаштували на багажник велосипеда і через кладовище пішли на Гвардійську, 2 де мешкали дід з бабою. Незабаром наблизилися до подвір'я з тильного боку.

– Значить так, – розпорядилася Лілія, – ти, Тахіре, з велосипедом залишайся на вулиці, а ми з Русланом підемо.

Через хвіртку, що була в паркані, вони потрапили на подвір'я садиби. За хвилину дісталися хліва. Руслан відчинив двері, – ті були не замкнені, – і потрапив всередину. Лілія залишилася стояти біля дверей.

– Ходи-но сюди, – незабаром почула голос Руслана.

Коли Лілія підійшла ближче, Перемото помахом руки показав на велику свиню, що лежала в загорожі і рохкала.

– Ми її утрюх не донесемо, візьмемо хіба що частину, – пошепки мовила Лілія.

Перемото швидким кроком підійшов до свині й обухом сокири вдарив по голові. Вона одразу підхопилася на ноги, завищала своїм писклявим голосом і головою почала штурхати двері, які утримувала Лілія.

...Господарям оселі – Олександрі Федорівні та Миколі Івановичу не спалося. Вони лежали і стиха перемовлялися.

– Оце, Миколо, я вчитала в газеті, – мовила Олександра Федорівна, – в яєчному мішку куриці міститься до шестисот яєць. Зносить вона не одразу, а щороку потроху: першого року – двадцять, другого – сто двадцять, на третій рік – сто тридцять п'ять, на четвертий – сто чотирнадцять. У наступні роки піде на зниження і кожного наступного року зноситиме на два десятки менше від попереднього. Зрозумів?

– Та все ясно, як божого дня. Я тільки не розумію, що ти хочеш цим сказати?

– Я думаю так: кури в нас старі. Давай перед новим роком заріжемо половину. Дещо поїмо, дещо в банки позакриваємо. Скільки нам треба, на зиму і вистачить.

Раптом до хати долинули голоси, якийсь тупіт, ніби хтось об щось перечепився.

– Миколо, чуєш, Миколо? – Олександра Федорівна мовила збентежено. – Ану, встань та подивися, коли б не злодії до нас вдерлися. І начебто свиня пискнула.

Та Микола вже нічого не чув, під монотонний говір жінки, він стиха і непомітно заснув – тільки носом висвистував.

– Чи ти вже спиш? Ну, спи. Я сама піду.

Всунула ноги в капці і почовгала до дверей. У коридорі, пропахлому кислим запахом, увімкнула світло, відсунула у дверях засув, вийшла на ганок.

– Хто там ходить? – кинула у темряву.

Ще хвилину постояла, послухала – ніде не було нікого. Повернулась і пішла до світлиці.

Лілія з Русланом перелякалися. Цю ситуацію вони не передбачили і розгубилися. Коли хтось у коридорі ввімкнув світло і почав вовтузитися біля засува, вони встигли вибігти з хліва і сховатися за погребником. До того ж подув холодний вітер. І чи то з холоду, чи то з переляку стояли і ловили дрижаки. Не змовляючись, перелізли через паркан між будинком та хлівом. Опинившись на вулиці, полегшено зітхнули, заспокоїлися і пішли до Абдулаєва, який стояв «на шухері» з велосипедом і чекав на них. На квартиру Руслана повернулися о третій ночі.

– М-да, сьогодні у нас нічого не вийшло, – розчаровано зітхнув Руслан, – та нічого. Завтра підготуємося і вночі знову підемо. Свиня повинна бути нашою.

Олександра Федорівна і Микола Іванович ту ніч спали погано.

– Ти розумієш, напевно, злодії до нас приходили, – скаржилась жінка. – Чого б ото нормальній людині серед ночі шастати по нашому подвір'ю?

Вона була старша від свого співмешканця на десять років. Свого часу її родина загинула в автомобільній катастрофі. Близьких родичів не було. Залишилися дві племінниці, але вона з ними ніяких стосунків не підтримувала. Мала і старшу сестру – мешкала на Борзнянщині. Але з нею також не родичалася. На старість Олександра Федорівна зійшлася з Миколою. Він, на той час, трохи випивав. Приходив, щоб поворожила. Розговорилися. Чоловік поскаржився, мовляв, залишився під старість один, ні до кого й голови прихилити. Олександра заявила: «Якщо не питимеш, то залишайся в мене». Микола розсміявся: «Та як же я питиму, ти ж мені наворожила». Отак і залишився. Чарки і до рук не брав. Натомість почав хазяйнувати. В господині були лише кози та кури, а тоді ще й кроликів завели, свинку на базарі придбали – утримувати було де.

Микола Іванович також був занепокоєний.

– Розумієш, Шуро, якщо воно уже раз приходило, то прийде і вдруге. Так нас не залишить.

– Та не дай, Боже. Не говори такого, Миколо. Нехай воно більше до нас не вертається.

У денних турботах вони й зовсім забули про цей випадок.

Коли звечоріло, Лілія з Тахіром придбали у гастрономі однолітровий пакет вина і пішли до Руслана додому. Сіли за стіл, випили. Де і хоробрість взялася. Знову вирішили іти на справу. Взяли сокиру, металевий прут, та дерев'яний держак від лопати, який Руслан перед цим навмисне відпиляв. Все склали у дві господарські валізи, котрі прив'язали до велосипедного багажника і рушили до міської лікарні. При цьому Руслан дав Тахірові складаний ніж з ручкою червоножовтого кольору, а Лілії подав кухонний ніж з чорною ручкою довжиною близько двадцяти сантиметрів. Ліля загорнула його в чисту ганчірку і поклала до кишені. По дорозі їм трапився гастроном. У ньому вони придбали пакет вина та шоколадку. Випили, закусили. Здалося мало. Ще повторили. На все це пішло хвилин сорок. Після направилися у бік вулиці Семашко. Між п'ятиповерховими будинками, що виструнчилися за міською лікарнею, Лілія пішла до вбиральні. Коли виходила, посковзнулася – була п'яненька – і впала. Цієї миті до неї підбіг Тахір і почав підводити. Піднявши, вони побачили: Руслан б'ється з незнайомим чоловіком. Тахір з Лілією заспішили до них. Через що почалася бійка та хто кого першим вдарив в обличчя, вони не бачили. Коли наблизилися, Руслан бив по обличчю чоловіка, який лежав на землі. Підбігши, Абдулаєв прийшов на «допомогу» Руслану. Кілька разів носком черевика вдарив незнайомця по ребрах. Хлопці так били, здається, озвіріли. Лілії зробилося шкода чоловіка і вона по черзі почала відтягувати їх.

– Досить, він уже своє одержав, – примовляла.

Коли Тахір перестав завдавати удари, Лілія зняла з потерпілого кожух, був він темного кольору. Тахір одразу запустив руки до кишень. В одній лежало портмоне з грошима. Перерахував – шістдесят три гривні. Тахір зодягнув на себе кожух і вони, залишивши лежачим побитого чоловіка, пішли у бік приватного сектора. По дорозі Лілія озирнулася – потерпілий лежав обличчям догори і хрипів.

Небавом дісталися господарства, в якому мешкали дідусь і бабуся. Руслан завів велосипед на город і там його залишив. З собою взяли сокиру, металевий прут, дерев'яну палицю, валізи і пішли у напрямку дерев'яного паркану. Лілія взяла до рук металевий прут, можливо з його допомогою доведеться відкривати замок чи двері хліва. Руслан з собою не брав нічого – руки були вільні. Як попереднього разу, так і цього, Лілія з Русланом зайшли через хвіртку, що була в паркані і вийшли на город. З часом наблизилися до хліва. Чуркіна потягла на себе двері, вони знову були не замкнені, потім прочинили ще одні – у приміщенні утримувалися кози та свиня. Коли прочинили треті двері, там, виявляється, був курник.

– З свинею нам не впоратися, – нашептав Руслан. – Давай замість неї візьмемо курей.

- Давай, – Чуркіна погодилася.
- Зачекай, я зараз збігаю за валізами.

Перемото повернувся з валізами, але Лілія помітила: він чимсь занепокоєний. вона не встигла його про це запитати, як на веранді спалахнуло світло і на ганку з'явилася бабуся. Спустившись по сходах, вона пішла у напрямку хліва і почала щосили кричати:

- Миколо! Нас грабують.

Руслан кулею шмигнув до хліва, оббіг довкруг будинку і опинився позаду бабусі. Вона не встигла навіть скрикнути, як Перемото держаком від лопати почав бити нещасну по спині. У цей час до старенької підбіг Тахір і вдарив її сокирою по голові. Від удару бабуся закинула назад руки, болісно скрикнула і впала обличчям догори. Зачувши лемент на подвір'ї, тримаючи в руках палицю, вибіг збентежений дідусь.

– Що тут робиться? – забачивши темні тіні, вигукнув не своїм голосом: – Ану геть звідси!

Забачивши діда, Руслан з Тахіром розбіглися в різні боки – Перемото забіг за хлів, а Абдулаєв сховався за стовбуром яблуні. Чуркіна стояла біля хліва і тремтіла з переляку. Коли дідусь підійшов до бабусі, нахилився, аби краще роздивитися. Забачивши нерухоме тіло, підвів її голову і поклав на коліна:

- Шуро, що з тобою?

У відповідь вона не вимовила жодного слова, лише хрипіла і стогнала. Цієї миті до дідуся підбіг Тахір, збив його з ніг і почав лупцювати. На допомогу кинулася й Лілія. Вона кілька разів вдарила старенького металевим прутом по голові. Раптом у сусідньому будинку спалахнуло світло. На ганок вийшла жінка і занепокоєним голосом вигукнула:

- Що там робиться?

Чуркіна з Абдуласвим перелякалися, залишили потерпілих і знову через хвіртку в паркані вибігли на вулицю. Забравши по дорозі велосипед, вийшли на Борзнянський шлях, а згодом перебралися на кладовище і пішли до Руслана додому. Держак, яким завдавав тілесних ушкоджень Перемото, викинув по дорозі, сокиру заховав до валізи.

Коли прийшли на квартиру, годинник показував п'яту ранку. Руслан подивився у люстерко і зойкнув – все обличчя було в крові. Спортивний костюм також закривавлений. Плащ Лілії був заляпаний плямами темно-червоного кольору. Не на жарт перелякалася: що ж робити? Вона його позичила у Русланової співмешканки. Чорна спортивна курточка з білими вставками Тахіра також була закривавлена.

Слідів вирішили не залишати. Вони познімали з себе одяг, склали до валізи. Руслан виніс її на подвір'я, облив гасом і підпалив.

Людмила Федорівна за національністю росіянка. Деякий час тому вийшла заміж, народила доньку. Коли виросла, виявила бажання мешкати на маминій батьківщині, виїхала до Росії. Там закінчила вуз, вийшла заміж, влаштувалася на роботу.

На старість чоловік Людмили Федорівни помер і вона залишилася сама. Сил не стачало і жінка частенько зверталася за допомогою до сусідів. Коли виїжджала на дачу і залишалася там ночувати, також прохала сусідів, аби приглянули за її оселею. Перебуваючи вдома, двері ніколи не замикала – то один сусід завітає, то інший. Щось допоможуть, чи словом перекинуться.

Цього разу двері зсередини накинута на гачок, а сама ввімкнула телевизор – йшов улюблений телесеріал. Раптом наслухала, як у вікно ніби хтось постукав. Відсунула занавіску, але постать людини швидко змигнула і вона не встигла її роздивитися.

- Хто там? – запитала Людмила Федорівна, підійшовши до дверей.
- Відчиняйте! Свої. Потрібно поговорити.

Подумала, що прийшла сусідка. Не перепитавши, хто це «свої», скинула гачок і ввімкнула світло. На порозі стояла висока на зріст жінка, волосся на голові було пофарбоване в рудий колір, над верхньою губою виднівся шрам у вигляді «заячої губи», передні зуби висунуті. Одягнена в чорну спортивну курточку з червоними смужками, обрамлену хутром світло-коричневого кольору, темно-сині джинси. За нею на ногах переминався чорнявий молодий чоловік кавказької національності. Обличчя засмагле, брови широкі, куцуваті, зіркий пронизливий погляд. Одягнений у чорну куртку з капюшоном. Як не вдивлялася Людмила Федорівна в обличчя, нежданих гостей, впізнати не могла – таких серед її кола знайомих не було.

- Що вам потрібно? – перепитала.

Незнайомка натиснула вимикач, світло згасло. Потім різко підійшла і господиню притиснула обличчям до своїх грудей:

- Тьютю, тихо! Не кричи! Все буде нормально.

Жінка повалила господиню лицем донизу і затулила рота рукавичкою. Чоловік, який стояв позаду, увімкнув ліхтарик і пішов до світлиці. Людмила Федорівна наслухала, як скрипнули дверцята в меблевій стінці, хтось висовував шухляду. Долинув голос:

- Немає нічого.
- Слухай, давай по доброму. Признавайся, де приховала гроші?
- Грошей у мене немає, – тамуючи хвилювання, Людмила Федорівна насилу зібралася з думками.
- Сережки, обручка, золотий хрестик на ланцюжку, – запитала

незнайомка і почала її обшукувати. – А-а-а, ось вони, – зірвала коштовності і поклала до кишені.

У цей час чоловік вийшов з світлиці.

– Знайшов гроші?

– Знайшов. Дев'ятсот гривень.

– А брехала, що немає.

– Я забула. Позавчора пенсію отримала. Та не забирайте всі. Хоч на хліб залиште.

– Залиш їй гривень шістдесят, – розпорядилася Лілія і додала: – Я бачу, тебе потрібно зв'язувати, аби ми встигли втекти.

– Не зв'язуйте мене, – замахала руками, – я про вас нікому не скажу.

Непрохані гості, як раптово заявилися, так же хутко й зникли, ніби розчинилися у сутемряві ночі. Коли Людмила Федорівна нарешті прийшла до тями, підвелася, тяжко охаючи, дістала каламарчик валер'янки – серце калатало шалено. Накапала двадцять крапель у склянку з водою. Подумала: добре, що хоч живою залишили, а могло бути інакше. Переступила поріг світлиці. Як глянула, за голову схопилася – довкруг такий безлад, ніби обшук проводили. Та, власне, це й був обшук. Інакше бандитський наліт і не назвеш. Що ж вони поцупили? На столі лежав мобільний телефон – зник. У гаманці сто гривень на дрібні витрати – також не було. А пенсія? Вона кинулася до червоного халата, що висів у шафі. Обидві кишені були вивернуті. Та й правда, він же говорив їй: знайшов дев'ятсот гривень. За що ж вона тепер придбає паливо на зиму? У хліві палива залишилося хіба що на місяць. На журнальному столику біля лампи лежало шість червінців, які вона попрохала залишити на хліб.

IV

– У мене на приміті є ще одна жінка, – мовила Лілія, – торгує самогоном. Поїхали.

– Давайте вип'ємо на удачу, – Тахір налив по склянці.

Вийшли на вулицю. З півночі віяв холодний вітер, мокрими крупинками дощу бив в обличчя. Та, сп'янівши від випитого, вони розчервонілися і примхів негоди не відчували. Настрій був бойовий і піднесений. Схоже, накажи їм зараз їхати в тундру, вони б поїхали не вагаючись. З-за повороту вигулькнула автівка з написом на горішній частині «Таксі». Лілія помахом довгої руки дала знак зупинитися. Автівка пригальмувала поряд.

– Вулиця Подвойського, 43, – наказала Лілія, зручно вмощуючись на задньому сидінні.

У салоні було тепло, по радіо звучала якась закордонна мелодія. Щоправда, Лілія у них нічого не розумілася. Відкинула голову назад, заплющила очі. Автівка стрімко летіла спорожнілими, пронизаним колючим вітром, вулицями.

– Ось ваша Подвойського, – водій пригальмував біля кам'яного будинку.

Лілія дістала гаманець, розрахувалася з водієм і вони вийшли на тротуар.

– Чекай мене тут! – наказала.

– Тільки ж не барися.

– Як удасться. Аби не замерз і не викликав підозри – не тупцюй на місці. Ходи туди-сюди.

Через півгодини Лілія повернулася. У покривалі несла телевізор. Саме їхало таксі. Так збіглися обставини, що це було саме те таксі, яке їх сюди підвозило.

– Ви так швидко справилися? – подивовано осміхнувся водій.

– Так, справилися, – за всіх відповів Тахір.

– А що тут було справлятися? – Лілія про всяк випадок дбала про алібі. – У маминої сестри телевізор забрали, вона собі новий придбала. А цей трохи підремонтуюмо, та й дивитимемося з чоловіком.

Наступного дня телевізор здали до ломбарду «Скарбниця».

V

Сергій Колоша прокинувся раніше від звичайного – йому належало провести свою дружину до автобуса. Поки вона готувала сніданок, Сергій вмився, поголився.

– Сідай зі мною снідати, – Марія запросила чоловіка до столу.

– Знаєш що: снідай сама. Тобі ж на автобус. Мені щось не хочеться.

Проведу тебе, а потім повернуся і поснідаю.

Коли Сергій взяв до рук обидві валізи, не стримався:

– Ох, і важелезні. Що ти сюди наклала? Немов каміння.

– Не на весілля ж їду, – іронізувала дружина. – На ринок зібралася. То того трохи, то іншого. Може, й продасться. Перед новим роком свіжа копійка буде.

Йшли мимо подвір'я Олександрі Федорівни. Сергій мимохіть кинув позірк на паркан – кілька дощок відірвано.

– Ти подивися, лишень, – кинув дружині, – уже хтось похазяйнував.

– Певне, вночі, – додала Марія. – Я вчора вдень ішла, дошки на місці були.

Автобус довго не чекали. За п'ятнадцять хвилин він уже був на зупинці. Сергій заніс валізи до салону, побажав щасливої торгівлі та

ще й хотів поцілувати у розчервонілу від морозу щічку, проте дружина відвернулась:

– Таке й притіяв. Ще люди сміятимуться. Не на Соловки ж їду. Увечері повернуся.

Повернувшись додому, Сергій збирався снідати. Та раптом до хати зайшов сусід:

– Ти чув, Миколу Івановича і Олександру Федорівну вбито?

Сергій так і присів на стілець:

– Та що ти говориш?

Коли прийшли на обійстя сусідів, забачили: Микола Іванович лежав біля сходинок будинку. Біля голови виднілася кров'яна пляма, відкриті очі спрямовані вгору, штани приспущені, певне, коли вибігав з хати, як слід не встиг і зодягнутися. Одна нога в шкарпетці, інша – боса. Поблизу хліва, за будинком, в калюжі крові обличчям догори лежала Олександра Федорівна.

VI

Уже того дня працівники міліції заарештували Руслана Перемото. На першому допиті він зізнався, ініціатором нападу на родину була Лілія Чуркіна. Вона сказала, мовляв, знає одне господарство, де є багато живності і непогано було б на новий рік щось викрасти з господарства. Її співмешканець Тахір Абдулаєв підтримав цю ідею та ще й загітував його, Руслана. Перед тим, як іти на «діло», вони розпили спиртне, взяли знаряддя. Коли пішли вперше, по дорозі зустріли незнайомого чоловіка, побили і зняли кожух. Незнайомець намагався чинити опір, та Руслан п'ять разів вдарив його в стегно. Підбій Абдулаєв й руками та ногами завдав ще кількох ударів в голову і тулуб. Руслан зізнався: до дідуся і бабусі вони ходили двічі. Прикінчили їх за другим разом. А вкрасти так нічого і не вдалося. Дуже злякалися. Додому поверталися через вулицю Борзнянський шлях. Йшли лівим боком. На подвір'ї Руслана облили бензином заплямований кров'ю одяг, і спалили. Сокиру віддав Тахіру, а собі в нього взяв іншу. На питання слідчого: «Де переховується Лілія Чуркіна з Тахіром Абдулаєвим?», Руслан відповів:

– Швидше за все, вони поїхали у Куликівку до мами.

– Ви знаєте їхню адресу?

– Адреси їхньої не знаю. Але одного разу я в них гостював. Мама Лілії живе в центрі села, неподалік школи. Звати її Йовдоха.

...У родині Євдокії Іванівни Чуркіної саме збиралися проводити старий рік. Цю ідею висловив зять. Мама й донька підтримали: і справді чого нам чекати цієї півночі. Ще заснемо. Мати начистила картоплі, дістала з погреба квашеної капусти, помідорів та огірків.

– Оце, мамо, з Тахіром ми нещодавно були в гостях, їли салат

з вареними яйцями. Мені так сподобалося, що я потім і вдома приготувала. Я бачу, мамо, у вас і яйця для салату є.

– А ти, Тахіре, – розпорядилася теща, – поки готуватимемо салат, збігай до гастроному та візьми пляшку шампанського.

Лілія з відвареної картоплі приготувала густе пюре з молоком і маслом. Виклала його на сковорідку, зробила заглиблення, розбила в ньому яйця, посолила, поперчила і залила сметаною. Потім поставила в духовку.

– Скільки воно має там стояти? – поцікавилася мати.

– Та хвилин з п'ятнадцять.

– Дивися ж не прозивай.

Стіл уже був майже накритий. Відчинилися двері і на порозі постав Тахір.

– Ти і хліба взяв? – перепитала теща. – Молодчина. Я забулася сказати.

За хвилину вже всі сиділи за столом.

– Як гарно, мамо, в нас у хаті, – усміхнулася донька. – Одне шкода – ялинки немає.

– Поки, доню, ти жила вдома, то і ялинка на новий рік стояла. Тепер виїхала, кому я буду ставити? Сусід оце питає: «Іванівно, вам не треба ялинки? Я дві з лісу привіз». «Та навіщо вона мені, – кажу. – Віддай молодим». Він її комусь віддав. Здається, кумові.

Тахір відкоркував шампанське. Пробка вистрілила в стелю, потім впала долу і покотилася під піч.

– Ви ж мені багато не наливайте, – попрохала мама, – від шампанського в мене в животі бурчить і ніби дзуває. Я його тільки на губи візьму.

Шампанське випили Тахір з Лілією. Потім пили домашню. Мама поставила на стіл сімсотп'ятидесятиграмову пляшку. Усі нараз захмеліли, щоки розчервонілися. Салат мамі спочатку не дуже сподобався, та коли підпила, пішов на душу. Говорили про те, про се. Кожний щось пригадував зі свого життя. Розмовляли втрьох, а гамір в світлиці такий стояв, буцім за столом сидить чоловік з десять. Коли на денці пляшки залишалося грамів сто і зять кидав позирки на тещу, даючи зрозуміти: принеси ще, мамо, у двері постукали. Не чекаючи дозволу, до світлиці зайшли двоє у міліцейській формі.

– Спокійно! Карний розшук, – чітко вимовив старший за віком міліціонер.

– Ви Лілія Чуркіна? – звернув погляд до молодої жінки.

– Так.

– А ви Тахір Мусеїбович Абдулаєв?

– Так, – Тахір схопився за порожню пляшку.

Богдан Стоколос вправним ударом вибив пляшку з рук і вона дзвінко, вдарившись об підлогу, покотилася під стіл.

– Ви обоє підозрюєтеся у вбивстві. Ось ордер на арешт, – додав інший.

Тахір непомітно намагався вислизнути з-за столу.

– Ви заарештовані! – знову пролунав владний голос.

Правоохоронці міцно взяли Тахіра під руки і повели до заграшованої автівки, що стояла під двором.

Лілія Чуркіна, низько опустивши голову, мовчки прошкувала слідом.

Мама настільки розгубилася, що, схоже, втратила дар мови. Вона подивованим поглядом проводжала доньку і зятя.

2010.

ХОВАЛИ У ВЕСІЛЬНІЙ СУКНІ

I

Михайло Дударенко перебував на пенсії, проте без діла вдома не сидів – сторожував на міському ринку. Сонячного квітневого ранку обходив своє володіння. Схоже, ніч минула благополучно: все було на місці – і замки, і вікна цілі. Його обхід наближався до завершення. Дударенко зі спокійною совістю полегшено зітхнув, з кишені дістав новісіньку пачку цигарок – учора придбав на ринку. З нижнього боку артистично вдарив двома пальцями, цигарка вискочила з коробки, сторож розім'яв і вже збирався прикурювати, як раптом його погляд крізь розчинені двері підсобного приміщення магазину «Наша ряба» забачив оголену постать жінки. Нижню білизну та джинси було знято до рівня ступнів ніг, ноги босі. Підійшов ближче, роздивився. О, Боже! Та це ж Наталя! Наталя Лебідь, оператор залу гральних автоматів. Вона ж тільки учора приступила до роботи. Сторож достеменно знав: гральні автомати діяли поза законом. Їх свого часу вилучили і викинули на смітник. Проте не скрізь. Ось тут їх приховали. Гральний зал, виявляється, функціонував постійно. У ньому і було встановлено не один і не два, аж цілих шість автоматів. «Що ж він, гад, їй зробив? Певне, задушив», - сторож висловив здогад, забачивши садини та синці на шії.

II

Дем'ян Махонько вперше одружився на Ані Сироквас. Тиха, сором'язлива дівчина саме й сподобалася вольовому та рішучому юнакові. З часом вона завагітніла, якимось при цьому зізналася чоловікові:

– Син! У мене буде син! – Дем'ян підхопив дружину й почав кружляти по світлиці.

– Тихше ти! – удавано нагримала. – Мені вже не можна так рухатися.

Проте Аня раділа не довго. Одного вечора Дем'ян додому не повернувся.

– Не переймайся, доню, мало що там могло трапитися, – заспокоювала мама.

Дем'ян Махонько на той час служив у прикордонних військах. Але він не з'явився додому ні другого, ні третього дня. Тут уже й мама занепокоїлася. Збиралися йти розшукувати. Та, власне, розшукувати було й не варто. Містечко Райгородок, в якому вони мешкали, скорше нагадувало велике село. Тут один одного знали не лише в обличчя – весь родовід до сьомого коліна. У містечку тільки й розмов було – Дем'ян Махонько залишив службу, покинув вагітну дружину й знюхавшись з Ізолюдою Кабачок, чкурнули до Києва. Там, мовляв, крутяться великі гроші. Прибувши до столиці, вони почали винаймати квартиру. Коханка одразу взяла Дем'яна в свої руки: «До неї не смій їхати! Ще треба розібратися чия дитина. Може, нагуляна». Та коли доньці виповнився один рік, Махонько не стерпів – накупив гостинців, придбав подарунок і поїхав у Райгородок.

До Києва повернувся за два дні. Ізолюда накинулася на нього мало не з кулаками – і такий, і сякий! Як ти смів! Після такої сварки в Дем'яна розпочалися непереливки – залишив роботу, шукав нову, влаштувався та спрацюватися не міг. Почав прикладатися до чарки, захопився гральними автоматами. Спочатку програв свої гроші, а потім непомітно почав красти в коханки. Цього Ізолюда не стерпіла – розбіглися, мов сірі миші.

Господиня, в якій вони винамали квартиру, коли перестилала постіль, на тому місці, де спав Дем'ян, під простирадлом виявила паперовий хрест, на ньому лежали аркушки паперу з молитвами, а ще – люстерко з його фотокарткою та всякий культовий непотріб.

Дем'ян вирішив раз і назавжди повернутися до Ані – просив, благав прийняти, падав у ноги: «Ти у мене найкраща. Ти в мене найрідніша. Я коли подумаю, що донька за живого батька росте без нього, в мене, серце кров'ю обливається». Дружина повірила – певне, врозумів. Пожаліла, прийняла. Але знову його знайшла Ізолюда. Кожного дня з погрозами надсилала по кілька есемесок. «Покинь її – інакше на тебе чекає смерть». «Коли з нею зійдешся, я тебе проклянду до сьомого коліна». «Сира могила – тобі домівка». Старша сестра Ізолюди Памфілія володіла чорною магією, вона й виступала ініціатором цих погроз. Люди порадили мамі Ані сходити до ворожки. Та сказала відверто – вам пороблено. Намагалася відробити, проте безрезультатно.

III

Дем'ян таки залишив Аню, хоч до Ізольди й не повернувся. В очі йому впала дев'ятнадцятирічна Наталя Лебідь – найкрасивіша дівчина в містечку. Махонько кілька разів намагався провести її додому, та дівчина дала зрозуміти чітко:

– У мене є хороший хлопець. Я кохаю його – днями зробив пропозицію. Я погодилася. На осінь збираємося зіграти весілля.

Почувши таке, Дем'ян буцім збожеволів. Спочатку кинувся розмахувати руками, потім почав так лементувати, що аж люди виглядали з-за парканів. На вустах з'явилася біла піна. Наталя тоді ледь вирвалася і втекла додому. Після цього Дем'ян зробився ніби сам не свій – з генделика не виходив, пив безпросвітно. А хильнувши добру чарку, починав кричати, матюкатися. Коли старші люди намагалися йому зауважити, кидався з кулаками. Ніхто не бажав із дурнем зв'язуватись у суперечці, всі намагалися обійти десятою дорогою. Коли був тверезий, телефонував Наталі додому. Спочатку на домашній телефон, згодом, дізнавшись номер мобільного, ні вдень, ні вночі не давав спокою. Дівчина боялася – псих та й усе. На той час вона ніде не працювала. Та одного разу, в довірливій формі, їй запропонували роботу – оператором в залі ігрових автоматів. Дівчина знала: гральний бізнес у казино, на гральних автоматах, в букмекерських конторах здійснюється з метою отримання великого прибутку. Тисячі наївних, особливо молодих людей, сівши за ці автомати, залишаються з порожніми кишнями. У тисячі родин приходило велике горе, натомість власники тільки терли долоні від задоволення. Законом України від 25 червня 2009 року гральний бізнес було заборонено. Звідтоді він почав працювати підпільно. Бач, дісталось і їхнього районного містечка. Наталя Лебідь про все достеменно знала, проте погодилася працювати оператором – у неї не було іншого виходу. Міркувала так: заміж збираюся, а грошей не маю. Попроцюю трохи, зароблю коштів хоч на весілля, а там можна і розрахуватися.

IV

Мамине серце неначе відчувало біду, вона благала доньку:

– Наталю, можливо не варто було туди влаштовуватися. Сиділа рік без роботи – нічого страшного. Посиділа б ще. Дивися, можливо десь і влаштувалася, б.

Дівчина лише руками розводила:

– Мамо, пів-міста без роботи ходить. Сама знаєш, скільки я її пошукала. Схоже, вона мене сама знайшла.

– Ну дивися ж мені!...
– Мамо, не переймайся. Там усі свої, чужих не має. – Наталя зодяглася і кинула на прощання: – До зустрічі!

– Щасливо, доню!
Як тільки зачинилися двері, бентега, немов у лещата стисла виболене мамине серце. Вона приготувала вечерю і звернулася до чоловіка:

– Слухай, давай удвох сходимо, нехай поїсть свіженького.
Батько охоче погодився. Двері підсобного приміщення були замкнені. Праворуч, у п'ятмі, чоловік намацав чорну кнопку. Незабаром вони відчинилися. На порозі стояла донька. Весела, усміхнена. «Мабуть, я даремно переймалася», – подумала мати.

– А ви такі не витримали. Гаразд, заходьте, – зітхнула дівчина.
– Так що не хвилюйтеся. У мене є список, згідно з яким я знаю кого впускати, а кого ні.

– Гаразд, доню, –полегшено мовила мама. –Ти мене трохи заспокоїла. Ми ось тобі з батьком вечерю принесли, – поставили на стіл миску з гарячою картоплею та котлетами.

Батько роздивився уважніше – невеликий зал, ще донедавна тут містився склад. Під стіною стояли шість гральних автоматів. Двоє молодих людей сиділи до нього спинами. Хто вони – батько не розгледів.

Коли ті пішли додому, до залу, немов вихор, влетів Дем'ян Махонько.
– Наталі?! Привіт! – вигукнув ще з порога. – Ти вже вийшла заміж чи ще ні? Якщо так, чому не покликала на весілля?

«Ти мені так потрібний, як гірка редька», – подумала дівчина, але мовила інше:

– Слухай, ти чому сюди прийшов? З'ясовувати стосунки, чи грати? Не то – зараз зателефоную кому потрібно.

Дем'ян злісно подивився у її бік, моргнув довгими, немов у дівчини, віями і мовчки сів за гральний автомат. Спочатку минали хвилини, потім йшли години за годинами, але виграти хоч би один раз йому так і не вдалося. Він настільки був злий, здавалося, піднеси сірник і враз вибухне. Наталя його не чіпала, сиділа мовчки. Достоту знала: варто вимовити бодай одне слово і лиха не оберешся. Гравці один за одним залишали зал. Ось у ньому залишилося двоє – Наталя і Дем'ян. Махонько подумки підрахував: програв близько двох тисяч, не виграв жодної копійки. У кишені залишалося кілька гривень. Коли й ті програв, нерви не витримали. Він зірвався з місця, мов дзиґа, закрутився по залу, зрештою, накинувся на неї в намаганні згвалтувати. Цим би розплатився за те, що відштовхнула. З озвірінням зірвав джинси. Наталя на диво, не розгубилася, спокійно мовила:

– Зупинися! У мене місячне.

Тоді Дем'ян кинувся її бити. Бив по чім попало. Пізніше судово-медична експертиза зазначить: «Наталі Лебідь спричинено тілесні ушкодження у вигляді множинних саден та синців шиї, масивних крововиливів у м'які тканини шиї, повного перелому правого великого різка під'язикової кістки та щитовидного хряща із крововиливами навколо них, а також множинних саден обличчя, садна на шкірі здухвинної ділянки справа та лівої надключичної ділянки, що мають ознаки тяжких тілесних ушкоджень за ознакою небезпеки життя. Від отриманих тілесних ушкоджень Наталя Лебідь померла на місці події. Смерть настала від механічної асфіксії через стиснення органів шиї руками».

Коли тіло дівчини безвільно опустилося на підлогу, Дем'ян почав гасати по залу, спочатку в очі впала валіза дівчини. Вилучив кілька гривень, потім йому вдалося відчинити один з автоматів. З нього також забрав кілька сотень. Хапав все підряд – розмінні монети, номіналом п'ятдесят копійок, зарядний пристрій, барсетку, кредитну картку «Приватбанку», жіночий гребінець, дзеркальце, тест для ранньої діагностики вагітності, пакет із зубочистками, в'язкою ватних паличок, контурний олівець для губ, флакон туші для повік, навіть жіночі щоденні прокладки й ті поцупив.

V

Отримавши повідомлення про знайдений труп Лебідь Наталії Валеріївни, зі слідами насильницької смерті, на місце події одразу виїхала слідчо-оперативна група Райгородського райвідділу міліції у повному складі, прокурор району. З місця події було вилучено два мобільні телефони, два записники, недопалки цигарок, одяг та взуття потерпілої. За попереднім висновком районного відділу міліції причиною смерті стала механічна асфіксія. Слідчим районного відділу міліції Олегом Пісковим було порушено кримінальну справу за ознаками злочину, передбаченого ст. 115 ч. 2 п. 10 КК України. Проводилися першочергові слідчо-оперативні заходи, спрямовані на встановлення всіх обставин події та розкриття злочину.

Того ж дня за підозрою у скоєнні вбивства правоохоронці затримали Дем'яна Махонька – неодруженого, не працюючого, раніше не судимого. Підозрюваний не відпирився: так, він повалив дівчину на підлогу і задушив. Сумочку з документами, пластиковою карткою, косметикою, крім грошей, викинув у річку. Сумочку ту дістали, водолазам три години поспіль довелося занурюватися у холодну воду. Вона й слугувала незаперечним доказом у підтвердженні вини.

Трохи згодом встановили й власника гральних автоматів – ним був

Сергій Куницький, який мешкав у Києві по вулиці академіка Патона, будинок 46, квартира 59. Від його імені й був укладений договір оренди приміщення. Також було встановлено, згідно з довідкою з єдиного державного реєстру юридичних та фізичних осіб підприємців Сергій Куницький не був зареєстрований як об'єкт підприємницької діяльності, а відповідно за номером свідоцтва про державну реєстрацію власником гральних автоматів значився житель Райгородка Євген Шкарпун. Під час слідства вдалося встановити: роботою гральних автоматів фактично керував Ігор Тупайлов. Проте допитаний категорично відхрещувався від цього.

Слідчий Олег Пісковий під час поїздки до Києва зустрівся з Сергієм Куницьким. Це був молодий чоловік років тридцяти п'яти. Виглядав імпульсивно: врівноважений, спокійне обличчя, коротке русаве волосся, зодягнений у чорну болоньєву куртку зі світлою емблемою на грудях, синіх джинсах, на ногах кросівки-скейтери білого кольору. Дізнавшись про суть справи, обличчя враз змінилося. Зі спокійного воно стало збудженим і набрало попелястого кольору. Той не приховував обурення:

– За своє життя жодного разу я не був у Черняхівській області, а тим більше в містечку Райгородок. Я навіть ніколи не підозрював про його існування. Про те, що на моє ім'я у ньому орендується приміщення, в якому містяться ігрові автомати, взагалі чую вперше. Ніяких договорів оренди взагалі не вкладав і ніяким майном на території Черняхівської області не володів

– Скажіть звідки в договорі зазначено дані вашого паспорта?
– По совісті сказати, паспорт громадянина України виданий на моє ім'я 2001 року, я чисто випадково загубив деякий час тому. Не виняток ним і скористалися підприємливі ділки.

Начальник сектору державної служби боротьби з економічною злочинністю Райгородського райвідділу УМВС області капітан міліції Дмитро Горкавенко постановив: у порушенні кримінальної справи за фактом заняття гральним бізнесом відмовити у зв'язку відсутності злочину в дія Ігоря Тупайлова та Сергія Куницького.

Начальник Райгородського райвідділу міліції підполковник Олександр Затулович також захищав честь свого мундира. Батькам загиблої він пояснював:

– Ми відмовили у порушенні кримінальної справи згідно із законом про гральний бізнес. Розумієте нам немає за що зачепитися. Скажімо, якби людина, яка відповідає за ті автомати, була оформлена як приватний підприємець, справу б порушили а так – ні. Та й з приводу ігрових автоматів буцім на них грали самі співробітники міліції скажу таке: може, й грали. Але не мої. Це достеменно. У мобільному телефоні я ознайомився зі списком обраних, кого можна було впускати до зали.

У ньому я не побачив жодного прізвища працівника райвідділу міліції.

На захист потерпілих виступила обласна молодіжна газета, яка опублікувала дві статті – «Убивство під чарами» та «Міліція Райгородка «кришує» гральний бізнес». За словами мами Наталі міліція намагається закрити цю справу. Мовляв, їм все одно – що людину вбити, що заплющити очі на кримінал. А ті, які представляли киян у містечку, при зустрічі лише нахабно посміхалися. Я вже не знаю, що й робити, аби справедливість перемогла, а винні були покарані. Гадаю, наша міліція не хоче цим займатися – з тієї зали мала певний відсоток і «кришувала» злочинців. Серце Антоніни Василівни не мовчало. Вона ніяк не могла змиритися з тим, що люди в погонах безпідставно відмовляють порушувати кримінальну справу за фактом смерті її доньки та притягненням до суворої відповідальності господаря «підпільного» ігрового залу. З листами-проханнями вона звернулася до Райгородського районного суду, до народного депутата Чегоріна, уповноваженого Верховної ради України з прав людини Ніни Корпачової. «Вбивцю знайшли – повідомляла вона, – але вбивцю який офіційно відкрив залу ігрових автоматів, – її власника у цьому маленькому містечку знають всі, – до відповідальності не притягли. Міліція і прокуратура прикривають кримінал, дивляться на нього із заплющеними очима. Хто «кришує» ці прокляті автомати? Чиї діти надалі стануть їх жертвами? Я втратила найдорожче, що в мене було, і жити з цим тягарем надалі не можу – оскільки вбивця перебуває на волі. Хочу знати: чому правоохоронці і судочинці прикривають людей, котрі порушили закон, але в яких є «бабки»? На якій підставі намагаються закрити резонансну справу, яка приголомшила не лише десятитисячне містечко, а й громадськість всього району? Чому правду приховують від людей? Слідство ведеться необ'єктивно, затягується з невідомих причин. На мою адресу лунають погрозливі дзвінки. Дуже прошу: притягнути до відповідальності всіх осіб, а особливо людей у погонах – на них немає управи. Міліція «кришує» гральний бізнес, бо отримує данину. Такі люди не мають морального права працювати в органах внутрішніх справ».

Мама біла в усі дзвони, стукала в усі двері, які донедавна перед нею наглухо зачинялися. Схоже, після цього крига скресла. Прокурор району Василь Конопацький своєю постановою скасував постанову про відмову в порушенні кримінальної справи за фактом заняття гральним бізнесом громадянами Тупайловим та Куницьким. Матеріали було направлено в Райгородський райвідділ міліції для додаткової перевірки. Капітана міліції Дмитра Горкавенка, який необґрунтовано та передчасно прийняв рішення про відмову в порушенні кримінальної справи було притягнуто до дисциплінарної відповідальності. Прокурором району

була порушена справа за фактом заняття гральним бізнесом та ознаками злочину. Передбаченого ч. 1 ст. 203-2 КК України. Після закінчення розслідування справи з обвинувачувальним висновком було направлено до Райгородського районного суду. Апеляційним судом Черняхівської області визначено її підсудність за Червоноградським районним судом.

* * *

На похорон Наталі Лебідь прийшли сотні жителів містечка. До домовини дівчину поклали у весільній сукні. Молоде красиве обличчя не вкрила жовтизна хвороби – за вічній обрій вона пішла не за своєю волею. Юне життя обірвали брудні руки негідника, якого народила і виховала проста українська жінка. Кажуть: не проклинай і ти не будеш проклятий. Проте всі, хто проводжав Наталю в останню путь, були однієї думки: такому мерзотникові, як Дем'ян Махонько, не місце на нашій священній землі. Він не має права разом з нами ходити по ній і дихати одним повітрям.

2012

У ЖИВИХ ЗАЛИШАТИ НЕ ЗБИРАЛИСЯ

Володимир Шкуратов перегорнув останню сторінку свіженького детективу, ще якусь мить перебував під враженням прочитаного, зрештою, підвівся з фотеля, поставив книгу на полицю. До вечері залишалася година. Чим би зайнятися? Ще щось прочитати? Ні, певне, на сьогодні вже досить. Подивитися телевізор? Та футбольний сезон закінчився, новини ще не передають. Більше йому дивитися нічого. Хіба що кави випити. Йдучи на кухню, кинув позирк у вікно. Краєчком ока помітив, як вулицею проїхала крита вантажівка з написом: «Меблі». «Певне, хтось квартиру отримав», – подумав Шкуратов і продовжував косувати у вікно. Та ось його погляд виокремив двох молодиків. Один у білій в'язаній шапці й чорних джинсах, інший – у спортивній болоньєвій куртці, чорній в'язаній шапці та синіх джинсах. Надворі уже поночіло, і Шкуратов їхніх облич, як слід не роздивився.

– Слухай, Надіє, – мовив дружині, – ти не звертала уваги: біля нашого будинку весь час крутяться якісь два підозрілі типи? І все на вікна поглядають.

– Та чому? Я ще вчора на них звернула увагу. Один такий круглолиций, інший – довгообразий. Я тобі просто забула сказати.

– А може, – чоловік іронічно подивився на дружину, вони до тебе прийшли, а я заважаю?

- Таке й скажеш, – закопилила губи Надія.
- Уже й надулася. То я пожартував.
- Нічого собі жарти.
- Якщо серйозно, мушу сказати: недаремно вони біля нашого подвір'я крутяться. Певне, щось лихе задумали.
- Ти б, може, в міліцію подзвонив.
- То хіба зараз міліції до них? Там стільки вбивств не розкрито. Цією дрібницею вони й займатися не будуть.

Минуло кілька днів. У щоденних буденних клопотах обоє й забули про недільну розмову. Того дня чоловік і дружина повернулися додому близько п'ятої вечора. Надія пішла поратися по господарству. Володимир відімкнув гараж, завів автівку, і вже збирався вийти крізь бічні двері, як раптом відчув: його хтось ударив по голові. В очах Шкуратова змигнули іскри, він опустився на землю. Проте встиг помітити – нападників двоє. Один шмигнув до оселі, а другий продовжував атакувати жертву електрошокером. Ось у голову влучив один розряд, потім другий, третій... Зрештою, потерпілий уже збився з рахунку. Схоже, було їх не менше десяти. Достеменно знав: людина може витримати не більше трьох.

У Володимира Шкуратова у ті хвилини проявилася велика жага до життя і не менше бажання поквитатися з нападниками. Перемагаючи неймовірний біль, чоловік звівся на ноги. Нападник не чекав на це, тож спершу оторопів, а потім розвернувся і зник. Шкуратов пригадав: уранці він рубав дрова й залишив у колоді сокиру – ніби передчував біду. Тільки б дістатися до неї. Похитуючись, йому пощастило здійснити кілька кроків. Ось і колода. Схопився рукою за топорище. Воно було холодне і мокре – встигло проійнятися вечірньою рососою. Часу на роздуми не було. З сокирою в руці гайнув до житлового будинку.

Дружина перед цим поралася і ні про що лихе не підозрюючи, зайшла до оселі. Скинула одяг, повісила на вішалку, пішла на кухню – збиралася готувати вечерю. Та раптом хтось несподівано повалив її на підлогу й чимсь твердим (це був пістолет) почав бити по голові. Жінці вдалося помітити: нападник був у масці – розпізнати обличчя не могла. Намагалася зірвати маску, проте нападник правою рукою, в якій тримав пістолет, заважав це зробити. Все ж жінці вдалося вибити з рук зброю – пістолет гучно вдарився об кафельну підлогу. Нападник, залишившись без зброї, кулаками почав гамселити нещасну.

У цей час на кухню влетів чоловік. Лезом сокири вдарив злочинця по спині. Та вона враз відскочила – виявляється під курткою був бронезилет. Тоді Шкуратов лезом сокири вдарив по голові.

– Не вбивай! – голосно закричала дружина, і зіп'явшись на ноги, вихопила з рук чоловіка сокиру.

Після цього Шкуратов заспокоївся, тільки важко дихав. Підійшов до телефону і по черзі викликав карету швидкої медичної допомоги та міліцію.

– Я не збирався їх убивати, – заспокоював дружину, – коли побачив, що він тебе лупцює, намагався лише врятувати.

Першою приїхала міліція. «Швидкої» все не було.

– Алло, «швидка»? – Шкуратов знову підняв телефонну трубку. – Це з вулиці Кибальчича, дев'ять. Ми вам телефонували. Чомусь довго не їдете. У потерпілого з голови цебенить кров. Боюся, що помре до вашого приїзду. Що? Уже виїхали? Гаразд, будемо чекати.

Як тільки Шкуратов поклав трубку на важелі, прибули медики. Вони кинулися надавати першу допомогу – обв'язали голову тугими бинтами. Кров уже не йшла, все ж за якусь мить бинти закривавилися. Потерпілого поклали на ноші й понесли до салону швидкої.

Працівники міліції уважно вислухали пояснення обох – чоловіка і дружини. Коли правоохоронці відкрили валізу, там виявили целофановий пакет із зашморгом, травматичний пістолет, електрошокер, ніж, наручники й широкий скотч.

– М-да, мовив слідчий, – з усього видно, у живих вас залишати не збиралися.

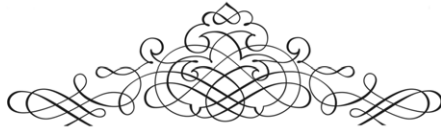
* * *

Стан нападника був настільки тяжкий, що наступного дня його доставили до нейрохірургічного відділення обласної лікарні. Там медики врятували йому життя. Коли прийшов до тями, назвати ім'я свого напарника не зміг – каже, втратив пам'ять. Тому особу іншого зловмисника встановити не вдалося. Кримінальну справу на нього виділили в окреме провадження. Затриманого судили та ув'язнили на вісім років. Адвокат і рідні засудженого не погодилися з таким суворим вердиктом і подали апеляцію. Суддя обласного суду залишив вирок без змін.

Володимир Шкуратов отримав струс головного мозку, а його дружина Надія – черепно-мозкову травму і перелом двох пальців правої руки.

Замужність, проявлену під час захисту від зловмисників, Володимира Шкуратова було відзначено Почесним знаком Міністерства внутрішніх справ України.

2010

АВТОР СКЛАДАЄ ЩИРУ ПОДЯКУ
Людмилі Вікторівні ПЕРФІЛЬСВІЙ,
дільничному лікарю-терапевту
(Росія, Архангельськ).

ЗМІСТ

Терорист. Повість	3
Жриці кохання. Повість	31
Неосудний. Маленька повість	54
Циганський барон. Оповідання	72
Тато для мене помер. Бабуся також	86
Кілер для чоловіка	100
Все розпочалося з укусу гадюки	111
Ховали у весільній сукні	125
У живих залишати не збиралися	132

Літературно–художнє видання
ЛЕУС Віталій Миколайович

Багатотомне видання

Том 7

**ТЕРОРИСТ
ЖРИЦІ КОХАННЯ
НЕОСУДНИЙ**

Повісті, оповідання

Автор проекту Віталій Леус
Редактор Сергій Дзюба
Рецензент Володимир Сапон
Коректор Тамара Лихачова
Технічний редактор Валерій Лозовий
Комп'ютерний набір Наталія Крижановська
Комп'ютерна верстка Валерій Лозовий

Фото з архіву Центру громадських зв'язків УМВС України
в Чернігівській області

Здано на виробництво
01.11.2015

Підписано до друку
10.12.2015

Формат 60x84/16
Гарнітура Arial

Папір офсетний
Друк офсетний

Ум. друк. арк. 8,5
Наклад 100 прим.

Обл. вид. арк. 7,91
Зам. № 0101

Видавець Лозовий В.М.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції.

Серія ДК № 3759 від 14 квітня 2010 року
14005 м. Чернігів, вул. Мстиславська, 56/34
Тел. (0462)972-661
www.lozovoy-books.cn.ua

Віддруковано ФОП Лозовий В.М.
14027 м.Чернігів, вул. Станіславського, 40